

MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

KOLMEKÜMNE VIIES NUMBER : JUUNI/JUULI 2014

XXII VILJANDI
PÄRIMUSMUUSIKA
FESTIVAL
MÄNG!
FOLK.EE

2014
24.-27. JUULI

#35

HIND 2€ / VABALEVIS TASUTA

9 772346 662013

Hõbe Ilus otsustas 2012. aasta aprillis Berliini sõita ning veetis seal aastakese. Möödunud sügisel läks ta Edinburghi, kus elab praegugi. Selles üpris kirevas äraolemises on ta teinud mitmesuguseid töid ja kohanud kõiksugu inimesi – eks ikka selleks, et end paremini tundma õppida, kaugemale näha ja lähemalt kogeda. Toimib küll. Tundub, et siit saab ainult edasi minna. *Hõbe luuletusi saab lugeda kõrvalleheküljelt.*

Eveliis Kurs on Suur-Tartu imperialist ja Tartu Ülikooli doktorant. Peab isikuvabadusi ja võrdset kohtlemist ülitähtsaks. Kui üks konservatiivsem õppejõud tema magistritöö kaitsmiselt välja jalutas, tundis ta, et perekonna- ja sooüringud ning inimõigused on teemad, millega tuleb akadeemilises plaanis kindlasti edasi tegeleda. *Eveliis arutleb arvamuskirjanduses „Mida riigikogulane tähendab?” samasooliste inimeste koostelu seadustamise teemal (lk 8).*

Marta Vaarik õpib Eesti Kunstiakadeemias maalima, aasta pärast on paberitega kunstnik. Vastutab järgmise aasta EKA avaliku näo ja pidude eest ning avab septembris lagunenenud kogukonna jaoks kaua oodatud ühenduspunkti ehk EKA kohviku! Januneb füüsiliste kogemuste ja inimeste järele. Ütleb, et idee ei ole kunagi nii ergas ja kirgastav kui olukord ise ning selles opereerimine erutab teda. *Marta jagab hetke jäädvustust uues fotorubriigis „Pidu sinus eneses” (lk 13).*

Stella Salumaa on lõpetanud Tallinna Ülikoolis kultuuriteooria ja EKAs animatsiooni eriala. Praegu elab ta Londonis ja tegeleb illustratsiooni ning animatsiooniga. Vaata ka *stella-salumaa.planet.ee*. *Stella illustreeritud on käesolevas numbris suviste muusikafestivalide välimääraja (lk 14–15).*

Helmut Kool (ehk Tony Tonni) on 80ndatel Kalamaja kirjus keskkonnas võrsunud melomaan ja paras raadiopea. Küpsenud kolm kümnendit Soome lahe ääres, maandus ta 2012. aasta sügisel Tartus, et hoolitseda Elleri kooli haridustehnoloogia eest. Muusikas hindab ennekõike üllatamisvõimet ning teatavat kiiksu. Igavest truudust vannub J. S. Bachile, Bob Dylani, Brian Enole, Liz Fraserile ja Frank Zappale. Vahel kehastub DJks Tony 1000, et tüüdata teisigi oma muusikaliste leidude või funk'iga. *Helmut kuulab St. Cheatersburgi „We Are The Pigeons Of The Worldi”, plaadiarvustust loe leheküljelt 18.*

Ants Siim on üliõpilane ja väikest viisi ajalohuviline melomaan, kes naudib tavaarusaama järgi „vana” muusikat, kuid ei löö risti ette ka hea „uue” puhul. Arvab samas, et vana heliloomingut ei saa kuulata, kuna seda pole lindil ja plaadil. Muusikas hindab kena meeloodiat, jõulisust ja ekstsesside vältimist. *Ants pani plaadiarvustuste rubriigis kõrva peale Vantoreli samanimelisele albumile (lk 19).*

Annika Haas on portree- ja dokumentaalfotograaf, kes on juba 15 aastat kaameraga Eestis elavate vene vanasuliste elu jälginud ning saanud objektiivi ukse vahele meie mustlaste kodudele. Alates 2010. aastast on ta jäädvustanud ka Tallinna lennuvälja ümbruses paikneva datša-rajooni hääbumist, sealse viimase nõukogude inimeste kogukonna jäänukit ja lihtsat slaavipärast hingeajadust suvilakultuuri järele. Septembris lendab „Lennukivaatlejate” seeria New Yorki fotofestivalile Photoville. *Annika „Lennukivaatlejatele” saab heita pilgu lehekülgedel 20–21.*

Maria Helen Känd on Tallinna Ülikooli interdistsiplinaarsete humanitaarteaduste tudeng, kes praktiseerib praegu kultuuri-ajakirjanduse vallas ning tegeleb loomingulises plaanis ka luule kirjutamisega. Filmide puhul ei pea ta tähtsaks niivõrd totaalselt kinematograafilist stiilipuhtust või efekte, vaid neist kiirgavat silmaga hoomamatut tundelaengut ja sellest tekitatud elutorget, mis ei nõua teoselt mingit klassikalise filmi esteetika traditsioonidest kinnipidamist ega tohutut rahakulu. *Maria Heleni arvustus pälvib Müürilehe noorte filmikriitike võistlusel esikoha (lk 30).*

Ralf Sauter on eluaegne filmide vaataja ja vaatleja, kes kipub neist ka kirjutama. Spetsiifilisemalt on ta huvitatud õudusfilmidest, meele järele on ka muudesse žanritesse kuuluvad teosed, mis kuidagi äärmusi kompavad või inimsühholoogiale keskenduvad. Meeldib ka lugeda ning ühtlasi on ta tegelenud pikemat aega Bob Dylani muusika tudeerimisega. *Ralfi filmikriitika konkursil teiseks tulnud filmiarvustus asub leheküljel 30.*

Triinu Eesmaa on elupõline tartlane, kes tudeerib filosoofiat ja psühholoogiat, ametilt on ta aga sarivabatahtlik. Aeg-ajalt naudib liikuvate piltide seltskonda. Filmide ja sarjade juures hindab tugevat käekirja, jõulisi karaktereid ja puhast stiili. *Triinu kolmanda koha võitnud filmikriitike konkursi arvustuse leiab leheküljelt 30.*

KIRI TOIMETAJALT

Kes Venemaal ilma teeb? Venemaa ilma mõjutamise katsetest on räägitud jutte aastakümneid ja idanaabrite eksperimentaalse meteoroloogia eesmärkide söakus võib nii hämmastada kui hirmutada. Mõelgem, kui maailma suurim labor, mis suudab nii äikest, tormi kui udu tekitada, väljub teadlaste kontrolli alt nagu nii mõnedki teised selle riigi katsetused? Kui ise ilma tegemine tundub endiselt kahtlustäratavate tagajärgedega olevat, siis filmides on lugu risti vastupidine: fantastika ja maagia on lausa kohustuslikud. Me tahamegi, et meid jalust pühitaks ja uutesse maailmadesse viidaks, mida me ei osanud ise varem ette kujutada. Üks selliseid teoseid on kahtlemata Lars von Trieri „Nümfomaan”, mis labase seksi ja skandaali sildi all palju sügavamaid teemasid lahkab. New Yorgis elav ja töötav noor rootsi ajaloolane avab meile linateose taga-

maid (lk 29), lähtudes kontekstist, mis muudab täielikult filmi tõlgendamist ja seda viisil, mille puhul on ebaoluline, kas oled filmi näinud või mitte.

Kuna sugugi mitte kõik filmid ei ole suurepärased ega tee vene, taani ega kellegi teise meele ilma, siis on vaja kedagi, kes meid kätthpidi „üle selle pasamere viiks”, nagu leiab Sirbi filmitoimetaja ja -kriitik Tristan Priimägi, kellega saab ainult nõustuda. Täpsemalt on võimalik tema seisukohtadest lugeda lk 28. Juba eesti

filmiklassikast on teada, et nüri noaga saab ainult muna lõigata ning sestap võiks seada kõrgemaid ootusi ka tänapäeva filmikriitikale. Linasteoste interpreteerimise ja arvustamise tase ei ole ainult Eesti ajakirjanduses, vaid ka ühiskonnas laiemalt häbiväärselt kehv. Kuigi paljud näivad olevat selle unustanud või ei juleta latti enam liiga kõrgele seada, on eesti kirjameeste kriitikatraditsioonid olnud soveti versioonis kassikuldsete 60ndate varjus maailmaklassi väärilised. Hästi kirjutamise eeldusteks on aga soodustav taustsüsteem ja teadmine, et sinu tööd peetakse vajalikuks.

Müürilehe noorte filmikriitike konkurs toimus mullu esimest korda, pidades silmas kommertsaurudest küllastunud filmiilma. Kriitika järje hindamiseks juurdekasvu seas on niisuguse sõelumise korraldamine ja parimate tunnustamine oluline ka edaspidi. Käesoleval aastal laekus konkursile 30 tööd, millest kuueliikmeline žürii valis välja kolm parimat. Kirjutistega on võimalik tutvuda lk 30–31. Konkurs toimub küll kord aastas, aga õhku võiks ioniseerida igapäevaselt, nii intrigeerivalt kirjutades kui ka innukalt lugedes ja kaasa mõeldes.

Emilie Toomela

Täname võistlustöid hinnanud žüriid: Edith Sepp-Dallas (Eesti Filmi Instituudi juht), Donald Tomberg (filmikriitik, 2011. aastal valisid Eesti Filmiajakirjanike Ühing, Sirp ja Teater. Muusika. Kino ta Eesti parimaks filmikriitikuks), Mikk Rand (lavastaja, produtsent ja Kinobussi eestvedaja), Martin Oja (filmisemiootik ja -õppejõud), Helen Tamme-mäe ja Emilie Toomela.zw w

Helen Tammemäe
Maarja Pärtna
Keiu Virro
Joonas Sildre
Veronika Valk
Triin Tulgiste
Emilie Toomela
Henri Kõiv

peatoimetaja
tegev- ja kirjandustoimetaja
teatritoimetaja
koomiksitoimetaja
linnaruumi- ja arhitektuuritoimetaja
kunstitoimetaja
filmitoimetaja
sotsiaaliatoimetaja

helen@muurileht.ee
maarja@muurileht.ee
keiu@muurileht.ee
joonas@muurileht.ee
veronika@muurileht.ee
triin@muurileht.ee
emilie@muurileht.ee
henri@muurileht.ee

Evelin Arust
Mariliis Möttus
Helena Läks
Triin Loosaar
Pille Sepp
kujundus/küljendus
fotograafid

kirjanduskriitika toimetaja
muusikatoimetaja
veebitoimetaja
moereporter
keeletõlketoimetaja
Madis Katz, Marja-Liisa Plats
Renee Altrov, Patrik Tamm,
Tõnu Tunnel

evelin@muurileht.ee
mariliis@muurileht.ee
helena@muurileht.ee
triinloosaar@muurileht.ee

KOLLEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KRISTINA PAJU, BERK VAHER, AHTO KÜLVET, MART ZIRNASK, MARTIN OJA, ANNA-LIISA UNT · VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAZ: 4500 · TASUTA!

Jälgi Müürilehe tegemisi
ka twitteris ja facebookis!

Reklaam –
reklaam@muurileht.ee

Üle ilma

Oodates Helsingi lennujaamas äralendu Barcelonasse – linna, kuhu mul on olnud tavaks põgeneda, kui juhe hakkab kokku jooksuma –, ümisen laulda Curly Stringsi debüütalbumi nimilugu „Üle ilma“, mille sõnad kõlavad järgmiselt: *Lenda, oma mõtetega üle ilma lenda / Alla pole üleliia vara vaja tulla / Anna täpselt nõnda palju, nagu sul on anda / Kanda võta nõnda palju, nagu jõuad kanda*. Ja mõnusa kergustundega lähen ära. Ladunud kõik, millest tegelikult eluks piisab, kohvrise ja jätnud muu üleliigse maha, on vahelduse mõttes hea saada eemale vaidlustest teemadel, milleks Eesti ühiskond ei ole valmis või millest keskmine eestlane väidetavalt aru ei saa. Valmistun tegelikult vähem kui mõne nädala pärast mõneks ajaks Berliini kolima – tõenäoliselt ühte vabameel-semasse elukeskkonda, mille Euroopast leida võib. Nii et äraminemine pole sedakorda kiire puhkusereis, vaid kauaoodatud võimalus näha maailma veidi uutmoodi nurga alt. Olen proovinud iseendalt ausalt küsida, mis on see tegelik põhjus, mis antud põgenemissoovi tekitab? Ühe võimaliku põhjendusena olen mõelnud, et äkki noored, kelle jaoks vabadus on peamine väärtus, lähevad osalt ära selle pärast, et Eesti ei suuda seda vabadust neile pakkuda? See on terav torge põlvkonna pihta, kes võitles meile laulva revolutsiooni ajal välja iseseisvuse. Aga samas on võimalik, et tegemist on valusa tõega, millele tuleb julgeda otsa vaadata, et mõista, mida peaks edaspidi paremini tegema. Minu, ja ma julgen öelda, et ka paljude mu põlvkonnakaaslaste, jaoks ei ole eestlaseks olemine väärtus iseeneses – rahvuslik identiteet on miski, mida me hoiame küll hellalt, aga kuni ma ei tunne, et riigis, kus ma elan, inimestest ka tegelikult hoolitakse, saab sellest identiteedist väike luksus, mida ehtelaekas hoida ja ainult pidupäeval sealt välja võtta. See ei ole miski, millele saab kindel olla, kuigi see võiks ju nii olla. Aga kuidas hoida inimesi, kes tahaksid kujundlikult öeldes kodumaale põldu kündma jääda? Minul pole töötgemise vastu midagi – mind see ei heiduta, kui ma näen, et see midagi tõesti ka paremaks muudab. Aga kui ma tunnen, et minu töö vilju naudib keegi teine, kelle hüvanguks mind lüpstakse, siis paratamatult tekib tahtmine kõik pikalt saata. Me oleme ühiskondlikult kokku leppinud, et sotsiaal-töötajad, kultuuriinimesed ja muud pehmod ei vääri oma töö eest võrdväärset tasu ärimeste ja poliitikutega. See on ühiskondlik kokkulepe ja me kõik nõustume sellega vähe-mal või rohkemal määral. Seni kuni leidub vastseid koolilõpetajaid, üksikvanemaid, hooldamist vajavate lähedastega inimesi ja teisi, kes on nõus töö olude sunnil miinimumpalga eest ära tegema, see olukord ei muutu. Minu vabaduseks on praegu vastutada ainult iseenda eest ja seetõttu saan ma tõenäoliselt lubada endale ka seda, et ma taolise olukorraga leppida ei kavatse. Mul oleks suurepärane võimalus teha tõenäoliselt järgmised kümme-viisteist aastat alamakstuna tööd, nii et ületundide eest ei tasuta, ja seda karjääri nimel, mis kannatliku rügamise puhul kümne aasta pärast Eesti keskmist palgataset lubab ning mida peaks tegema suurest ja südamlikust missioonitundest. Tänuväärse kogemuse võrra rikkamana nii ühes kui teises mainekas organisatsioonis ja asutuses pean siiski tunnistama, et sellest ei piisa. Ei piisa minu ega ka ühegi teise noore kinnihoidmiseks. Huvitav paradoks tekib siin seoses sellega, et kui raha ei ole esmane väärtus, ei teki ka tunnet, et peaks selle rabamisega kogu oma elu kellegi teise hea äraolemise nimel ohvriks tooma. Üldjuhul tööga rikkaks ei saa – jõukust naudivad paraku need, kellel on võim. Ja kahjuks ei jaga need võimukad inimesed minuga praegu samu väärtushinnanguid. Mul ei ole vaja korterit ega maad, mul ei ole vaja asju ega autosid – mul on vaja vabadust ja see vabadus seisneb ajas, mida ma saan iseendale lubada. Selle ajaga saan ma reisida ümber maailma, lugeda raamatuid, kuulata muusikat ja olla inimestega, kes mind inspireerivad, ning ma ei kavatse ohverdada seda mingile abstraktsele lubadusele teha karjääri, kui ma näen, et seeläbi saab minust tegelikult ühe kitsa ringkonna tööriist – õukonnannarr või lossi köögikata, kui nii võib öelda.

Ma ei löö uksi enda järel pauguga kinni ega arva, et mujal on parem, aga praegu tahan ma ära minna, et võtta aega järelemõtlemiseks ja tulla kogemuse võrra targemana tagasi, saada ise üheks selliseks eestlaseks, kelle kohta ei oleks võimalik öelda, et ta pole valmis avatumaks, hoolivamaks ega väärtuspõhisemaks ühiskonnaks, kõrgemaks palgatasemeks ega selle nimel töötamiseks, et suuta seda kõike ka end ümbritsevatele inimestele pakkuda.

Helen Tammemäe
peatoimetaja

rahumeelne katastroof –
muigeisse ja liigeseisse takerdunud
kasvuaeast tüdinud hirm

ma mõistan päris selgesti
et mu enese vanusevahe on
aastate ja kogemuste
inimsuhete ja ärakäimiste
jõudmiste
tulemiste
kohtumiste
ärakihutav võrrand

siis lennutab
võõras vihm mulle
arusaamist kraesse

et külm on ikka päris
et külm on sul ikkagi päriselt

on ainult üks lugu

linnuna saan suleks
puistan kurblike kõlade
taustale vääramatut õnne
kui suigun puigeldes punasesse uttu
hiljaks olen jäänud –
ei saagi teile öelda
et oodake mind ära

ei, ma tean et pole mõtet
paluda kordustrukki
või uut võimalust sest

linnuna saan suleks
sulena iseendaks
ja jõuan kuidagi sinuni

on ainult üks lugu
on ainult üks sirge

kahjuks olen ma kahelnud
maailma võimetuses
mind kahtlema panna –

ma ei tahtnud aimata
et rõõmust jääb
kurku kisendama kuiv igatsus
kui võtsin viimase muretu sõõmu
jagatud õnnest

ma ei osanud ära igatseda selle päeva saabumist
ma ei oska oodata selle päeva lõppu

kui käes pole igatsus vaid paratamatus

kaua on veel aega
januneda kättesaamatu järele
kaua suutmist aega usaldada

et siis haarata heidetud pilkude ahelast
kinni kahe käega
kõhkluseta kinnitada
see on minu
see on minu
see on minule

unistena
langesime kokku
kõik tasandid
sulasid üheks –
armu ei antud
me vabanduste tühisuses
mu kingapaelad unusid laokile
määrdusid kevadetolmus

ärgates olin su endast välja maganud
nagu selle tuntud väsimuse
arglikult kompisin sõnade servi
mis õonestasid varem vaid talumatust
minu ehmatuseks olid need üleöö
võtnud uue kuju
miski kihutas märkama päeva
kui sidusin minekuks kingapaelu
eemale kõrvalekaldest

Illustratsioon: Helmi Arrak

A full-body photograph of a woman with long brown hair, wearing round sunglasses, a black zip-up coat over a dark blue t-shirt, black pants, and white sneakers. She is carrying a large black backpack and standing against a white brick wall on a cobblestone path. The word "Reede" is overlaid in large white font at the bottom.

Reede

UUS EESTI DISAIN: STELLA KALKUN

Küsis Triin Loosaar

„Minu looming on minimalistlik, samas üsna jõuline. Naudin väga protsessi, toetun tugevasti intuitsioonile ning hindan kõrgelt targasti valitud ajaplaneerimist.”

Autotööstus, Mercedes-Benz, skandinaavialik disainikeel – selliste teemadega tegeleb praegu Eesti Kunstiakadeemia tekstiilidisaini eriala lõpetava Stella Kalkuni magistritöö „Scandinavian graphics trends for textile application”. Tekstiilidisainerina on Stella keskendunud graafilistele pindadele ja rütmidele, millele omane põhjamine joon on viinud ta muude tegemiste kõrvalt ka praktikale Itaaliasse Mercedes-Benzi Como stuudiosse. Sealjuures pole Stella puhul just imekspandav, et praktikast sai edasi koostöö, aga erakordne on see kindlasti.

Mis viis sind tekstiilidisainini?

Tekstiilidisaini juures köidavad mind enim selle arvukad kasutusvõimalused erinevates valdkondades. Tekstiiliga saab väga palju mängida. Olen lummatud mustridisainist, mille abil saab luua mitmesugustele materjalidele karaktereid. Tekstiilidisainini jõudsin küllaltki juhuslikult. Minu esimene valik oli õppida arhitektuuri, kuid keskkooliaegne kunstiõpetaja soovitas tekstiili proovida.

Kuidas sa ise oma loomingut iseloomustaksid?

Minu looming on minimalistlik, samas üsna jõuline – selle all pean silmas eelkõige enda loodud mustridisaini. Kõik minu tööd on mõjutatud rohkemal või vähemal määral 1960ndate disainikeelest, mis on mulle alati väga südamelähedane olnud. Mäletan esimesi päevi EKAs, mil meile öeldi, et järgmise kolme aasta jooksul muutume me ise palju inimestena ning muutub ka meie looming. Nüüd, kuus aastat hiljem, nõustun sellega täielikult. Eristaksin selles transformatsioonis kaht perioodi: EKA ja Mercedes-Benz. EKA andis hea põhja, millelt edasi liikuda. Mercedes-Benzis töötamine oli väga lühikese aja sisse pakitud uute teadmiste tulv. Muutusin enda töös väga pedantseks. Loominguliselt andis see juurde

maskuliinsust ja julgust. Kuid osaliselt on minu töökäik jäänud samaks. Naudin väga protsessi, toetun tugevasti intuitsioonile ning hindan kõrgelt targasti valitud ajaplaneerimist.

Kuidas jõudsid koostööni Mercedes-Benziga?

See sai alguse 2012. aastal, mil töötasin oma esimesel praktikakohal Mercedes-Benzi stuudios Comos Itaalias, Colour & Trimi osakonnas. Järgnes praktika Sindelfingeni Saksamaa peastuudios. Comos oleku ajal avaldasin soovi teha magistritöö koostöös nende stuudioga, mis pakkus ka neile huvi. Tegelesin mõlemas kohas interjööri seotud küsimustega. Hinnati minu graafilisi oskusi ja sain palju mustritega töötada.

Milles sinu magistritöö täpsemalt seisneb?

Minu magistritööks on stiiliraamat „Scandinavian graphics trends for textile application”, mis keskendub praegustele skandinaavia suundadele ja trendidele. Trendiraamatud on autotööstuses olulised töövahendid, mis aitavad kontsepte luua. Como studio oli lummatud minu päritolust – sellest ka teemavalik. Raamat tutvustab kolme põhisuunda – *minimalism, genuine* ja *new vintage* –, mis jagunevad 12 osaks. Toon välja põhilised teemad, koos visuaalide ja originaaltrükis kanganaidistega. Oluline roll on mustridisainil, millega esitlen enda nägemust, kuidas ühildada Skandinaaviast inspireeritud graafilist pinda autotööstuses kasutatavate materjalidega.

Milline on praegu skandinaavia disaini olukord?

Arvan, et skandinaavia disain on üsna heas seisus. See on jätkuvalt ning alati kehtib ka keskkonna printsiip, see tähendab, et disain on läbi mõtestatud. Juurde tuleb palju noori disainereid, kelle pilk on värske ning kes suudavad kanda enda teostes skandinaavia disainile omaseid jooni ning anda sellele samas endapoolset lisaväärtust. Mustridisaineritest on minu

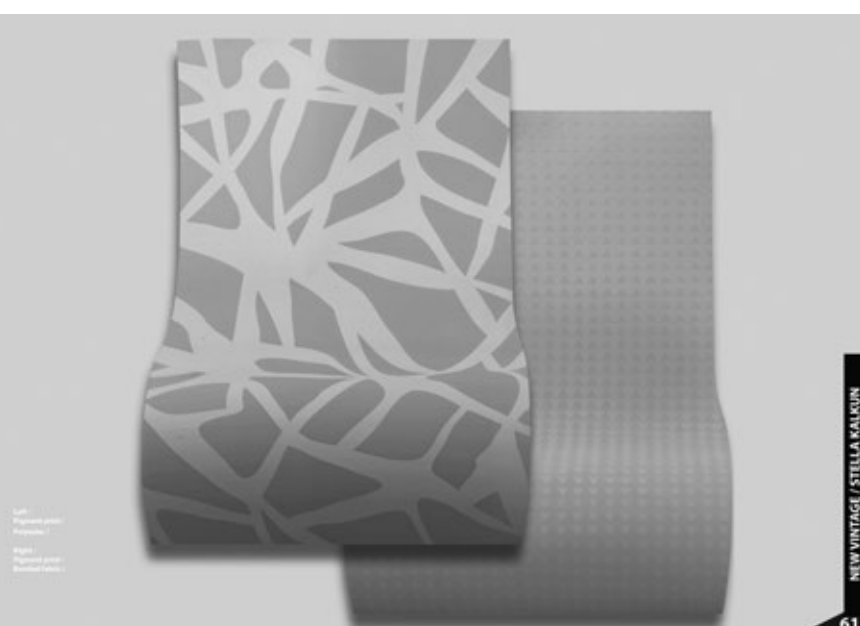
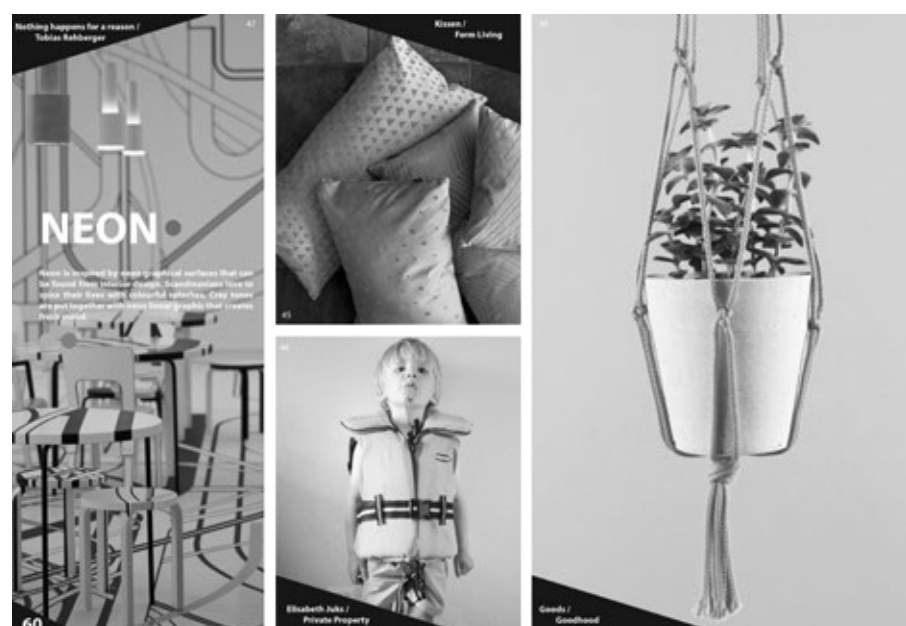
Foto: Kairi Kalda

lemmik Klaus Haapaniemi, kes on teinud kuulsaid mustreid lirtala serviisidele, samuti tekstiilidele. Tema looming on sürreaalne ning alati väga jutustav. Skandinaavia disain on mingis plaanis klassika, ning klassika ei taandu. Arvan, et inimesi on köitnud alati minimalismist tulenev puhtus, ning seda keelt räägib ka skandinaavia disain.

Millised on su edasised plaanid?

Ideid ja plaane on erinevaid. Sooviksin jätkata koostööd Mercedes-Benziga, kuid seda näitab tulevik. Autotööstus on üleüldiselt väga põnev ning oleksin tänulik, kui saaksin siduda ennast sellega ka edaspidi. Samas olen huvitatud ka teistest valdkondadest, kus saaksin enda loomingut rakendada.

Leheküljed stiiliraamatust „Scandinavian graphics trends for textile application”. Autor: Stella Kalkun

HALBADE UUDISTE MAALETOOJA

Intervjuu **Kaupo Vipiga**. Küsis Henri Kõiv

Sõrve sääre tipust, Torgu kuningriigist pärit Kaupo ei tundu esmapilgul äärmuslasena, kuigi teose „Globaalpohmelus” ala-pealkiri „Mahavaikitud seostest meie maailmapildi, globaal-majanduse tänaste murede ja homse kollapsi vahel” kõlab vägagi vandenõuteoreetilisel. Kaupo on suur ja vaikne kuju, kes räägib tööstustsivilisatsiooni lõpust nii rahulikult häälel, et alarmeeriv sõnum võib suisa uinutavalt kõlada. Maailma-lõpuapoloogeedid on sugestiivsemad. Aga Kaupo pole loo-jangut ennustav prohvet, pigem kainelt arutlev mõtleja, kes tõstatab teemasid, millest juletakse ühiskonnas üksnes vai-kimisi rääkida.

Taustsüsteem on paljutähenduslik. Presidendi aastapäeva-kõnes kõlanud mõiste „kestlik kahanemine” tekitas palju fu-roori. Vahetult enne Kaupoga vestlemist tuli välja esimese kvartali majandusaruanne, mis kehtestab taaskord uue reaal-suse. Sellise, milles SKT *per capita* pigem kahaneb. Praegu tundub see kõik ajutine, kuid Kaupo soovitab selliste prog-noosidega ära harjuda. See ei pea tingimata heitumist tähen-dama: „Ma kindlasti ei tahaks, et inimesed loeksid raamatu läbi ja hoiaksid kahe käega peast kinni, kuulutades, et nüüd on kõik läbi. Vastupidi, nüüd tuleks hakata vaatama, mida eda-si teha.”

Kuidas juhtus nii, et mees metsast kirjutas viimaste aas-tate ühe populaarseima ja paljude kriitikute arvates ka olulisima eestikeelse majandusraamatu?

Mere äärest siiski. Tänu oma huvile teadusfilosoofia vastu komistasin ma täiesti juhuslikult 2004. aastal alternatiivse majanduskäsitluse otsa, mida nimetati biofüüsikaliseks ma-jandusparadigmaks. See uurib majandust reaalteaduslikest alustest lähtuvalt, samas kui tänane majandusteadus on pi-gem filosoofia haru. 2004. aastal prognoosisid need teo-reetikud, et 2008. aasta lõpuks peaks tekkima üsna tõsine finantskriis. Nende seisukohtade pikema uurimise järel võt-sin hoiatust kuulda, müüsin majandusbuumi kõrghetkel oma ettevõtte Pärnus maha ja kolisin esivanemate maale Sõrve. Seltskond, kes toona mu kinnisvara üsna kõrge hinna eest ostis, küsis pärast, kas ma teadsin, et niimoodi läheb. Siis tundsin, et ei tohiks infot ainult enda teada jätta, vaid peaksin seda üldsusega jagama. Nüüdseks olen kümme aastat selle distsipliini uurimisse süvenenud.

Üks mu tuttav, kes sinu raamatu läbi luges, ütles, et ta oli pärast kolm nädalat mustas masenduses. Milline on olnud teiste lugejate reaktsioon?

Ausalt öeldes ma eriti ei arvanud, et keegi seda loeb – raa-mat on keeruline, igav ja kurb. Inimesed tahavad õnneliku lõ-puga lugusid kuulda. Ma tunnistan, et olin ka ise masenduses, kui ma 2004. aastal nende väidetega tutvusin. Püüdsin kõige-pealt vastuargumente leida. Esmapilgul tundus see mulle kui mingisugune vandenõuteooria. Aga tõestusi selle kummuta-miseks ma ei leidnud. Ja kui need prognoosid tõeks saama hakkasid...

Ka mul oli kohati lugesed tunne, et tegu on järjekordse vandenõuteooriaga, sest meedias neid asju ei käsitleta. Teisalt ei saa seda kellelegi ette heita, näiteks poliitikutele. Ma tean, et Eesti juhtivatest poliitikutest on päris paljud vä-hemalt üldjoontes selle teooriaga kursis. Aga püüdke nüüd ette kujutada kandidaati, kes läheb valimistele ja ütleb: „Kuul-ge, valmistugeme nüüd selleks, et meil hakkab järjest kehve-mini minema.” Selge on see, et seda inimest ei valita. Seega on nende käitumine igati mõistetav. Nende horisont on pa-ratamatult nelja aasta peal. Seetõttu tegelevad nad rohkem tagajärgede kustutamise, mitte ennetustööga.

Poliitikutest saan ma veel aru, aga kas majandusteadla-sed ei peaks kõvemat häält tegema?

Peavoolu majandusteaduse jaoks on see juba 1972. aastast tabuteema. Teose „Kasvu piirid” („The Limits to Growth”)

kõige agaramad kriitikud olid ortodoksse majandusteooria esindajad. Nad nimetasid selles uurimuses väljendatud lõpp-seisukohti paanika külvamiseks. Uusklassikalisest majandus-käsitlusest on loodus välja praagitud. Robert Solow pööras 50ndatel tähelepanu sellele, et moodne majandusmudel ei suuda seletada lahti, millel majanduskasv baseerub. Siiani pole peavoolu majandusteoreetikutest mitte keegi sellele küsimusele adekvaatselt vastanud. Välja on pakutud küll ini-meste loovust, kuid sisendenergia osatähtsust on uusklassi-kalistes käsitlustes alati marginaliseeritud.

Nii et biofüüsikaline majandusparadigma liidab klassi-kalisele arusaamale majandusest teadmised füüsikast ja keemiast?

See mitte ei liida, vaid püüab sättida aluse teise koha peale. Siin ei ole kõige aluseks ratsionaalseid otsuseid tegev üksikisik, kes püüab oma vahendeid alati võimalikult kasumlikult paigu-tada, ega ka sellest tekkiv mõistlik turegulatsioon, mis n-ö nähtamatu käega asjad ise paika loksutab. Kuni majandus-kasvu sai ainsaks normaalseks keskkonnaks nimetada, võis veel näida, et sellest peaks piisama. Kui aga normaalsuseks on muutumas paigal tammumine või koguni taandareng, ei ole sellise käsitlusega midagi mõistlikku peale hakata.

Kui rääkida majanduslangusest, siis meedias on kõlama jäänud, et oleme kriisist välja tulnud ning majandus on stabiliseerunud. Milline on sinu seisukoht – kas see kriis endiselt kestab või on oodata varsti järjekordset langust?

Nende majandusprognooside kohaselt, mida mina usaldan, on ca 2015. aastal oodata järgmist, sügavat kriisilainet. Ma pean seda väga tõenäoliseks, sest kriisi põhjused pole kuhugi kadunud, neid on lihtsalt maskeeritud. Ühest küljest esma-tarbekaubad kallinevad, kuna enamik neist on seotud taastu-matute ressursidega, millega on üha kitsamaks läinud. Tei-salt ei suudeta turustada kinnisvaraobjekte, eluasemeid ega sõidukeid. Stagflatsiooni tunnused ei ole kadunud ja majan-dus pole jõudnud tagasi kriisieelsele tasemele. Üks variant on tõepoolest toimida nii nagu OECD riikides viimasel viiel aastal: teha halva mängu juures head nägu, et küllap siis lä-heb ka inimestel tuju paremaks. Näiteks kohandada sobivalt SKT arvutamiseks kasutatavat metoodikat ja deflatsioonilise surve alandamiseks lihtsalt trükkida rahatähti juurde. EL on emiteerinud kriisi ajal vähemalt triljon eurot, ameeriklased kordades rohkem, kuid see on üksnes kriisi edasilükkamine. Perspektiivid muutuvad seeläbi üksnes hüllemaks. Iga inime-ne saab ilmselt ka individuaalselt aru, et kuidagi kitsamaks läheb see elu. Varem oli nagu lahedam – järjest rohkem tu-leb raha lugeda.

Sa mainisid 1972. aastal Rooma Klubi koostatud uurin-gut „Kasvu piirid”. Mis sellest uuringust saanud on? Kui palju nende prognoosidest on täppi läinud? Millega nad ei osanud arvestada?

See on ainulaadne uuring, sest sisuliselt on tegu 130 aasta majandusprognoosiga. Nii pikka perioodi pole varem ega ka hiljem vaadeldud. 2008. aastal tehti esmakordselt katset kont-rollida tagantjärele, kui täpsed toonased ennustused olid. Jä-reldus kõlas, et eksimus on statistilise vea piirides. Muidugi, aruande koostajate eesmärk polnud sündmuste täpse aeg-rea koostamine. Pigem sooviti panna paika järgmise sajandi üldised arengutrendid, kasutades selleks matemaatilisi mu-deleid, mis olid tol ajal uuenduslikud, kuid on tänapäeval juba väga laialdaselt kasutusel. Asjaolu, et prognoos ka ajaskaalal sedavõrd täpne sai, oli üllatus kõigile.

Miks ei ole nendele ennustustele adekvaatselt reagee-ritud?

Mingil moel on ju ka püütud reageerida, kuid ainsana on het-kel ette näidata nn võitlus CO₂ vastu. Seda sai Euroopa en-

dale lubada, sest siinsed tööstused viidi 1970ndatel mujale. Kuid selleks, et majandus kasvaks, on vaja ka energiasisendi kasvu. Igasugune majanduslik aktiivsus vajab energiat, olgu selleks pitsabaar või tööstuslik tootmine. CO₂ tuleb energia-tarbimisest ja selle piiramine pärsib omakorda majanduskas-vu. Kuidas saakski poliitika takistada raha teenimist?

Kuidas sa ütled Eesti inimestele, et neil tuleks vähem tarbida?

See ongi see probleem – kõik on saanud tarbida ja meie mit-te. Jõudsiime peole siis, kui laual olid alles üksnes jäänused. Me näeme, kuidas heaolupohmeluses piinlevas Lõuna-Eu-roopas – Kreekas, Hispaanias, Itaalias – põlevad autod ning inimesed on tänavatel. Mujalgi on olukord rahutu, sest saa-dakse aru, et näiteks pensionit pole enam loota. Tegelikult peaksime meie ka siin Eestis selle mõistmiseni jõudma. Kui kaob võimalus pakkuda laialdast pensionit, siis tuleb võib-olla liikuda tagasi traditsioonilise laiendatud peremudeli suunas. Töövõime vähenemise puhul eutanaasia pakkumine poleks ju lahendus. Varalise ebavõrdsuse süvenemisest tekkivaid äär-muslikke pingeid, mida Euroopa lähitulevikuks nii suure hir-muga ootab, saaks aga pidurdada nn kodanikupalga sissesead-misega.

Samas, kui rääkida nooremast põlvkonnast, siis meie tarbimisharjumused on väidetavalt muutumas: me ee-listame isiklikule autole jalgratast või ühistransporti, sööme rohkem ökotooteid. Kas see on lihtsalt uus trend tarbijamentaliteedis või fundamentaalsem nihe?

Mina isiklikult arvan küll, et inimene on kõigest hoolimata in-telligentne olend ja meil on säilinud võime adekvaatselt käitu-da. Mulle tundub, et tegu on osalt teadliku, osalt alateadliku pöördega, mida on näha peaaegu kõigis arenenud riikides. See on üksnes positiivne, kui nn kuldse miljardi hulgas hak-kavad levima eluhoiakud, milles tarbimine pole enam kultus-lik rituaal.

Okei, me oleme pohmellis. Kuidas uuesti kaineks saada?

Alateadlik liikumine lahenduste suunas on juba praegu tuvas-tatav – kui olud kehvemaks muutuvad, üritab inimene ikka võimalikele lahendustele mõelda. Ma püüdsin oma raamatu lõpus mõningatele eeskujudele osutada, sest maailmas juba tegutsetakse selles suunas. Konkreetset tegevuskava Eesti jaoks mul praegu pakkuda pole. Aprilli lõpus sai kutsutud mõt-terünnakuks kokku hulk inimesi, kes on Eestis neil teemadel sõna võtnud või tegutsevad juba näiteks ökokogukondades, püüdes üheskoos võimalikult isemajandavalt hakkama saa-da. Jätkusuutlikke kogukondi võib peale kasvada ka üha laie-neva riikliku „optimeerimistegevuse” tulemusena, näiteks kui kuskil on kool kinni pandud ja inimesed hakkavad seda ise pidama. Eks ma katsun panna mõtlevate ja tegutsevate ini-meste kaasabil kokku ka järgmise raamatu, milles keskendun sellele, mida saaks ja võiks edasi teha. Minult on seda nõutud ja sellele on isegi pealkirjaks „Lokaalravitsus” välja pakutud. Üldjoontes ma kujutan ette, et see peaks olema sisuliselt ta-gasiliikumine autonoomsete kogukondade juurde. Samasse kohta, kust me tulime, aega enne tarbimisajastu algust.

Raamatu tagakaanel on pilt, mis justkui ütleks „tagasi koopasse”. Päris nii hull olukord järelikult ei ole?

Paljud teoreetikud peavad isegi seda stsenaariumi liiga opti-mistlikuks. Muu hulgas toovad nad põhjenduseks asjaolu, et meie planeedil on sadu tuumajaamu, mille jahutusbasseini-des seisab üle 300 tuhande tonni tuumajäätmeid. Kui seal ei lööks regulaarselt pump, mis vett jahutab, järgneks jäätmete iseeneslik süttimine – tekiksid sajad Tšernobõlid üle maail-ma. Minu lootus on, et me suudame kogukondliku elukor-ralduse juurde taanduda. See välistaks järsu tehnoloogilise kollapsi.

Foto: Patrik Tamm

Kas need lokaalsed kogukonnad on kuidagi võrreldavad asumiseltside või Torgu kuningriigiga?

Põhimõte oleks selles, et kogukonnas leiduks igasuguste erialade inimesi – eluliselt hädavajalik spekter peaks olema kaetud. Kui kogukond on kord tekkinud, siis hakatakse iseseisvalt vaatama, milliseid oskusi ja teavet oleks juurde vaja.

Sa kirjutad oma raamatus, et peagi hakkavad linlased tagasi maale valguma. Kui praegu rõhutatakse, et noored peavad omandama insenerihariduse või õppima IT-d, siis äkki on nende tulevikustenaariumide valguses hoopis olulisemad praktilised ellujäämisoskused? Äkki me peaks noori vanavanemate juurde selliks saatma?

Siin on vastuolu seni globaliseerunud majanduse ja lokaliseerumise vahel. Loomulikult oleks neid oskusi vaja, aga nendega ei saa praegu ennast ära elatada. Soovitada kellelegi maale minna, et tegeleda lehma lüpsmise või kartuli kasvatamisega, saab ainult sel juhul, kui inimesel endal on selle vastu huvi.

Aprilli lõpus toimusid sinu juures Torgul mõttetalgud

Kommentaar: Indrek Seppo, majandusdoktorant

Managem korra silme ette ühe nägemuse tulevikumaailmast. Maailmast, kus on lõppenud nafta, ühes sellega demokraatia, helgemast eilsest jäänud ilusad mälestused riigiinstitutsioonidest, sotsiaalkaitsest ja rahast. Globaalse vaesuse ja ökokatastroofi taustal möllavad raevukad ressursisõjad. Kuidas saaks selliselt pildilt puududa Eestit täitvad sõbralikud ökokogukonnad, lambavestides loodussõbrad kanepipuhma varjus lehma lüpsmas?

Maailma ootavad ees arvestatavad väljakutsed, mille mõistmiseks on vaja süvenemist, kuid kõikmõeldava ja ajuti ka esmapilgul mõeldamatu kvaliteediga teabe külluses veel enam kriitiliselt meelt nii enese kui teiste mõtete suhtes – asju, mille märke ei suuda ma meie ühiskonnas sel teemal sõna võtva inimeste puhul tihti tajuda. Ometi ei tohiks see mulle nii raske olla – jutt keerleb tihti minu valdkonna ümber, andmete teemal, millega igapäevaselt kokku puutun. Ent leian end aiva küsimas, kus saab keegi kunagi midagi sellist kohanud olla, mida osa diskussantidest majandusteaduseks või selle arusaamadeks tundub pidavat? Kust tulevad faktiväited, mille ümberlükkamiseks piisaks tõepoolest mõnest minutist Google'is? Meid on ootamas piisavalt tõsised väljakutsed, mis väärivad kõige paremaid mõtlemise standardeid.

Mis toimub globaalsel tasandil praegu ja millised ohud meid ees ootavad? Esmalt üks asjaolu, mis ei ole ehk piisavalt meie tähelepanu saanud: maailm on täna palju parem paik, kui see oli veel mõnikümmend aastat tagasi. Viimased aastakümned on toonud süvavaesusest välja pea miljardi, kuhu langenute osakaal on vähenenud kahekordselt. Oodatav eluiga on kasvamas muljetavaldava kiirusega. Haridus levib, haigused taanduvad, naudime rohelise revolutsiooni vilju. Oleme teinud üsna tähelepandamatult tohutuid edusamme millenniumieesmärkide täitmisel ja kuigi minna on veel pikk maa, ei tasu neid saavutusi alavääristada.

See heaolu kasv on toonud kaasa kaks nähtust. Viimast

pealkirjaga „TuleVAeg”. Mida te talgutel üheskoos arutasite?

Me püüdsime üldiselt aru saada, mis hakkab juhtuma, kui asjad käest lähevad – see ei pruugi tähendada tingimata majanduslikku kriisi, vaid näiteks hoopis geopoliitilist. Selge on see, et ajalooliselt on kriisisituatsioonides kolitud linnast maale, sest seal saab süüa. Kui Lasnamäelt elekter neljaks päevaks ära võtta, siis tõenäoliselt muutub elu seal võimatuks, aga kui linnast väljaspool pole sugulasi ega tuttavaid, siis on keeruline kuhugi minna. Selleks et meeleheitel inimesed ei läheks maad rüüsatama, tuleb midagi välja mõelda. Vaja on konkreetseid, kõigile selgeid tegevuskavasid. Vaja on maakogukondade aktiivsust ja nende tegevuse kooskõlastamist. Me ei tahtnud automaatselt teistest riikidest eeskujusid üle võtta, vaid püüdsime lähtuda eestlase ja Eesti riigi oludest. Üha raskemaks muutuvatel aegadel ei tohi jääda lootma riigile. Kogukondadel tuleb Eesti rahva säilimise huvides ise tegutsema asuda.

Aga kas sa ei usu, et inimene on niivõrd innovaatiline olend ja suudab leiutada uusi tehnoloogiaid, mis püsi-

poolt sajandit on iseloomustanud pidevalt vähenev sündivus (üldisest heaolust on siin küll suurem süüdlane naisteni jõudev algharidus). Tegelikult ei ole meie tänastes ennustustes midagi, mis hoiaks pikemas perspektiivis ka globaalse sündivuse alenemist taastootmispiirist madalamana. ÜRO prognoosimudel lihtsalt eeldab, et ehk keegi kuskil mõtleb välja, kuidas lastesaamine jälle seksikaks muuta, ja ehk mingis punktis rahvastiku hulk stabiliseerub kokkukukkumise asemel. Teiseks on pikenenud oodatav eluiga, kuid see ei ole päästnud maakera rahvastiku kasvutempot stabiilsest alanemisest. Lähima saja aasta jooksul näeme kõigi eelduste kohaselt siiski Maa rahvaarvu (senisest palju aeglasemat) tõusu, mis tähendab, et meie ressursiprobleemi see protsess kindlasti ei lahenda, aga annab veidi teise perspektiivi. Küsimus pole enam põllumaa paratamatus lõpus lõpmatult paljunenud inimeste taldade all, vaid pigem selles, millised on meie võimalused järgmise paarisaja aasta üleelamiseks? Millisele tasemele suudame viia taastuvate energiaallikate kasutuselevõtu?

Sel sajandil toimub võidujooks ressurside ammendumise ja tehnoloogia arengu ning taastuvressursside kasutuselevõtu vahel. Aeg-ajalt kostub ikka küsimusi, kas nägemus tehnoloogia edasisest arengust on õigustatud? Kas me pole liialt arrogant, kui arvame, et suudame? Mulle tundub üleolevam suhtumine, et me täna kõike teame. Ei ole vaja kuigi pingeliselt reaalsust silmitseda, teadusajakirju lugeda, et aru saada, kui uskumatult lollid me veel oleme. Keskmist lehmagi ei suuda konstrueerida. Ja kui keegi hakkab rääkima termodünaamika teisest seadusest kui piirangust, mille füüsika meie arengule paneb, siis soovitan üle küsida, kas see saab takistuseks enne või pärast valguskiirust? Mina ei ole veel aru saanud.

Tulevikus on meil abi: kui seni on tipptehnoloogiat arendavate riikide kogurahvaarv miljardi kandis, siis praegu on ainuüksi Hiina kõrgharitud saamisega see baas enam kui kahekordistumas. Ei ole head põhjust, miks nende mõju peaks jääma selles vallas veidi pikemas perspektiivis väiksemaks, kui see on praegu tootmise puhul. Ja Hiina on alles algus – Aasia mastaabid on meeletud.

vad käigus minimaalse energiasisendiga, nii et elekter jääks Lasnamäel alles?

Ma väga loodan seda, aga aega nende leiutamiseks pole enam palju jäänud.

Kui palju, vabandust, kui vähe täpsemalt?

Kui „Kasvupiiride” prognoosid n-ö graafikus püsivad, siis 2050 on viimane tähtsus, aga juba 2030. aastaks võib olukord väga hull olla.

Kas sul on noortele ka mõni positiivne sõnum?

Kui pidada õnne aluseks materiaalselt aspekti, siis läheb noorte elu halvemaks. Samas ei korreleeru majanduslik jõukus alati õnnetundega – ikka ollakse sellest ühe auto või maja kaugusel. Tulemas on teistsugused ajad. Kui vahepealne raskem periood mööda saab, on tulevik inimeste jaoks looduslähedasem, lihtsam ja helgem. Vaimseid väärtusi ei pruugi olla senisest vähem, aga oma elu saaks igaüks elada iseenda ja oma lähedaste rõõmuks.

Perekonna mõiste ja pererollid on ajas muutuvad – käsitlus tüüpilisest ja alternatiivsetest perekonnamudelitest on asendunud arusaamaga perekonnamudelite paljususest. Pererollid pole vaid bioloogiliselt määratletud – sageli moodustavad ju perekonna inimesed, kes ei ole veresuguluses (isa või ema uus partner, kasuvanemad, kärgpered), ja see ei pruugi mõjutada kuidagi emotsionaalset lähedust ja toetust, mida perekond oma liikmetele pakub.

Samasoolised paarid ei erine seetõttu kuidagi oma olemuselt heteropaaridest ja nende õiguste ignoreerimine ei ole mõistlik. See, kuidas suhte reguleerimise võimalust nimetada, on pigem teisejärguline küsimus, oluline on selle võimaluse olemasolu, mis võib Eestis realiseeruda, kui riigikogu kiidab heaks kooseluseaduse eelnõu.

Rääkides samasooliste paaride kooselu reguleerimisest Eestis, ei toimu sisuliselt mingit ühiskonna ümberkorraldamist ega perekonna lõhkumist, nagu mõned kurjalt räuskavad rahvuskonservatiivsesse erakonda kuuluvad poliitikud püüavad väita. Inimesed, kes elavad siinsamas meie kõrval koos oma samast soost partneriga ja kasvatavad sageli ka ühiselt lapsi, on olemas ja nad ei kao kuhugi. Need inimesed soovivad elada oma elu praegu, mitte mingis abstraktses tulevikus, kus võib-olla on „ühiskond valmis” nende abieluvõrdsust aktsepteerima. Ja nende inimeste lugusid tasub rohkem kuulata.

Taolisi perekondi on Eestis mitmeid – tean seda, sest olen teinud mitmega neist intervjuusid, ja võin kinnitada, et need on pered nagu kõik teisedki, mis on ehitatud üles, tuginedes hoolimisele ja armastusele. Ainus erinevus on see, et riigi silmis on need pered praegu kusagil perifeerse nägemise piiriladel.

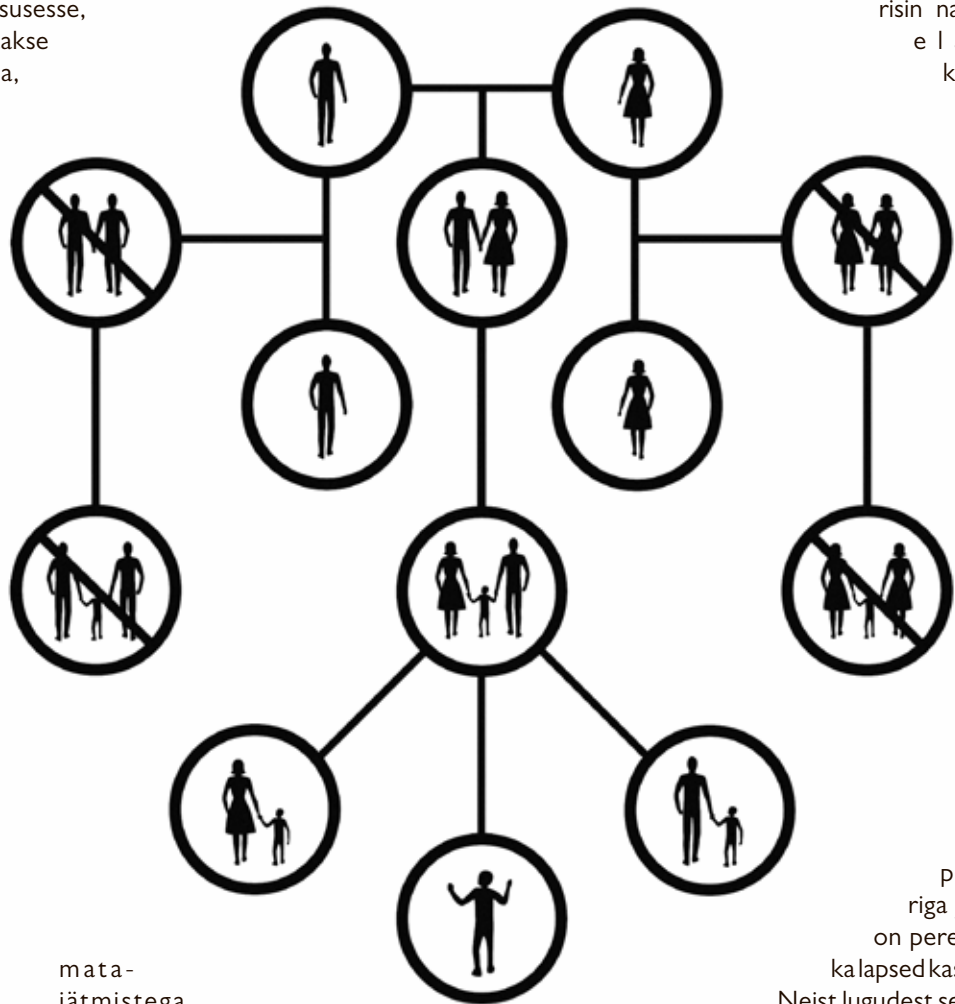
Üldjoontes hõlmavad perekonnad liikmetevahelisi suhteid, õigusi, kohustusi ja staatust ühiskonna silmis. Perekonna loomist peetakse loomulikuks osaks enamiku inimeste elukaa-

demokraatias otsustab enamuse hää, ei luba see unustada ka vähemuste olemasolu ja nende õigusi. Vähemuse eest seismine ei peaks aga olema demokraatlikus õigusriigis vähemuse enda asi. Eestis näivad aga põhjendused, miks abieluvõrdsust pole võimalik tagada, viitavat just olukorrale, kus seadusandja ei seisa väiksema grupi huvide eest, sest „enamus nii ei taha”. Poliitikud võivad küll omavahelistes vestlustes nentida, et usuvad võrdsusesse, ent avalikkuse ees häbenetakse kooseluseadusest rääkida, sest „Peeter poe tagant, kes mulle muidu hääle annaks, hakkab mind siis ju homoks pidama”!

Ma ei muretse selle pärast, et Varro Vooglaid või Priit Sibul või Erki Nool saavad ehk oma arusaamatu risti-retkega ühiskonna tagasipöördumise mingisse omalaadsesse eraldatusesse. Küll aga olen ma murelik, sest mulle tundub, et võimul olevad inimesed võivad oma tege-

see inimene koos elas ja lapsi kasvas, võib tal ehk isegi häbi olla. Aga tõenäoliselt kehitame me selle veidra vastasseisu üle tulevikus tagantjärele vaid õlgu ja näeme seda kui ajaloolist kurioosumit, mille osas ei oska ehk muud teha kui piinlikkustundega nalja heita.

Paari aasta eest kaitstud magistritöö kirjutamise raames intervjuerisin naisi, kes elavad koos samast

mata-jätmistega väga palju kurja korda saata ja poliitiline tahtmatuse ja huvipuudus põhjustavad paljudele kannatusi. Ma ei taha elada riigis, mille poliitikud häbenevad midagi, mis ei ole kaasaegses ühiskonnas häbiväärne. 24 aastat tagasi 17. mail eemaldas Maailma Terviseorganisatsioon homoseksuaalsuse rahvusvahelisest haiguste nimekirjast; Jeffrey Levine, USA suursaadik Eestis, ütles käesoleva aasta 17.

soost partneriga ja kellel on peres sageli ka lapsed kasvamas. Neist lugudest selgus, et tuntakse väga tugevat vajadust seadusandluse järele, mis võrdsustaks samasoolised paarid heteropaaridega. Väga suureks argumentiks oli siinkohal nendes peredes kasvavate laste kindlustunne. Lapse huvide kaitse tuleb kooseluseadusest rääkides mängu olukordades, kus laps võib näiteks kaotada ühe vanema: kui bioloogiline isa või ema peaks suurema, pole tema paarilisel lapse suhtes enam mingeid õigusi. Selle asemel et kiskuda laps välja tema sotsiaalsest keskkonnast, annab kooseluseadus võimaluse teisel vanemal, kes on lapsele ka seni kõige lähem hooldaja olnud, ilma lisaprobleemideta lapse kasvatamist jätkata. Paarid, kellega olen suhelnud, ei ole pidanud oluliseks varalisi küsimusi, vaid laste tuleviku kindlustamist, adopteerimisvõimaluse tagamist ja abielumisvõimaluse olemasolu. Kooseluseaduse koostamist nähakse ühe võimaliku eelsammuna samasooliste paaride abielu lubamisele – ja taas leian ma, et taoline samm oleks ainuõige ja kaasaegses ühiskonnas igati normaalne. Kooseluseaduse olemasolu ning tulevikus ehk ka abieluvõrdsus näitaks uuringus osalejate meelest riigi toetust nende peremudelile ning muudaks pikemas perspektiivis ka ühiskonna üldisi hoiakuid ja suhtumist. Ühtlasi tagaks see psühholoogilise turva- ja kindlustunde enda ja oma laste tuleviku osas. Naised, kellega toona intervjuusid tegin, tundsid, et nad peavad väga palju laveerima ja erinevaid skeeme välja mõtlema, et funktsioneerida perekonnana samaväärselt kui näiteks heteropaarid, kelle puhul on mõlemal vanemal võimalik haigusleht võtta, lahutuse korral alimente saada jne. Kui võrrelda lapsi, kes tulevad heterosuhtest, lastega, kellel on kaks ema, siis suure tõenäosusega on heterosuhtes vähemalt mingil osal lastest vanemad abielus – mõistagi on ka väga paljud heteropaarid Eestis valinud vaba kooselu tee ja kasvatavad lapsi abielus olemata, aga geidel puudub praegu mõistlik legaalne võimalus oma kooselu registreerida. Intervjueeritutel oli oma olemasolevate ja tulevaste laste pärast hirm, et nad satuvad teiste pilke- või kiusamisobjektiks. Taolise suhtumise leevendamisel nähakse olulist rolli riigi otsusel samasooliste suhteid heterosuhtetega võrdselt kohelda.

Perekonna olemasolu on seotud väga tugevalt sellega, kui õnnelikuks me endid peame – paarisuhtes elavad inimesed hindavad endid keskmiselt õnnelikemaks kui üksikud inimesed. Õnnelikud ja oma eluga rahul olevad inimesed loovad aga meile kõigile turvalisema keskkonna. Kui meil on võimalus asju paremaks muuta, siis tuleb seda teha. Intelligentsete inimeste arvamused ja hoiakud muutuvad uue teabe lisandudes. Ma loodan, et ükski poliitik, kelle häälest sõltub kooseluseaduse tulevik, ei tunne häbi, sest on maailmas midagi head korda saatnud – väga paljud on teie üle sel hetkel väga uhked.

Illustratsioon: Toom Trögel

MIDA RIIGIKOGULANE HÄBENE?

Eveliis Kurs

Samasooliste kooselu seadustamisest on Eestis kaua räägitud, kuid alles nüüd on hakanud jää liikuma. Paraku toimub protsess praegugi ühe teise seadusakti raames. Eesti poliitikud peaksid tunduvalt jõulisemalt homoseksuaalide õiguste eest seisma – ainult nii saame õnnelikuma ühiskonna suunas liikuda.

rest. Ja peresuhete reguleerimist võimaldab abielu- või mõni muu sarnane leping, sest paraku on elu kaoiline ning ka kõige õnnelikumad kooselud võivad vajada ootamatul hetkel riigi tuge ja kaitset. Mõistagi ei garanteeri leping armastuse kestmist ja püsimist, küll aga kaitseb see nõrgemat osapoolt, kui partneriga midagi juhtuma peaks. Eestis on praegu arutlusel kooseluseadus, mis kataks paaride vajadused, kes ei ole mingil põhjusel soovinud või saanud abielluda. Õigus abieluda kuulub inimõiguste valdkonda – nii „Inimõiguste ja põhi-vabaduste kaitse konventsioon” (art 12) kui ka ÜRO „Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt” (art 23), millele Eesti on alla kirjutanud, tunnustavad seda õigust. Eesti põhiseaduses ei ole sellist põhiõigust sätestatud ja õigust abieluda reguleerib perekonnaseadus – samas on Eesti rahvusvaheliste lepingutele alla kirjutades seda inimõigust tunnustanud. Praegu valitseb Eestis olukord, kus seaduste ja tegelikkuse vahel on vastuolu ja teatud grupp inimesi on jäänud ilma oma õiguste kaitsest.

Sel kevadel oli põhjust rõõmustada kõigil, kes peavad võrdselt kohtlemist oluliseks väärtuseks ja on jälginud debatti samasooliste paaride kooselu reguleerimise teemal. 17. aprillil esitasid 40 riigikogu saadikut riigikogule menetlemiseks kooseluseaduse eelnõu, mis võimaldaks nii sama- kui erisoolistel paaridel oma kooselu registreerida. Nii kaugele pole Eestis selle teemaga mingil veidral põhjusel varem jõutud ja see, milline valjuhääline kiusamine (ma ei oska anda muud nimetust nähtusele, mis esineb kommentaariumites või filosoofilis-murelike aruteludena erinevates meediakanalites) on ka sel korral lahti läinud, paneb mind üllatuma. Hääle tugevus ei esinda mõistagi hüüdjate arvukust ja meie kultuuriruumis pole õnneks kombeks pidada debati võitjaks seda, kes kõige kõvemini karjub.

Demokraatia tähendab kõikide osapoolte sõnaõigust poliitika kujundamisel, eriti aga nende, kelle elu konkreetne otus puudutab – see näitab reaalse vabaduse olemasolu. Kuigi

mail toimunud rahvusvahelisel homo- ja transfoobia vastasel päeval USA saatkonnahoonel vikerkaarelipu heisates, et seksuaalne orientatsioon ei ole valiku küsimus. See, keda me armastame, ei ole poliitilise seisukoha näitamine ja isiklikke eelarvamusi, ükskõik kui tugevad need ka poleks, ei saa kasutada seaduse ees võrdse kohtlemise vältimiseks.

Ma tahan elada riigis, kus kodanikke koheldakse võrdselt ja kellegi väarikust ei alandata selle pärast, et ühel poliitikul, kelle häälele oleks olnud määrav tähtsus, oli häbi kooseluseaduse teemat endaga siduda. Minu meelest on häbiväärne hoopis see, et mingi osa peredest meie kõrval peab taluma põhjendamatult stigmatiseerimist ja kiusu, kuna mõni poliitik ei julge hääle kaotamise hirmus öelda välja õigeid asju ja selles suunas ka tegutseda ning taastoodab taolise käitumisega ebavõrdsust ühiskonda, kus on lõppkokkuvõttes ka tal endal ja tema perekonnal halvem elada.

Eesti poliitikud kardavad kaotada valijate hääli, ent unustatakse ära hääle võitmine. Mina ja mu sõbrad (nimetatagu meid siis milliseks põlvkonnaks tahes, sest vanuselt jaguneb 10 aastat ühele ja teisele poole mu enda iga) oleme valijad. Me käime aktiivselt valimas ja valimata jätmist peetakse pigem halva hügieeni tunnuseks. Me jälgime nii sise- kui välispoliitikat ja oleme üpriski teadlikud erinevate erakondade ja kandidaatide lubadustest ja tegemistest ning üha enam toimub teadlik hääletamine nende kandidaatide poolt, kes näevad maailma paigana, kus kõigil on õigus olla õnnelik.

Ma tean kümneid inimesi, kes on loobunud IRLi poolt hääletamast, sest nende endi või nende sõprade perekonnad ei ole IRLi silmis õiguslikku kaitset ega riigi tunnustust väärt. Kui mõni erakond või poliitik oma potentsiaalse valija teisejärguliseks inimeseks taandab, oskab vähegi globaalselt mõtleval valija seda väga jõuliselt valimispäeval välja näidata. Ja kui selle poliitiku enda lapsed näevad kunagi vanu uudiseid sirvides fotot või lugu sellest, kuidas nende esivanem tituleeris kedagi seaduse silmis alamaks kodanikuks selle põhjal, kellega

Kui jätta kõrvale kõikvõimalikud eelarvamused homoseksuaalsete inimeste kohta, siis sellega, et lapsele peaks olema tagatud võimalikult turvaline kasvukeskkond, võiks ometi nõustuda. Lapsed on olemas sõltumata kehtivatest seadustest ja nende õigused peavad olema kaitstud. Seda igas aspektis – nii emotsionaalsel, finantsilisel, õiguslikul kui ühiskondlikul tasandil.

Perekonnaseadus sätestab, et abielu sõlmitakse naise ja mehe vahel. See tähendab, et hoolimata sellest, et põhiseadus kaitseb igasugust perekonda ja ei defineeri seda, puudub samasoolistel paaridel õigus abielluda ning perekonnaseadus neile tegelikult ei laiene. Abielustaatus toob kaasa mitmeid erinevaid ühiskonnas olulisi õigusi ja kohustusi. Näiteks abikaasa pärimisõigus, ülalpidamiskohustus, lastega seonduvad ning varalised õigused ja kohustused, lahutamisega seonduv varajagamine ja muu. Need õigused ja kohustused ei laiene praegu samasoolistele paaridele lihtsal põhjusel – nende omavahelised suhted ei ole reguleeritud.

Näide ühest Austria kaasusest. Meessoost partnerid elasid üürikorteris, ent üks neist põdes surmahaigust. Pärast tema surma leidis korteri omanik, et sellega lõpeb ka üürileping, kuid kohalik seadus väitis muud: surnud inimese pereliikmetel on kaitse üürilepingu lõpetamise eest. Austria ülemkohus leidis samas, et selline kaitse ei laiene samasoolistele paaridele. Euroopa Inimõiguste Kohus otsustas aga siiski teisiti. Kui kohalik seadus kaitseb erisoolisi mitteabiellunud kooslusi ja erisooliste pereliikmete puhul jääks ühe pereliikme surma korral üürileping kehtima, siis peab see toimima nii ka samasooliste paaride puhul. Kohus kordas, et kui riiklikus seaduses eksisteerivad erinevused erisooliste ja samasooliste paaride *de facto* kooselus, siis peavad need erinevused olema kas väga põhjalikult ja objektiivselt põhjendatud või kõrvaldatud.¹

Kaasaegses Euroopas elavad paljud inimesed koos, aga ei ole abielus. Seega pole tunnustatud abielu enam õiguslik eeltingimus perekonna loomiseks, mis omandaks riigi kaitse ja mittesekkumise õiguse. Perekonna mõiste peaks sisaldama seega palju erinevaid perekonnamudeleid. Kes on aga samasoolises perekonnas elava lapse perekond ja mis õigused ja kohustused on tal seoses perekonnaliikmetega? Arusaadavalt on LGBT perekondades laste saamine raskendatud. Samasoolised paarid ei saa lapsi loomulikul teel, seega tekib olukord, kus lapsel pole teatud õigusi bioloogilise vanema partneri suhtes, kuigi faktiliselt on tegemist ikkagi perekonnaga.

Praeguseks on meditsiin jõudnud selleni, et lapse sünnitanud ema ei pruugi olla tema bioloogiline vanem. Võimalused, kuidas LGBT perekonnad lapsi saavad, on kunstlik viljastamine, lapsendamine või eelnevast heteroseksuaalsest suhtest sündinud lapsed. Lapse jaoks tekib kohe kaks erinevat peremudelit: esiteks selline, kus tal on osaliselt geneetiline perekond ehk siis faktilises perekonnas on üks vanem bioloogiline; teisel juhul on tal täielikult mittegeneetiline perekond – selle näite puhul pole kumbki vanem faktilises perekonnas lapsega kuidagi geneetiliselt seotud. Antud juhtudel tekib küsimus, kes on lapse seaduslik vanem ja missugused õiguslikud suhted tekivad lapse, bioloogilise vanema, lapse sünnitanud ema ning munaraku-, embrüo- või seemnerakudoonori vahel? Ühtlasi tuleb küsida, kes kuulub nende juhtumite korral lapse perekonda ja kellel on õigus riiklikule kaitsele perekonna tähenduses?

Jällegi üks näide väljastpoolt Eestit. Juhul kui Hollandis elavad naissoost partnerid on abiellunud ja nende perekonda sünnib laps, saavad mõlemad partnerid automaatselt seadusjärgselt lapse vanemateks. Ainsaks erandiks on olukord, kus lapse isa on saanud enne lapse sündi tema suhtes seaduslikud õigused (sel juhul ei pea lapse isa olema bioloogiline isa). Ühtlasi on võimalus, et samal ajal on hooldajateks nii lapse bioloogiline isa kui last kasvatav samasooline naistest moodustatud paar. Sellisel juhul antakse isale isadusõigus ning samasoolised naissoost partnerid saavad ühise vanemliku vastutuse.²

Homoseksuaalsetel meessoost paaridel on Hollandis laste saamiseks ka asendusemaduse võimalus. Selleks on kaks teed: asendusemale kantakse üle doonornaise munarakud, mis on kunstlikult viljastatud ühe partneri seemnerakkudega, või asendusema munarakud viljastatakse kunstlikult ühe partneri seemnerakkudega. Mõlemal juhul on seaduslikeks vanemateks asendusema ning seemnerakkude doonor ehk üks partneritest, kelle seemnerakke kunstliku viljastamise puhul kasutati. Partner ei saa vanemlikke õigusi seaduse alusel automaatselt, kuid teine partner võib esitada taotluse lapsendamiseks ning selle protsessi käigus omandab teine meessoost partner vanemlikud õigused.³ Neil juhtudel on samasoolises perekonnas kasvava lapse mõlemad faktilised vanemad ka seaduslikud vanemad ja selline perekond on kaitstud siseriiklike seadustega erisooliste paaridega võrdselt. Asendusemaduse puhul on vahe ka selles, kas asendusema on abielus või mitte. Juhul kui asendusema on abielus, on seaduslikuks vanemaks lapse sünnitanud ema, kuid mõlemad partnerid saavad lapse üheskoos lapsendada. Kui asendusema on

registreeritud kooselus või vallaline, võtab partneritest see, kes on lapse bioloogiline vanem, isaduse omaks ning saab seadusliku vanema staatuse ja partner lapsendab teise partneri lapse.⁴

Eestis saavad kunstliku viljastamise teel lapsi saada ainult naissoost samasoolised paarid ja seda kahel erineval viisil: kunstlik viljastamine mehe seemnerakkudega ning võõrast munarakust loodud embrüo ülekandmine naisele. Kui heteroseksuaalne naine on abielus, on tal vaja vastavalt kunstliku viljastamise ja embrüokaitse seaduse⁵ § 17-le kunstlikuks viljastamiseks oma abikaasa kirjalikku luba. Kui naine elab homoseksuaalses kooselus ja soovib kunstlikku viljastamist, ei mängi tema elukaaslane selle seaduse järgi olulist õiguslikku rolli. Seaduse kohaselt on partner kõrvaline isik ja seadus ei defineeri teda kuidagi, kuigi reaalsuses on partneril lapse kasvatamisel abikaasa roll ja tema luba kunstlikuks viljastamiseks oleks samalaadselt vajalik ja oluline kui heteroseksuaalsete paaride puhul.

Naine, kes elab koos naisega, on sunnitud praeguste seaduste kohaselt ennast vallaliseks nimetama, kui ta soovib last saada, olgugi et last plaanitakse näiteks just paarisuhtes koos kasvatada. Sellisel naisel tekib sundvaletamise vajadus, mis tuleneb seaduses nimetatud perekonnaseisu võimalike vormide ebatäielikkusest.

Doonori seemnerakkudega kunstliku viljastamise teel saadud lapsel on faktiliselt kaks samasoolist vanemat, aga seaduslikult on registreeritud ainult bioloogiline ema. Seega kasvab laps seaduse järgi üksikemaga ning tal on õigused ja kohustused ainult ühe vanema suhtes.

Kunstliku viljastamise meetodi puhul, mille käigus kantakse ühele naisele üle teise naise või partneri munarakust loodud embrüo, loetakse laps samuti põlvnevaks naisest, kes on ta sünnitanud. Sellise kunstliku viljastamise puhul oleks mõlemal naisel võimalik olla lapsega geneetiliselt seotud, kuid seaduse järgi sunnitakse jällegi peale olukord, kus ainult üht naist loetakse lapsevanemaks. Kui võrrelda seda abielus oleva heteroseksuaalse paariga, siis on olukord järgmine: kui naine viljastatakse kunstlikult tema abikaasa seemnerakkudega, loetakse laps sellest mehest põlvnevaks ning mõlemad saavad lapse seaduslikuks vanemaks. Meessoost seksuaalvähemustel ei ole võimalik kunstliku viljastamise teel last saada, kuna Eestis ei ole asendusemadus lubatud.

Perekonnaseaduse §150 lg 1 ütleb, et lapsendada võib vähemalt 25-aastane piiramatat teovõimega isik, kuid lg 2 ütleb, et kohus võib lubada lapsendamist erandjuhtudel ka vähemalt 18-aastasele, kui ta lapsendab oma abikaasa lapse. Samasooliste paaride puhul see jällegi ei kehti, sest neil ei ole võimalik omavahel abielluda. See on oluline piirang. Täiesti reaalne on olukord, kus lapse seaduslik vanem sureb ja tema partner, kes on last kasvatanud, on noorem kui 25 ning seega ei ole tal võimalik surnud partneri last seaduse järgi lapsendada. Ja mõelgem nüüd sellele, kuidas täpselt oleks lapse huvides see, et tal on taolises olukorras oht lastekodusse sattuda? Lapse jaoks on ju bioloogilise vanema partner samuti lapsevanem ning perekonnaliige. Abielus paari puhul seda probleemi ei teki, kuna sellisel juhul on lapse bioloogilise vanema partner lapse seaduslik kasuvanem, isegi kui ta pole last lapsendanud.

Eelnevast heteroseksuaalsest suhtest sündinud lapse õiguslik seis on erinev ja mingil määral raskem kui eelnevatel juhtudel. Siin võib näha kolme erinevat teed. Üheks stsenariumiks on, et lapsel on kaks seaduslikku vanemat, kes on lahus, kusjuures mõlemad on bioloogilised vanemad ning ühel neist on samasooline partner ja laps elab nendega koos. Teise variandi puhul on lapsel kaks bioloogilist vanemat, kes on lahus. Ühel neist puuduvad või on ära võetud vanemaõigused ning laps elab oma seadusliku bioloogilise vanema ja tema partneriga. Kolmanda võimaluse puhul elab samasoolistest isikutest moodustatud perekonnas vähemalt kaks last, igal lapsel on erinevad bioloogilised vanemad. Tegelikkuses elavad lapsed koos ühe bioloogilise vanema ja tema partneriga. Lapsed ei ole omavahel veresugulased.

Kui lapsel on kaks seaduslikku bioloogilist vanemat, vanemad on lahus ja laps elab ühe seadusliku vanema ja tema partneriga, tähendab see, et lapsel on faktiliselt kolm isikut, kes tema eest hoolt kannavad ja tema elust osa võtavad. Lapsel on õiguslik side ainult kahe bioloogilise vanemaga ning vanema partneril, kes elab lapsega koos ja kasvatab last, puu-

dub taoline õiguslik side. Kui võrrelda antud olukorda heteroseksuaalse perekonnaga, siis uuel partneril on võimalus partneri laps lapsendada, kui teine lapsevanem annab selleks nõusoleku ja nad on abielus. Nii katkeks lapse õiguslik side ühe bioloogilise vanemaga ja tekiks õiguslik side lapsevanema partneriga.

Õiguslik side lapsevanema partneriga puudub ka siis, kui lapsel on ainult üks seaduslik vanem ja teiselt bioloogiliselt vanemalt on vanemlikud õigused ära võetud või kui teise bioloogilise vanema isik pole kindel. Heteroseksuaalsetel paaridel on aga võimalik luua õiguslik suhe lapse ja partneri vahel. Abielu sõlmimisel tekib õigus lapsendada partneri laps varasemast suhtest. Faktiliselt elab laps kahe samasoolise vanemaga, aga õiguslikult on tal suhe ainult ühe bioloogilise vanemaga.

Kolmas stsenaarium on nimetatutest kõige keerulisem. Faktiliselt on lapsel kaks samasoolist vanemat, kellest on õiguslik side ainult bioloogilisega. Samuti on lapsel kasuõde või -vend, kelle bioloogiline vanem on tema bioloogilise vanema partner. Sellises olukorras puudub lapsel õiguslik suhe teise peres elava lapsega. Sellelt pinnalt võib tekkida erinev kohtlemine võrreldes heteroseksuaalse perega, kus partnerid saavad omavahel abielluda ja lapsi lapsendada ning kus kõikidel peres kasvavatel lastel ja neid kasvatavatel täiskasvanutel on sellisel juhul omavaheline õiguslik side. Ebavõrdne kohtlemine tekib sellisel juhul punktis, mis puudutab laste omavahelist abiellumist (selle lubamist). Inimesed, kelle sugulussuhe põhineb lapsendamisel, ei või omavahel abielluda. Heteroseksuaalse perekonna puhul tekib lastel lapsendamisega tagajärjel õiguslik õe ja venna suhe ehk neil ei ole lubatud omavahel abielluda, kuid samasoolistest isikutest moodustatud perekonna puhul saavad partnerite lapsed omavahel hiljem abielu sõlmida, kuna nad ei ole õiguslikult üksteisega seotud.

LAPSED, KELLE JAOKS EESTI ÜHISKOND EI OLE VALMIS

Uljana Ponomarjova. Toimetas Keiu Virro

Uljana Ponomarjova uuris oma bakalaureusetöös, kuidas on kaitstud laste õigused, kes kasvavad samasooliste vanematega peres - milliseid kooselu vorme leidub, mille puhul asjaosalistel puudub heteropaaride peredes kasvavate lastega võrdväärne kaitse.

Kuigi Eestis ei ole perekonna mõiste defineeritud, vajavad olemasolevad kooseluvormid siiski nii erisooliste kui ka samasooliste paaride ja nendega koos elavate laste õiguste tagamiseks reguleerimist. Põhiseadus ei defineeri perekonda ja iseenesest on see ehk isegi hea, sest see, mis on perekond, on tegelikult iga inimese enda otsustada – reguleerimist vajavad lihtsalt võimalikud suhted perekonnas ning hoolimata sellest, mis on lapse vanemate seksuaalne orientatsioon, peaksid tema õigused olema kaitstud samaväärselt heteropere-des kasvavate järeltulijate omadega.

Artikli aluseks on Uljana Ponomarjova bakalaureusetöö „Samasoolistes paaride juures elavate laste õiguslik seisund ning ebavõrdne kohtlemine” (Tallinna Tehnikaülikool, 2013).

Üheks stsenariumiks on, et lapsel on kaks seaduslikku vanemat, kes on lahus, kusjuures mõlemad on bioloogilised vanemad ning ühel neist on samasooline partner ja laps elab nendega koos.

¹ *Case of Karner v. Austria, European Court of Human Rights, Application no. 40016/98, 2003.*

² *Vonk, Machteld 2007. Children and their parents: A Comparative Study of the Legal Position of Children with Regard to their Intentional and Biological Parents in English and Dutch Law. Antwerpen—Oxford: Intersentia, lk 185*

³ *Organising Committee of the Commission on European Family Law 2009. Debates in Family Law around the Globe at the Dawn of the 21st Century. Ed. by Katharina Boele-Woelki, lk 183.*

⁴ *Vonk, Machteld 2007. Children and their parents: A Comparative Study of the Legal Position of Children with Regard to their Intentional and Biological Parents in English and Dutch Law. Antwerpen—Oxford: Intersentia, lk 204–205.*

⁵ *Kunstliku viljastamise ja embrüokaitse seadus, RT I, 03.03.2011, 13.*

Lasnamäe Centrumi parklas hakkab tegutsema Drive-In Kino

Reedel, 13. juunil avatakse Lasnamäe Centrumi parklas Eesti esimene regulaarne *drive-in*-autokino, mis mahutab korraga kuni 120 autot ja edastab filmiheli läbi autoraadio FM-sageduse. Avaseansina eelesilinastub esimesena Eesti kinodes värske ja isuäratav Jon Favreau tragikomöödia „Meisterkokk”. Juunikuu nädalalõppudel on võimalik vaadata muu hulgas ka Lars von Trieri „Nümfomaani” I ja II osa, Aleksandr Voitsinski seikluslikku „Džunglit” ning Sofia Coppola „Bling Ringi”.

Autokino programmi koostab kinoentusiastidest meeskond, kes on hoolitsenud aastast 2010 ka Viru Keskuse 4. korruse terrassil paikneva väärtfilmidele keskenduva Katusekino programmi eest. Pea pooled Drive-In Kinos esitamisele tulevad linatööd on värsked vene filmid, kõikidel filmidel on eesti- ning venekeelsed subtiitrid.

Kohapeal tegutseb kohvik-baar, mis pakub kerget suupisteid ja jooke. Filmiseansi ajal on võimalik edastada kohviku numbritele helistades oma tellimus, mille teenindajad kinokülaskäijate autosse serveerivad. Piletid hinnaga 15 eurot auto kohta on müügil Piletilevis ja alates kaks tundi enne seansi algust kohapeal. Inimeste arv on piiratud autos olevate kohtadega.

Drive-In Kino tegutseb juuni keskpaigast septembri alguseni, näidates filme iga reede, laupäeva ja pühapäeva õhtul, juunis algusega orienteeruvalt kell 23.00 ja 23.30.

Tutvu Drive-In Kino programmi ja lisavõimalustega aadressil driveinkino.ee.

Foto: Gabriela Liivamägi

Rahvusvaheline kinokonverents „Emerging Screen Sites/Sights”

18.–19. juunini toimuval rahvusvahelisel konverentsil „Emerging Screen Sites/Sights: Cinema Culture Around the Baltic Sea 1895–1920”, mille raames käsitletakse Läänemere-äärset kinokultuuri aastatel 1895–1920, kõneldakse selle iseloomulikest joontest nii Eestis kui ka teistes Läänemere-äärsetes paikades. Ingliskeelsel konverentsil saavad sõna nii meie kui ka lähiriikide filmiajaloo asjatundjad.

Habemega naised, jõumehed, akrobaadid ja liikuvad pildid olid 19.–20. sajandi vahetusel tavapärane meelelahutus. Teekond, mille vältel kujunes filmikunst tänapäevases mõistes, mahtus vahemikku 1895–1920. Paarikümne aastaga lisanud inimeste teadusesse kuulsust kogunud show-meeste kõrval ka filminäitlejad. See oli katsetuste ja uue meediumi küpsemise aeg. Sellesse perioodi jääb esimeste Läänemere maade paikkondlike filmide sünn ja ülevaatlike kroonikapalade toodang. Laiema ülevaate sellest, millisesse ruumi film sündis, annavad konverentsil läti taustaga, kuid hetkel Chicago ülikooli õppejõud, filmiteadlane ja -ajaloolane Yuri Tsivian („Early Russian Cinema and Its Cultural Reception of Soviet Cinema”), kunstikriitik Alo Paistik („A Brief Detour Into the Discourses of Art in Early Cinema”) ja kunstiteadlane ja semiootik Virve Sarapik („On the Film Reception in Estonia in the Early 20th Century”).

Kinohoonetest ja nende programmivalikutest räägivad konverentsil põhjalikumalt Karen Jagodin („The Cinema Architecture in the First Decade of the 20th Century”) ja Karl

Taul („Film Programs in Cinemas In-between 1895–1920”). Rahvusvaheline konverents pakub head võimalust leida võrdlusainest, mida tehti lähikonnas ja mujal maailmas meiega samaaegselt – millised linatööd jooksid kinodes ajal, mil linastusid eesti filmid, ja milline taustsüsteem neid saatis.

Konverentsi korraldajateks on Eesti Filmi Instituut, Eesti Ajaloomuuseumi filmimuuseum, Eesti Filmiarhiiv, Eesti Kinoliit ja Balti Filmi- ja Meediakool.

„Metsik metsik linn” Kütiorus

12. juuli hilisõhtul toimub Kütioru hämardunud nõlvadel audiovisuaalse kontsert-etenduse „Metsik metsik linn” esimene osa, mis sünnib kohapeal viie eelneva päeva jooksul.

Idee kasvas välja karismaatilise lavastaja ja näitleja Anne Türrpu juhendatavast häälekursusest, mille raames harjutatakse ruumi ja objektide tajumist läbi iseenda hääle ning koos improviseerimisega. Anne juhendamisel ja Marion Jõepera dramaturgivõimeid rakendades keskendub grupp fanaatikuid hääleimproviseerimisele abil meie harjumuspärastele käitumisnormidele. Näiteks tavatses üks vanaema lapselapsele tihti öelda: „Mis sa karjud, ega sa metsas pole!” Kas sellest järel, et metsas karjutakse? Mida arvaks sellest vanaemast männikabi ja kuidas siis ikkagi oleks viisakas tervitada võsa ning mida teha, kui seal ei saa kaardiga maksta? Käitumissüsteemide masinavärgis unustame, et kohalik kultuur on ainult üks võimalus maailma vaadata. „Metsik metsik linn” tuletab meelde.

Projekti ellukutsujad Anna Hints ja Marja-Liisa Plats on teinud varem koostööd erinevates näituse- ja hääleprojektides. Tandem kasvas välja Tartu Kõrgema Kunstikooli fotograafiaosakonnast ning on organiseerinud sellest alates kaks kunstinäitust ning loonud muusikat kolmes erinevas kollektiivis, millest kaks on praegugi aktiivsed. Visuaalse kihi loovad ja seda projitseerivad Aleksander Sprohgis ja Taavi Oolberg.

Etenduse teise osana teeb mets linnale vastuvisiidi. 3. augustil kuuleb ja näeb Kütioru kontserdi variatsiooni Tallinnas Katusekinos koos suvel sündinud filmiga.

Täpsemat infot leiab „Metsiku metsiku linna” Facebooki lehelt.

Haapsalu Graafilise Disaini Festival

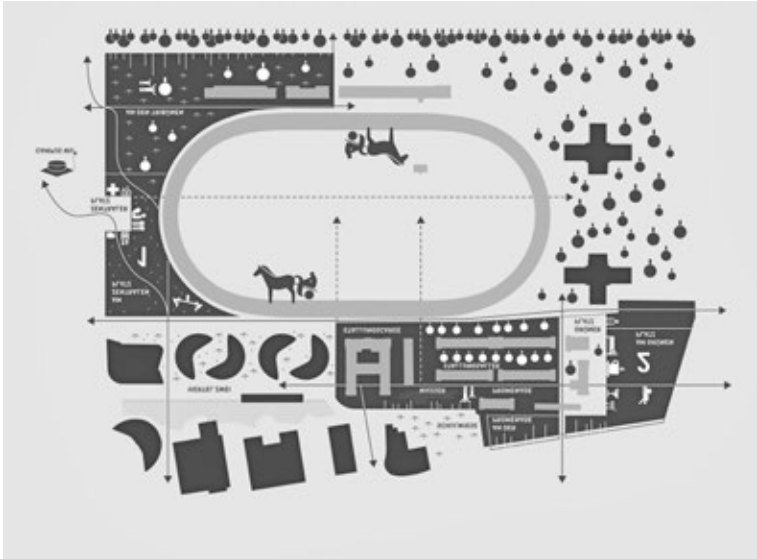
Eesti Kujundusgraafikute Liidu ja Haapsalu Kultuurikeskuse koostöös avati mai lõpus traditsiooniline Haapsalu Graafilise Disaini Festival. Haapsalu Kultuurikeskuses ja Haapsalu Linnagaleriis saab näha kahte rahvusvahelist graafilisele disainile pühendatud näitust.

Esimene neist on kujundusgraafika konkurss-näitus „Isiku-pära/Individuality 2014”, mille teemaks on „MONO”. Tegemist on graafiliste disainerite spontaanse sõpruskonna vabaloominguga, mida eksponeeritakse suures, 1 x 2 meetrises plakatiformaadis. Pingelise valikusõela läbinud teosed käsitlevad teemat läbi autoritele omase mõtte- ja kujundusvõtetestiku. Kokku saab vaadata 40 kujundusgraafiku loomingut Eestist, Lätist, Venemaalt, Valgevenest, Inglismaalt, Ecuadorist ja Colombiast.

Lisaks saab tutvuda ülevaatega „Värske Poola plakat”, mis keskendub maailmas tunnustatud poola plakatikultuuri arengutele tänapäeval (vahemikus 2012–2014), ning väljapanekut „Poola plakatiklassika”, mis loob paralleele eelmise sajandi viimase veerandi plakatimeistritega, kes panid oma loominguga aluse poola plakati kuulsusele. Kokku on väljas üle saja teose enam kui kolmekümne autorilt, mis teeb sellest suuri- ja ülevaatlikuma poola plakati tutvustuse, mis on eales Eestisse jõudnud.

Näitused on avatud kuni 29. juunini.

Avatud on arhitektuurikonkurss Viini Viertel Zwei piirkonna arendamiseks

Viinis kuulutati välja nn teise piirkonna ehk Viertel Zwei ühe-etapiline avalik ideevõistlus „Tribünen +2” Leopoldstadti linnajaos, Viini südames Doonau ääres. Kaks piirkonda on läbi aegade omavahel väikestviisi konkureerinud – kui esimene linnajagu on olnud „ooper”, siis teine „valss”. Nüüdseks on aga ärksas Leopoldstadti ligi 100 000 elanikku. Metrooliini U2 pikenduse tõttu on vaatluse all Praterstadioni ja Viini messikeskuse vaheline ala, arenduse taga seisavad nii linn kui erainvestorid. Võistlusega otsitakse ideid, kuidas käsitletavast piirkonnast saaks mitmekülgne elurajoon. Territooriumiga külgneb ka majandusülikooli linnak. Võistlus on avatud nii kunsti-, disaini-, arhitektuuri-, inseneeria- ja linnaplaneerimise tudengitele kui ka erialaprofessionaalidele ning seotud valdkondade spetsialistidele, kel vanust üle 18 aasta. I koha auhind on 3000 eurot, II koht 1000 eurot, III koht 500 eurot, millele lisaks märgitakse ära veel viis tööd. Võistlus algas 23. aprillil, registreerumine kestab 22. juunini ja tööd tuleb esitada hiljemalt 8. augustiks. Võitjad kuulutatakse välja 22. septembril.

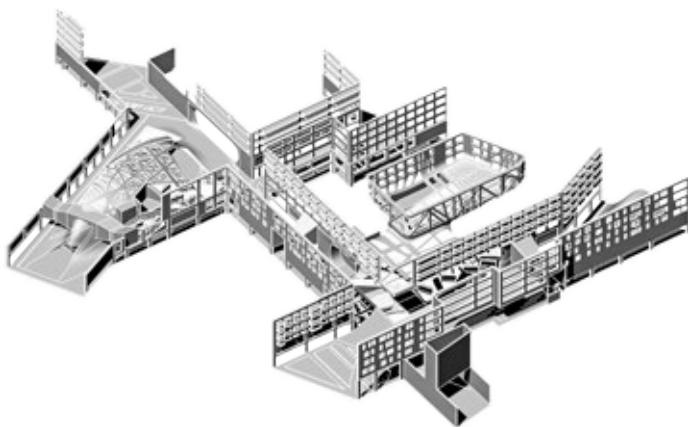
Konkursi kohta saab rohkem infot aadressil ideenwettbewerb-tribunen.at

EKA arhitektuuriteaduskonna lõputööde näitus

Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuri ja linnaplaneerimise osakond esitleb näitusel „Lõppmäng 2014” koondpilti aasta jooksul tehtud kursusetöödest ja koostööprojektidest ning aset leidnud töötubadest. Võimalik on heita pilk arhitektiõppe sisupoolele – selle etappidele, teemadele, tüpoloogiatele. Dekaan Toomas Tammis kirjeldab väljapanekut järgmiselt: „Kokkuvõtval näitusel tulevad esile mitmed sidemed erinevate õppeainete vahel, neis töödes kajastub ka kogu laiem õpetamise protseduur, mis on toimunud kursusetöödega paralleelselt või neile eelnevalt. „Lõppmäng 2014” pakub akadeemia arhitektuuriõppe tervikelamust.”

Näituse raames on võimalik tutvuda Draakoni galeriis arhitektuuri ja linnaplaneerimise ning urbanistika tudengite projektidega, sisearhitektuuri ja mööblidisaini õpilaste tööd on üleval aga lähedal asuvas Hobusepea galeriis. Näitus on avatud 20. juunini ning võimalik on osaleda ka ekskursioonidel, mis leiavad aset 17. juunil algusega kell 15.00 Draakoni galeriis ja kell 16.00 Hobusepea galeriis.

EKA kõikide teaduskondade magistratööde näitus „Tase” on avatud Rotermanni soolalaos ehk arhitektuurimuseumis 13. juunini.

Voronja galeriis avatakse punk-kultuurile keskenduv näitus

Voronja galeriis on 27. juunist 15. septembrini avatud Kiwa kureeritud näitus „Ajutine valitsus. Nelikend aastat punki”, mis võtab vaatluse alla eesti punk-kultuuri, keskendudes eriti punk-kunstile.

Näitus „Ajutine valitsus” esitab punk-hoiakut ilma seda üldiselt defineerimata. Korraldajad eelistavad määratlust, et punk on nagu healoomuline viirus, mille mõju lööb vahel välja. Mõistame seejuures, et antud definitsioon ei ütle midagi erist neile, kellel endal pole olnud au seda lugupeetud „viirust” põdeda.

Näitus keskendub punk-hoiakutele eelkõige läbi visuaalse kultuuri ja ilma vähimagi nostalgjata. Eesti kultuuris on punk olnud kohal juba viimased 20 okupatsiooni- ning 20 esimest iseseisvusaastat, kaks topeltdekaadi, mille vahetust märgib sümboolselt Villu Tamme rahvalikuks hitiks tõusnud lugu „Tere, Perestroika”. Punk on osa üleilmsest antikunsti traditsioonist, aga eesti kultuuriruumis on pungil – seoses erilise osaga rahvusliku taasiseseisvumise narratiivis ja kui kindlal dissidentluse vormil – suurem tähendus kui situatsioonismil, dadal, anarhismil või neoismil. Eelmine kultuuriminister Rein Langi andis oma Punklaulupeo avakõnes mõista, et isegi „Viimse reliikvia” mõisapõletajad olid omamoodi protopunkarid.

Lähiajalooost ei tasu unustada näiteks selliste *underground*-staaride nagu Joel Steinfeldti, Albert Trapeeži, Aleksander Mülleri ning Matti Moguči hoiakuid ja žeste, mis kujundasid normatiivsusest üleastuvat vaimsust ja absurdi võimet tulla toime ümbritseva absurdiga. Nemad on Woodstockile

ja Praha Kevadele järgnenud küüniliseks muutunud mentaalsuse esindajad, pungi eelkuulutajad. Dramaatilisest absurdi-irvest kui ainuvõimalikust reaktsioonist on punk nüüd ka endises ENSVs pigem ühiskonna pärast muret tundvaks kodanikualgatuseks metamorfeerunud, sümboliseerides endiselt *enfant-terrible*’likku suhet ühiskondlikku peavoolu ja võimudiskursustesse.

Näitusel osalevad Chungin (Indrek Spungin), Kadi Estland, Villu Tamme, Von Bomb, Edward von Lõngus, Herkki Erich Merila, Hardi Volmer ja Pära Trust, Anders Härm, Reginleif Trubetsky, Peeter Tooming, Martini, Freddy Grenzmann jpt.

Näitusega kaasnevad kontserdid, *performance*’id, *screening*’ud, loengud ja töötoad.

Kiwa ajab juttu esimest korda oma muusikat pungiks nimetanud ans. Suicide liikme Martin Reviga

Köler Prize’i 2014. aasta võitja on Jass Kaselaan

30. mai hilisõhtul toimunud galal EKKMis pärjati Köler Prize’iga skulptor Jass Kaselaan. Publikupreemia võitis Johannes Säre.

Žüriisse kuulusid kunstnik Jaanus Samma, 2013. aasta Köler Prize’i võitja; René Block, legendaarne saksa galerist ja kuraator ning Taanis asuva Kunsthall 44 Møeni direktor; Taru El-

fving, FRAME’i direktor ja Soome paviljoni kuraator 2015. aasta Veneetsia biennaalil; Mari Laanemets, kunstiteadlane ja kuraator, EKA kunstiteaduse instituudi vanemteadur ning žürii esinaine; Varssavi Zachęta galerii kuraator Magda Kardasz. Oma otsust põhjendati järgmiselt: „Žüriile avaldas muljet see, kuidas Jass Kaselaan valdab skulptuuri vormi ja on võimeline siduma seda heli ning teiste meediumitega, luues nii võimsaid ruumilisi installatsioone. Tal on äratuntav kunstnikukäekiri ja ta valdab keelt, mis ulatub kriitilise sisu sügavustesse ja kommu-

nikkeerib afektiivselt selle kompleksust. Tema looming peegeldab meie igapäevast elu mõjutavaid repressiivseid struktuure. Kunstnikul näib olevat võime reaktiveerida skulptuuri traditsiooni ja selle sisemist sümbolismi ning tõlkida seda kaasaja konteksti. Žürii on veendunud Kaselaane kunstipraktika arvestatavates tulevikuväljavaadetes.”

Selleaastased auhinnad valmistas klaasikunstnik Tiina Sarapu. 6000 euro suuruse peapreemia pani välja Köler Prize’i pikaajaline toetaja Smarten Logistics ning 1000-eurose publikupreemia Salto arhitektuurbüroo. Köler Prize’i näitus jääb avatuks 15. juunini.

Foto: Johannes Säre

Haigla Peo räpi-spetsiaal

Haigla Peo saaga ei peatu ka suvel. Juunikuus pakitakse plaadikohvrid lahti ja pannakse mikrofonid vilisema Kanalas ning seda sümboolsel 13. kuupäeval ja reedel. Lisaks astutakse seekord sammuke kõrvale oma tavapäraselt rajalt ning peolembesteni tuuakse pikalt oma aega oodanud Haigla räpi-spetsiaal.

Selle sündmuse auks astub oma *live*'iga üles räppar Reket, keda võis viimati laval näha 2013. aasta jaanuaris DVPH albumi „Mõtted on mujal” esitluskontserdil. Mõnda aega enamasti kuluaarides viibinud ja uut materjali produtseerinud mees on vahepeal kõvasti proovi teinud, ühe singli välja andnud ning lubab nüüd teravat etteastet ja värsket muusikat. Reketi seljataguse eest vastutab ja taustad paneb paukuma DJ Lauri Täht. Õhtu teiseks peaesinejaks on DJ Flipperi ehk liinil Eesti-Berliin-Helsingi kulgev pealaest jalatallani muusikainime ne Heikki Vaht.

Meditiinilist hiphopituge pakuvad Ats Luik ja Kristopher Luigend.

House'i produtsent

St. Joseph klubis

Ulme

4. juulil keerutab Ulmes plaate Kölnist pärit St. Joseph, kes on nii mõnelegi kohalikule house-muusika sõbrale juba tuttav minifestivalilt Kuru Plirr, kus ta 2012. aastal koos kaasmaalase Albert Schwartzigaga publikut hullutas. St. Joseph on kogunud vinüülplaate juba 1995. aastast ja olnud produtsendina tegus viimased viis. Esimesed katsetused meisterdas ta arvutiprogrammiga, kuid mõni aeg hiljem asus muusikat tegema peamiselt riistvara, trummimasinate, sãmplerite ja süntesaatorite abil. Suur mõju St. Josephi helipildile on 1980. aastate klubimuusika klassikutel, varajasel hiphopil ja tolmusel Detroiti house'il. Selle kõige segamise ja läbi oma vaatenurga uuesti loomise tulemusena on artisti lood iseloomulikult sooja ning üdini tantsusaalile mõeldud käekirjaga. St. Josephi loomingut on üllitanud plaadifirmad Lize Records, Lonesome Hero, Platzhirsch Schallplatten, Spargel Trax ja Assemble Music, kes avaldab kohe-kohe ka tema 2xLP-formaadis debüütalbumi.

Klubis Ulme sekundeerivad St. Josephile kohalikud diskorid Hot Dog, Ketomees, Antelia ja klmn.

Mutant Disco toob Noblessnerisse Lone'i

Kolmandat suve järjest kolib Mutant Disco öötantsupidu mereäärsesse Noblessneri sadamasse ning toimub sel suvel reedel, 25. juulil. Peo peaesinejaks ei ole keegi muu kui briti teknostaar Lone isiklikult. Juunikuu alguses ilmus Lone'il (peresiseselt Matt Cutler) uus ja järjekorras kuues kauamängiv. Plaadil „Reality Testing” on mees oma reivi kuldaegade ilutulestikukütet tagasi tõmmanud ja hõljub malbemat süntesaatoripilvedes, kuid sillerdav, koloriitne ja uhkelt meloodiline on muusik endiselt. Mutant Discol astub Lone hooga *show*'ga üles juba teist korda. Täpsem lahinguplaan ja tantsusaalide disain on Mutandi peakontoris veel väljatöötamisel, kuid päris kindlasti rabavad rasket diskotööd sündmuse residentid Rhythm Doctor, Raul Saaremets ja Siim Nestor. Ning päris kindlasti on õuelava antud taaskord Haigla Peo võrukaelte Ats Luige, Kristopher Luigendi ja Jan Tomsoni kätte.

Elektroonilise muusika kunstnik Huerco S. Jäckil

18. juunil esineb Telliskivi loomelinnaku punase maja saalis peosarja Jäck raames Ühendriikidest pärit elektroonilise muusika produtsent Huerco S., kodanikunimega Brian Leeds, kes kompab tasa ja targu alternatiivse masinamuusika piire. Huerco loomingut iseloomustab romantiliselt toores *lo-fi* hausisaund ning piirideta kompositsioon. Impressionistlikud helid ning emotsioonirikkad varjundid võlutakse välja C-kategooria muusikatöötlusprogrammide, kassetimasinatest ning süntesaatoritest. Huerco saund peegeldab tema huvi visuaalsete kunstide ja lemmikkunstnike suunas. Külmetava kunstniku melanhoolset eneseleidmist kuuleb Huerco muusikas koheselt, kuid hallide toonide alt on tunda ka heledamat kuma, mis toob perkussiivsete rütmide najal esile uued värvid. Muusikaliste mõjutuste seas on tunda Ühendriikide tekno- ja hausiisade, nagu Omar-S, Theo Parrish ning Ron Hardy, kätt. Huerco muusikat on väljutanud sellised leibelid nagu Wicked Bass, Opal Tapes, Future Times ning Software Records. Toetavaks jõuks on endiselt Jäcki residentid Robert, Marek, Johann ja Kask. Visuaalse maailma eest kannab hoolt GIF Visuals.

Muuseumidisko vol 2

Juuni viimase reede ööl, 27. juunil leiab aset teine Eesti Trükimuuseumi toetuspidu, mis kannab pealkirja „Muuseumidisko vol 2: Kas me sellist muuseumi tahtsimegi?”. Üritus toimub Tartus, peatselt aadressi vahetavas Trükimuuseumis, mis tähendab, et tegemist on tõenäoliselt viimase peoga selles majas.

Tartule omaselt algab suvine häng muuseumi hoovis juba kella kuuest õhtul. Joogipoolise eest hoolitseb kultuurilokaal Naiiv, kes üheks õhtuks poole baariga muuseumi kolib. Head ja paremat pakub kohalik seltskonnalõvi ja meisterkokk Maarja Kalmre. Kell 23.00 viiakse muusika tuppa ning *live*-kavaga astub diskol üles fantastiline Vul Vulpes. Paadimängijate tagant võib aga leida üle linna poisid Robert Laursoo, Robert Kähri ja Marko Sireli. Kes mäletab Tartus Hea Muusika Õhtute nime all toimunud üritusesarja, see teab, mida oodata. Vaim tuleks valmis panna ka muude suviste vabaõhutegevuste jaoks, sest korraldajate sõnul üllatusi jagub. Piletitulu kogutakse toetuseks Trükimuuseumile, mille Facebooki lehel peagi ka kogu ürituse kohta täpsemat infot saab.

TELLI MÜÜRILEHT AASTAKS KOJU KÄTTE

Saada kõrvalolev tellimisedel postiga meile.

MÜÜRILEHT

Tellija: nimi:
aadress:
e-post:

Jah, ☐
soovin tellida Müürilehe aastaks
18€ eest omale postkasti.*

(PS. Lipiku pöördle võid
kleepida postkaardi)

*Tellimisedel peab jõudma Müürilehe toimetusse
hiljemalt 1. augustiks. Müürileht ilmub iga kuu
(v.a jaanuaris ja juulis) esimesel kolmapäeval. Aasta-
tellimus sisaldab 10 lehenumbrit.

Luba nr 1826

MAKSTUD VASTUS
EESTI

Müürileht
Tatari 64
10134 Tallinn

TURSA 10 FESTIVALITARKUST

Lähenevat suvesündmuste armaadat arvestades palusime Madis Aesmal *aka* Tursal panna kokku loendi nõuanne- test ja asjadest, mille abil festivalielu enda jaoks lõbusa- maks ja lihtsamaks teha.

1. VANAD JALATSID

Uutega ei tasu minna. Eriti kui oled kontorihüljes ning jalad palju seisma ja kõndima pole harjunud. Saad rakud, verivillid ja igasugust muud jama ning istud hiljemalt teisel festaripäeval tagumikuli platsil maas ja üritad üle teiste peade lavale näha, aga ei näe. Samas rütmis mõeldes – plaastreid võiks ka kindlasti kaasas olla.

2. KORTER, MIS ON LÄHEDAL

Kui pole telgifestival, siis on see mitmes mõttes parim lahendus. Saab korterisse vetsu minna ning festarialal soetatava söögi ja joogi pealt palju raha kokku hoida ehk käia mingi igava bändi ajal „kodus” muna praadimas ja veini kurku kallamas. Alguses võib lähedal elamine kallis tunduda, aga kui pool aastat ette broneerida ja sõprade- ga koos minna, siis on täitsa üleelatatav. Kauge korter on küll enamasti odavam, aga sellega on see jama, et sinna minnakse ja sealt tullakse umbes korra ööpäevas.

Mõttekas on festivali põhilised suured eelkulutused – pilet, lend, elamine – näiteks kolme kuu peale ära jagada. Kui festar toimub mai lõpus, nagu Primavera, siis võiks need asjad ära osta hiljemalt märtsiks, üks asi kuus. Siis ei jää rahakotti hirmsat mulku.

3. FESTARIÄPP

Paljudel festivalidel on rakendus, mille abiga saab tele- fonis enda kava valmis nakkida ja mis tuletab sulle enne meelde, millal mingi bänd alustab. Üldiselt on need täitsa okeilt tehtud ja ei maksa midagi, aga on paremad kui inimälu usaldamine, mis on õrn jää.

4. JOOKSUJALATSID JA UJUKAD

Kui oled jooksja, ujuja-supleja, siis muidugi! Väga mõnus on välismaal võõrastes kohtades hommikuti ja lõunati jooksmas käia, kuna ümbrus on Pirita tee ääres sörkimi- sega võrreldes täiesti ootamatu ja uus. Ujuda on lihtsalt mõnus ja suurem osa festivale toimub niikuinii Eestist lõuna pool, nii et vesi on üldiselt soojem.

5. MÕNI PAKS JA IGAV RAAMAT

Lendude vaheajal ning päevasel ajal maailmast tüdinuna hea lugeda ja kulub aeglaselt. Lõpukat samas kindlasti kaasa ei võtaks.

6. VAREM SAABUMINE

Samal päeval, kui õhtul juba kontserdid toimuvad, on kehv saabuda, kuna lend väsitab. Jõua kohale eelmisel päeval, tee selgeks, kus on supermarketid, vedele alguses aklimatiseerumiseks niisama, puhka ennast muusika kuulamiseks välja. Ära mine ka vaatamisväärsusi seirama. Jõuab. Oskuslik vedelemine on festivalide puhul üldse väga oluline tegevus.

7. TEADMISED KOHALIKE KOMMETE KOHTA

On olulised. Pole näiteks mingit mõtet minna pühapäeval Barcelonas linna peale suveniire otsima. See on katoliiklik maa ja kõik suured ja mõnusad hiigelsupermarketid on kinni, avatud on ainult kallid ja pisikesed, väikese valikuga valdavalt hiina päritolu kaupmeeste poed. Eripärasid on muidugi palju rohkem ja erinevates kohtades isesuguseid.

8. ESINEJATE VAATAMINE JA KUULAMINE

Neid, keda kuulama tulid, näed ilmselt niikuinii. Väga suurte artistide puhul piisab tegelikult sageli umbes paa-

Madis Aesma. Foto: Madis Aesma

rikümnest minutist. Festivalidel tehakse üldiselt *greatest hits*'i kavasid, milles üllatusi väga palju pole.

Samas tasub alati ekselda suvaliste lavade juurde, kus askeldavad esinejad, keda sa vaadata ei plaaninud või kellest sa midagi ei tea. On juhtunud, et seal toimuvad just need kõige vingemad laivid.

9. RAHA

Peida kuhugi ära – soki sisse, sellesse riiete all rippuvasse Selecti rahakotti või kas või mütsi õnarustesse (ehkki see on ohtlik, mul oli ükskord Primavera kaart mütsi sees ja poleks osanud arvata, et ma umbes 50 korda tunni jooksul mütsi peast ära võtan ja jälle tagasi panen! Kaart kukkus kogu aeg välja). *Point* on aga selles, et festaritel on palju vargaid. Kaardid võiks üldse ööbimiskohta jätta ja kasutada pigem sularaha. Niimoodi saad ka selle üle ar- vet pidada, kui palju raha kulus. See tõde on sageli kurb, ent kui juba oled välismaal puhkamas, siis ära tee seda viga, et hakkad mõtlema, kui palju samad asjad Eestis maksavad või, veel hullem, „mis see kroonides teeb”. *Come on!* Sa oled puhkusel. Ära nuhtle ennast.

10. TUTTAVAD JA SÕBRAD

Parem on ikka koos tuttavatega minna. Üksi on kurb.

PIDU SINUS ENESES

„Pidu sinus eneses” on Müürilehe uus fotorubriik, kus avaldame hetki eepilistest momentidest inimeste eludes. Olgu selleks revo- lutsioonilised kõned Supilinnas köögilaua taga, peojärgne Kalamaja

kaamos või eksinud Ida-Euroopa turistid Brooklyni kõrvaltänavatel. Kaastöid foto ja tabatud hetke lühikirjelduse näol ootame toime- tusse jooksvalt aadressil kolleegium@muurileht.ee.

Pärast pikaleveninud laupäevahom- mikut ühes Kalamaja köögis, mille õhk sinetas mustast huumorist ja suitsuvinest, saabus peole heas usus järgmine külaline, kellega lähemalt tutvumiseks ei jäänud aga palju võimalust, kuna – ilmselt nagu pal- judele tema pikasabalistele saatuse- kaaslastele – talle sai hukatuslikuks korteriperenaise käeulatuses olnud teflonpann.

Foto: Marta Vaarik

JUU JÄÄB

Millal: 24.–29. juunil

Kus: Muhu saarel Nautse Mihkli vabaõhulaval, Muhu Kata-riina kirikus, Arensburg Boutique Hotel & Spas, Kuressaare Kuursaalis, Pädaste mõisas ja Saaremaa Thalasso Spas

Kes: Ola Onabule & Jason Rebello (UK, FI, EE), Hailey Tuck (US), Toshio Matsuura presents HEX (JP), DJ Philippe Cohen Solal (FR), Paul Mac Innes (SE), Raul Sööt Deeper Sound (EE) jt

Mis: Alati värvikate artistidega üllatav tulevikumuusika festival, millele eelneb seekord 24.–25. juunil toimuv *jazz'n SPA* elamus Juu Jääb Exotic. juujaab.ee

SCHILLING

Millal: 5. juulil

Kus: Kilingi-Nõmme suveaias

Kes: Merchandise (US), Jeremy Jay (US), Kite (SE), Streak and the Raven (FI), Extraperlo (ES), Id Rev, Jan Helsing, Argo Vals Band, Leslie Da Bass, Holy Motors, Genka, Galvanic Elephants

Mis: Koos varalahkunud Plink Plonkiga võib Schillingut nimetada Eesti murufestivalide esiisaks, kes täidab kõik laadimist vajavad *indie*-muusika patareid. schilling.ee

PATAREI KULTUURITOLM

Millal: 11.–12. juulil

Kus: Tallinnas Patarei vanglas

Kes: Ultramarine (UK), Jayetal (UK), 22 Pistepirkko (FI), Jon Rust (UK), Monomood (DE), Jiku55 (JP), Badass Yuki, Gorō Lana jt

Mis: Selle suve mahedaim kunsti- ja muusikafestival Patarei Kultuuritolm paneb südame põksuma ka kõige julmemal platnoil. kultuuritolm.ee

SURFILAAGER

Millal: 10.–13. juulil

Kus: Roosta Puhkekülas

Kes: The Flamenco Thief (UK), Tenfold Rabbit, Frankie Animal, Super Hot Cosmos Blues Band jt

Mis: Kohustuslik üritus kõigile surfihuvilistele ja aktivis-tidele, kes oma puhkust ainult muru niites ei taha veeta. surfilaager.ee

POSITIVUS

Millal: 18.–20. juulil

Kus: Lätis Salacgrīvas

Kes: Kraftwerk (DE), The Horrors (UK), Future Islands (US), Temples (UK), Of Montreal (US) jt

Mis: Läti festival, kus eestlaste kontsentratsioon juba ammu üle ääre ajab. Muusikale lisaks veel merd, mände, disaini-turgu, filme ja palju süüa. positivusfestival.com

FESTIVAL EESTI POPS

Millal: 18.–20. juulil

Kus: Tallinnas Noblessneri sadamas

Kes: Chris Coco (UK), Minä ja Ville Ahonen (FI), Apelsin, Ouu, Marten Kuningas, The Titles, Ans. Andur, State of Zoe, Leslie Da Bass, Orkester Popsid, 3Pead, Kali Briis

Mis: Noblessneri sadama võlude avastamine Eesti Popsi *indie*-rütmis kulgeva ürituse moodi, kus eesti artiste suisa ilma rahata kuulama saab minna.

VILJANDI FOLK

Millal: 24.–27. juulil

Kus: Viljandi lossimägedes

Kes: Etran Finatawa (NE), Antti Paalanen (FI), Feten Feten (ES), Cedric Watson (US) jt

Mis: Folk on see koht, kus näeb igal aastal Eesti presidenti ja hipit kõrvuti jalutamas. Seekordne festival kulgeb läbi mänguprisma ning pakub küllaga tsirkust, leiba ning artiste planeedi eri nurkadest. folk.ee

FESTIVALIDE VÄ

Eesti Pops

VIRU FOLK

NARVA

KUKEMURU AMBIENT

TARTU

INTSI KUR MU

MUSIKAFESTIVAL

VILJANDI

XXII VILJANDI PÄRIMUSMUUSIKA FESTIVAL

schilling

POSITIIVS

LÄTI

LOFTAS

LEEDU

Millal: 4.–6. septembril

Kus: Leedu Loftase kultuuritehases

Kes: Lisaks praeguseks välja kuulutatud Darkside'ile (US) ja leedu kohalikele elektroonilise muusika ja hiphopi viljelejatele lubavad korraldajad tuua Vilniusesse veel teisigi nimekaid esinejaid välismaalt

Mis: Vilniuse industriaallinnaku keskele paigutatud sündmus, kus domineerivad linnafestivalile kohaselt ikka muusika, kunst ja kino. *loftasfest.lt*

Hingega orkestreeritud alternatiivmuusikafestival Schilling, mis leiab aset 5. juulil oma tavapärase kohas Kilingi-Nõmme suveaias, jõuab sel aastal juba kaheksanda sünnipäevani. Külalislahkes ja kaunis linnakeses rullivad end üheks õhtuks lahti kordumatud atraktsioonid ja aktuaalsed esinjad nii Eestist kui mujalt. Schillingu teada-tuntud atmosfäär on tõmmanud alati magnetina kokku kirju rahvusvahelise

publiku. Vahel lausa nii kokku, et muru pole päevatekide alt nähagi. Seepärast otsustati tänavu toota juurde „kunstmuru” – vineerist, värvist ja kruvidest. Platsil võib näha ka kastekannusid, mis on festivali seekordne „ametlik kujunduselement”. Lisaks stiilikirevale muusikale pakutakse kaleidoskoopilises valikus toidu- ja joogielamusi. Festivali kava on saadaval aadressil schilling.ee.

KILINGI-NÕMME VIIS KULTUURILOOLIST MEENUTUST

Autor: Schilling

Schilling teeb tuuri festivallinna värvikasse minevikku, kust ei puudu ka kohaliku Konsumi ripplae alla peitunud kunstiteos, sabadeta hobused ning „Kalevala” autori inspiratsiooniretked.

Muinsustervitus! Teatavasti möödub sel suvel sada aastat Saarde kihelkonna esimesest laulupeost, mis toimus 1914. aastal Kilingi-Nõmme Pritsimeeste Seltsi suveaias. Nime- tatud sündmuse äramärkimiseks on heinakuu esimesel laupäeval õhutatud samas paigas Schillingu-nimelisel pidulikul ülevaatusel nii mitmeidki muusikute rühmi oma algupärast repertuaari ette kandma. Seetõttu poleks mitte kõige viisipä- ratum korra-ks endisaegadele pilk heita ja arutleda, mil moel siin ümbruskonnas ilu õuede õlal edenema on pääsenud.

Rahvusvaheline panoraam

Paljude allikate kinnitusel mainiti Kilingi-Nõmmet esmakord- selt 1599. aastal Poolas, šiki aktuse ning kampaania „Zrób- my to!” (tõlkes „teeme ära”) käigus. Kuningas Zygmunt III Waza, kes osutus mõneti arusaamatu juhuse läbi ühtlasi Leedu suurvürst Zigmantas IV Vazaks, oli selle tarvis eel- nevalt omaaegsete vahenditega sellise event’i loonud, et ükski kutsutuist ei tihanud registreerumata jätta. „Sündigu selle paiga nimeks meie annaalides ja revisjonides Alakiula!” „Õige!” hüüdsid vojevoodkonnad üksmeelselt hange ja tõr- vikuid tõstes.

Mitmesugustele topograafilistele pärgamentidele olid aga paikkonna pinnavormid kantud muidugi juba märksa varem. Näiteks Muḥammad al-Idrīsī kaardil aastast 1154 on suveaia

traditsioonid Soome ja Eesti inim- ja linnurahvaid ühenda- vad, tõesed Kilingi-Nõmmes „Kalevala” jaoks ainest kogumas käinud Elias Lönnrotki. Poe juures poeeti nähes täheldanud üks kohalik koosnermeister küll, et too käivat „nagu treitud jännes, timsai pihus, manisk kaelas”, ning üks proua manner- guga lisas, et „jalutap tan üttelugu nigu ärra, kepp käen ja kolm kätt taskun”. Õnneks aga asi võistulaulmiseni ei läinud, sest, nagu üldteada ja „Kalevalast” Joukahaise näitel mee- nutada, põhjanaabreil on kombeks üksteist naljaviluks maa alla manada. Aga eks igaüks muidugi laula nagu nokk loodud. Tuleb sealt siis intensiivse atmosfääriga elektroonilist AORI (*album-oriented rock* – toim.), runosid, regivärsse või mingeid juhuslikke trillereid.

Naastes aga kohaliku fauna juurde, siis laialdaselt on ju tea- da fakt, et Oleviste kiriku torniehitaja suust karanud pärast tema mahaprantsatamist välja konn ja madu. Vähem tea- takse, et konn hüpanud sealt edasi lõuna suunas Märjamaa poole, siis aga Vändra suunas, kust tema järglased tänaseks mitmete põlv- ja asurkondade järel Kilingi-Nõmmeni on levi- nud. Kahetsusväärset teadmata on ussi edasine käekäik ning moodsama ajalookäsitluse pooldajate katsed modelleerida tema võimalikku teekonda tolleaegset sotsiaalmajanduslikku konteksti arvesse võtvalt on siiski viljatuks jäänud.

Mõned ürikud räägivad aga kohalikest tõbistest loomadest, kes on iseseisvalt abi saamiseks ja pikki järjekordi taludes me-

Kaubandus

Asula vahetust lähedusest, otse alajaama tagant, kulgeb suur Karksi-Nuia – Kilingi-Nõmme – Mazsalaca (liivi Piški Salats) – Rūjiena (Ruhja) kaubatee, mida mööda 19. sajandil (jah, saa- gu see tähendatud araabia numbritega) Voltveti kammvill- riiete vabrikust mulkidele kuubede tegemiseks kalevikangast viidi. Vastu saadi Viljandist tikke, 50 tükki toosis (märgitagu sedagi araabia numbritega). Olgu öeldud, et tuletikk on um- bes 45 millimeetri pikkune ja 2 millimeetri paksune puidust vahend tule süütamiseks, mille otsas on hõõrdumisel süttiv ja põlev aine. 1894. aastal põles Voltveti kalevivabrik maha. Seda mälestab Efraim Allsalu 1962. aastast pärinev õililõuend „Kalevite tuli”, mis asub tänapäeval Kilingi-Nõmme gümnaa- siumihoones Sambla 18. Samuti meenutab seda sündmust laulupeokavvagi võetud kohalik rahvatants „Vatijõgi põleb, õlgedega kustutatakse”. Nimetatud merkantiilsest minevi- kust pärinevat pooliturgilist liikumiskava on lubanud Kilingi- Nõmmel peatselt esitada ka kartulimandril pärinev muusi- kaline rühmitus Merchandise (liivi *kuntõrband*).

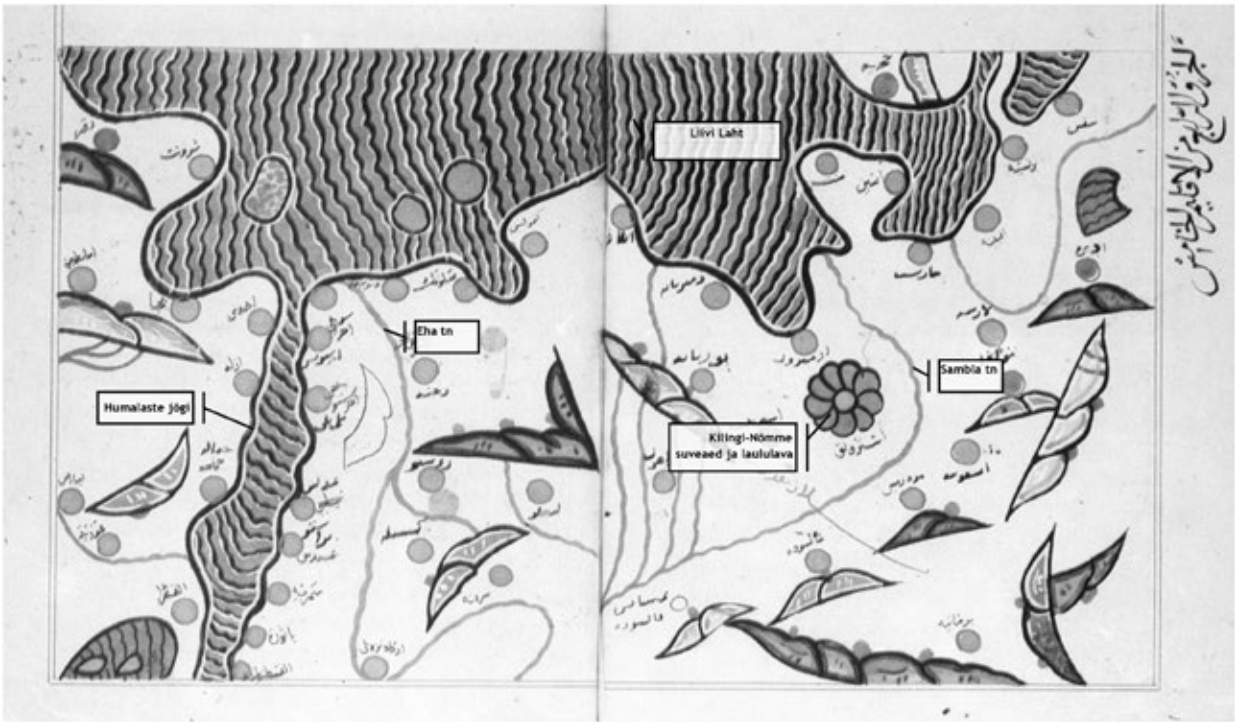
Mullusel sajandil pärssisid kaubavahetuse laiemat haaret kahjuks sideprobleemid. Kord oli keskmiktalupidaja Alek- sander Laas vedanud Ülemnõukogu valimiste auks viie päe- va jooksul metsast välja 50 tihumeetrit puitu. Seltsimees Ostrov külanõukogust püüdis saada puude Moskvase saatmiseks liinile täitevkomitee esimeest, kuid tema mu- reks oli, et ainsale kohalikule 14 km pikkusele telefoniliinile oli tekkinud peale kuus abonenti. Ühenduse saamiseks pidi pool päeva ootama ja ka siis segasid vahele teised kõned. Vahelduvalt ja läbisegi olid müüa või vahetada Tali kuue- klassilise algkool-rüütlmõisa historitsistlik trepikäsipuu, Visu suusakepid, 11 noort kana, kena vaatega kuuriboks, töökorras raamsaag ja isegi järve tänava linnasaunast päri- nev veekibu. Lõpuks juhtus, et puuveo korraldamise asemel saadeti rajoonikeskusest ametiühingu soovitusel 500 rubla eest altai kannikesi, mis istutati olude sunnil Kilingi-Nõm- me bussijaama taha varjulisse kohta. Sm Ostrovilt aga võeti Ministrite Nõukogu esimehe esimese asetäitja ettepanekul püksimõõd.

Maalipärand

Siinkohal ei saa ühelgi juhul käsitlemata jätta Edu poehoo- ne peasaali kõrgkeskajast pärinevat laefreskot. Kõnealune hooneansambel on käesolevatel aegadel mõnedes ringkon- dades tuntud kui Konsumi kauplus. Nimetatud maalingu foonil on kujutatud tsunftikäsitöö ja kaubanduse öitsengu- ajastule omasel viisil üle tanuma paiknevat kingsepatöökoda ning kohviäri. Impressionistliku taiese keskmes on motiiv, mis käsitleb inimliku „vastupiina” (it *contrapasso*) allegooriat vooruse ja mõistmise lätte otsinguil. Peab küll mõningase kurvastusega märkima, et tänaseks on teos poeruumide kor- duvate renoveerimiste tagajärjel mitmesuguste paneel- ja lamellriiplagede varju jääma kippunud, mille õigustuseks tu- leb aga omakorda nentida, et seesugustel lagedel on lisaks niiskuskindlusele ja lihtsale monteeritavusele ka väga head akustilised omadused.

Kõrghaljastus

Teatakse rääkida, et kusagil 1645. aasta paiku peatus siin läbisõidul kuri Maasilinna foogt hüüdnimega Kammeljas ja istutas Saarde paisjärve lähiste- le, arvatavasti asupaika 58°8'31" N 24°58'18" E, kuuse. Seda kahtlemata õelusest. Varsti toetas kuusk ladvaga taevast, et see maa peale ei ku- kuks, päike puhkas tema okstel. Kuuse juurte alt algas kartlik allikas, mis edasi voolates lõpuks võimsaks Humalaste jõeks kasvas. Nagu arvata oli, meisterdas üks talumees aga puust ühel heal päeval kandle, täiendades pilli kõlakoja arhailise puumustri ilu tagasihoidliku rosetiga. Kandle keeled keeras ta käitsi lambasoolest ja hobusejõhvist, mõtlemata võima- likele tagajärgedele. Ei möödunudki palju aega, kui kuber- ner Gustaf Oxenstierna, olles kuulnud edelakaartest rehe- peksumüdinaga asemel kandlehelisid, Eestimaa kubermangus uuendatud maakorralduse ehk teisisõnu sunnismaisuse keh- testas. Liivimaa kubermangus läks aga kandletegemine sest- peale siiski moodi, mistõttu ümbruskonnas sagedasti ka sa- bata hobuseid võis kohata.

Reisumees al-Idrīsī orienteerumiskaart aastast 1154

laululava asukoht tähistatud jorjeniõiega. Selle tagant kulgeb Sambla tänav, mis suubus tol ajal Läänemerre.

Looma- ja linnuriik

Olgu et võõtoravate, -hüäänide ega -hüljeste populatsioo- ne pole siinmail eriti täheldatud ja harvaesinevaiks liikideks tuleks lugeda ka võõt-käbilind ning võöt-mägi- papagoi, levi- vad kuuldused, nagu võiks kohiseva põhjalahe tagant juba peatselt põgusale läbilennule oodata võõtkarnaid (sm *viiru korppi*, ingl *Streak and the Raven*). Ent seda, et põlised laulu-

ditsiinüsteemi poole pöördunud. Teadaolevalt siirdus 2013. aasta aprillis Kilingi-Nõmme perearsti vastuvõtule naha- tõve all kannatav koer. Seejuures küll mitte vöödiline, vaid tavaline egiptuse kääbushurt. „Seisis too seal niimoodi ukse juures ja ta teab, et saab alati ka mingisugust leevendust, va- hel ka ambulatoorset ravi,” meenutab heasüdamlik doktor. Hiljem nähti koera Pärnu bussi peale minevat, et saada ap- teegist digiresepti alusel 250 ml klobetasooli. Raviteenus- te kättesaadavuse parandamiseks on aga viimastel aegadel kõne all olnud ka Sindi paisu alla lõheliste hambaravikliiniku asutamine.

BIOMARKET

Nii terve ja rõõmus...

Terve ja rõõmus.
Loomulikult.

*Kaubamaja
Biomarket*

*Rocca Al Mare
Biomarket*

*Solarise
Biomarket*

*Ülemiste
Biomarket*

*Viimsi
Biomarket*

*Tartu
Biomarket*

www.biomarket.ee

DJ-ANKEET

HEIDY PURGA

Taas kord on aeg võtta ette hõredad, ent säravad eesti nais-DJde read, kuhu kuulub vaieldamatult ka Raadio 2 endine peatoimetaja, Eesti Laulu peaproductsent ja ERRi raadiojaamade muusikapoliitika koordinaator Heidy Purga. Kauaaegne sõber Janno Sooäär *aka* DJ Quest oli üks nendest, kes Heidyle tema esimestel pidudel pöialt käis hoidmas: „Kummaline on see, et ma ise ei mäletanudki nii hästi, millal Heidy täpselt plaate mängima hakkas. Konkreetselt tuleb siiski

meelde kunagine lokaal Coffik ja pisut hiljem Moskva, kus toimusid linna parimad peod. Kui niimoodi mõtlema hakata, siis on Heidy seotud kohtade või pidudega, mis on mingil ajahetkel mu absoluutsed lemmikud olnud – ja niimoodi tänaseni välja. Tema praegune Musta Mee õhtu Puudlis on üks nendest üritustest, kuhu ma ise alati hirmsasti minna tahan. Kui muidu suhtub DJ-maailm naisdiskoritesse pisut ükskõikselt või kohati ei võeta neid väga tõsiselt, olen üsna algusest peale arvanud, et Heidy kuulub Eestis sellesse tuumikusse, keda alati huviga kuulanud olen ja mille moodustavad lisaks temale Heivi Saaremet, L.Eazy ja Elektra. Neil kõigil on olemas see, mis minu jaoks DJst DJ teeb – tunnetus, valik, muusikaalased teadmised ja

piisavad tehnilised oskused. Heidy puhul ei saa muidugi mainimata jätta tema raadiosaadet – üks vähestest, mida ma siiaani järjepidevalt kuulan!”

DJ-debüüt: Coffikus, 2001. aastal. Otsa kooli lillemüüjate juures oli sellenimeline kelder, kus Dea Martinjonis soulipidusid korraldas. Kuna mul oli sel ajal R2s juba „Musta mee” saade, siis kutsuti. Seal oli korralik rüselemine ja koht puupüsti rahvast täis. Mängisin vinüüle, neid oli mul vähe, aga siiski häid. Meenub Marvin Gaye, veel The Temptations „Papa Was a Rollin’ Stone”, peopesad olid higised. Mu sõbrad Critikal, Quest ja Paul olid kohal, elasid kaasa, kandsid kotti ja hoidsid pöialt.

Muusikas oluline: Soul. Laetud muusika.

Muusikas ebaoluline: Peenutsemine ja üleprodutseerimine.

Mida mängin: Souli, *funk*’i, diskot, bluusi. Musta mett ühesõnaga. Sooja ja võnkega. Seda ennekoike. Ja siis Bassi-Missa asju ehk bassist maailmamuusikat. Bashmentidel ka aeg-ajalt *jungle*’it. Koike, mis on parasjagu minu muusika.

Mida ei mängi: Halva kvaliteediga MP3sid.

Eredamad mängumälestused: Eelmine suvi – Väik folgil, Bassi-Missa, Koidu seltsimaja. Kui mängijatelt silmad tõstsin, oli saalis tuhat inimest (tegelikult ainult natukene vähem). Nad tantsisid kõikjal – laudadel, baariletil, lae all. Kallervo tagus trumme, nagu poleks homset. Olin veel päevi pärast seda lendaval vaibal.

Muidugi veel Musta Mee peod kunagises Moskvast. *Full house!* Iga kord. Nüüd on õnneks sama Puudlis. Aitäh selle eest, Musta Mee *people, love U all!*

Tehnilist: Paljusid vanu rariteetseid soulireliise ei suuda ma originaalina soetada, seega ostan digifaili. *Dubplate*’ide (*pehmemast materjalist vinüülid, mille kvaliteet langeb kiiremini kui tavalistel vinüülidel* – toim.) tellimiseks olen jälle liiga laisk. Muusika võimendub nii palju läbi DJ, et erinevate inimeste käe all kõlab sama pala väga erinevalt. Seega pole oluline, millega mängid, vaid kuidas ja miks.

Nõuanne: Usalda rahvast ja enda sisetunnet. Varem valmis mõeldud plaan lugude ettemängimise osas on kindlasti hea, kuid matemaatika ei pruugi alati töötada. Oleme näinud ju! Lase vabaks!

Viis klassikut:

The Blackbyrds „Rock Creek Park”

Toto „Georgy Porgy”

Mike James Kirkland „What Have We Done”

War „War Is Coming! War Is Coming!”

Stanley Clarke „More Hot Fun”

Viis hetkekummitajat:

Cocteau Twins „Cherry-Coloured Funk”

Epp Kõiv „Linn on minu (Demie Remix)”

Frankie Valli & The Four Seasons „Swearin’ to God”

Uproot Andy remiks

Delegation „Oh Honey”

Lõppsõna: Elagu Raadio 2.

Kuula lisaks: soundcloud.com/heidyurga

Foto: Virge Viertek

Muusikarubriigile keerab volüümi juurde:

A/T/O/S – A Taste of Struggle
(Deep Medi Musik, 2014)

Kuulas: Taavet Kase

Koosluse A/T/O/S *aka* A Taste of Struggle omanimeline debüüt on selle aasta esimene album plaadifirmalt Deep Medi Musik, mida juhib *dubstep*’i pioneer Mala.

Kaheliikmelise duo, mis andis eelmisel aastal plaadi tutvustamiseks välja singli „A Taste of Struggle”, moodustavad Amos ja Truenoys. Tähelepanu äratas see paljudes kõrvades kindlasti juba siis. Või hoopiski silmades, sest singli video oli otsekui unenäost välja astunud episood.

Unenäoliku visuaaliga aeglane kulgemine oli küll põgus, kuid kohane sissejuhatus märtsis ilmunud plaadile, mida võib nimetada üheks kõrvapaistvamaks debüütalbumiks. Hiphopi ja *trip hop*’i mõjudest tilkuvat muusikat saadab jahe naisvokaal ning kindlasti ei saa seda nimetada tüüpiliseks Deep Medi väljalaskeks. *Dubstep* ilmneb siin vast ainult biitide tempos ja sedagi mitte kogu tunnipikkuse helielamuse jooksul. Esimesed lood „Projects” ja „Deep End” juhatavad meeleolu sisse tumeda bassiga, millest ei pea keegi kauamängival puudust tundma. Madalaid sagedusi jätkub lähedalt. Jääb ülegi. „Cosmos” on pealkirjastatud väga asjakohaselt, kuna loob oma hapnikuase atmosfääri ja justkui veealuse bassivibratsiooniga hõljuvalt kulgeva olustiku. Variatsioone pakub plaadi keskosas asuv „Room”, mis kõlab peaaegu nagu seinte vahele pörkama jäänud teknohiit. Üldiselt pole aga tegu tantsupõrandakraamiga, millega paljud Medi jälgijad harjunud on. Tumedasse diskosse on end võib-olla kõige kergem kujutada looga „Run”, mis oma katkise biidi ja draamatiliste sünditõmetega pea nõksuma tõmbab.

Duot A/T/O/S helisid võib nimetada varieeruvaks bassimuusikaks, mida saadab lummas naisvokaal. Lüürika võib-olla üleliia paljusid ei kõneta ja jääb kogu plaadi jooksul kuidagi üheplaaniliseks, kuid muusikasse sobib see nagu valatult ja mängib terviku moodustamisel olulist rolli. Plaadi lõpetab igati mõnusalt oma melanhoolse värsiga „...I think I just might stay home, ‘cause I don’t wanna see the light no more” kaheksaminutiline „Variations”. Tugev konkurent pühapäeva pärastlõunasele plaadivalikule.

rin la – bliss

(Trash Can Dance, 2014)

Kuulas: Niilo Leppik

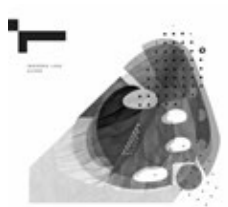
rin la on järjekordne paljutähendav, kuid samas mittemidaagiütlev nimi eesti muusikatigis. Ent taotlusliku selgusetuse tagant leiab hõljumas vaba mehe Artjom Astrovi, kes on sündinud kaugel idas asuvas Samara linnas ning kelle sõsar on Aliina, tuntud ka kui copeland.

rin lahustab oma muusikas esoteerilisi mõttereise, harutab justkui lahti hiphopisõlme ning juurdleb samal ajal oma sisekeerdkäikude üle. Eskapistlikuna kõlab rin la. Nagu kergelt pahane väike demon surnud maailmas olukorra lootusetust konstateerimas või kehaväline kogemus, milles erinevad vaidmud Dickensi kuulsal jõululoo tegelase Ebenezer Scrooge’i üle kohut peavad. Mängisin veel muide toda paljukiidetud *zombi*-seebiooperiga „The Walking Dead” sarnanevat arvutimängu „The Last of Us”, rin taustaks kõlamas, ja see kombinatsioon oli küll täielik *bliss*.

Antud EPd võib tõesti nimetada mitte-muusikaks – puudub puutepunkt, kus lõppeks hiphop ja algaks *drone*. Ilmselt ajas selline erutav teadmatust kihelema Trash, kes omab juhuslikult üht eesti produktiivseimat ühe-mehe-plaadifirmat. Artjom on öelnud, et ei pea ennast lõpuni muusikuks. Seda on tunda nii selles, kui toorelt kõlavast taustast, kui ka tema lüürikas. Pigem Jack Kerouac kui MF Doom. rin la lausub, mitte ei räpi. Kui Sven Grünberg teeks hiphoppi, siis oleks see midagi sellist, samas üldse mitte nagu „bliss”. rin la on jube vahepealne.

Imandra Lake – Avane
(Seksound, 2014)

Kuulas: Mariliis Mõttus

„*Shoegaze* on *shoegaze*,” ütles üks tuttav hiljuti mu küsimuse peale, mida ta Imandra Lake’ist arvab. Eks see ole jah nii, et *shoegaze* kulgeb ikka oma kaunist rada mööda, aga tekitab harva mingeid superuuenduslikke võnkeid. Õige *shoegaze*’i jaoks tuleb võtta üks mõõdukalt ilus viisijupp, lisada sinna korralikus annuses (mahedat) müra, mis sind nostalgiliselt minevikku meenutama viib või suvemõtted pea kohal tiirlema paneb, ning valida soovitatavalt kurva maiguga romantikat pakkuv pealkiri, nagu „Cigarette in Your Bed”, „Alison” või „Hall”. *Shoegaze* justkui seisab oma ilusas stagnatsioonis ja ei tuleks pähegi, et kuskilt võiks äkitselt väljatada näiteks *auto-tune* või *dubstep*’i vaakumhelid.

Ja nüüd meenubki kohe Imandra Lake’i debüütalbumilt „Seesamseesam” pärit lugu „Külm”, mis suudab lihtsalt hinge värisema panna. Teisalt ütlen kohe ära, et „Avane” tabab tervikuna rohkem minu märklaua pihta kui duo esimene kauamängiv. Voolab ta küll rohkem sellises ühesuguses udupilves, mille võib taustaks mängima unustada ning mingil hetkel avastada, et opaa, olengi juba üheksanda loo juures. Samuti ei ole siin mingit superhiti potentsiaali, mis kõigile üheselt meeldida võiks, aga mis selle plaadi jällegi magusaks teeb, on see Slowdive’i ja My Bloody Valentine’i meenutav meloodiavaist, nostalgia, vähem kodukootust (silme ette kerkivatest rohu-kõrtest ja metsavisuaalidest hoolimata), mõrumad pisarad, mahlasemad kitarrid ja fantastilised käigud („Soovid soovid!”), mis tuleb küll aegamööda selle sumina seest välja kaevata.

Ja laskudes klišeerindele ilma klišeetid täis plaadita, on „Avane” realselt album, mida kuulata rohelisel murul rullides või silmad lakke suunatult. Vahepeal võib küll selle meditatiivse atmosfääri tõttu magama jääda, aga kui seda ei juhtu, premeerib „Avane” sind päris mitme märkimisväärse heliminutiga.

St. Cheatersburg – We Are The Pigeons Of The World

(I Trusted You Records, 2014)

Kuulas: Helmut Kool

Suve hakul asuvad uitama igasugu Nipernaadid ja muud tegeliskid. Ja need tuvid... Peesitavad teised vaksalite konihaisustel perroonidel ja lasevad leiba luusse. Justkui kirjeldatu heliribaks on Chungin ja sõbrad avaldanud ligi poole tunni jagu muretu olemusega *indie*-rokki.

„Tuvide” suvine seiklus algab keskmises tempos tantsu-*indie*’ga à la Happy Mondays („Space Rider”) ning teatavasti on Shaun Ryderil tuvidega oma eriline suhe. Järgneb „Priscilla”, millel on juba traditsioonilisema kitarrimuusika riff. Loos kõlab ka meie peategelaste ja kõigi seiklejate tinglik moto: „It’s time to nest and play [...] they don’t get sober before October.” Kontsert on hoo üles saanud ja tagasi enam ei vaadata. Hoogsa draivi najal hoitakse publikut veel veerand tundi peos.

Viie looga EP moodustab tugeva terviku. Kerged stiililised varieeruvused on tervitatavad – mõnes palas on rohkem psühhedeeliat, teises vähem, siin-seal flirditakse ka *rockabilly*’ga. Plaadi läbivad omadused on aga gruuv ja Chungini vokaali liuglev hooletus. Kirjeldatud muusika meeldib sulle tõenäoliselt siis, kui oled kuulanud vabatahtlikult koosseise Moon Duo, The Fall või Public Image Ltd.

Kuna on teada, et St. Cheatersburg salvestas lood valdavalt otse, võib seda EPd käsitleda kui efektset audioflaierit, mis reklaamib bändi kontserte. Kuuldud materjali põhjal saab öelda, et korraliku helipargi tingimustes ei tohiks psühhedeelse orientatsiooniga melomaanile meelde jääva elamuse pakumine mingi mure olla.

Progress – Pillipuhujad
(Progress, 2014)

Kuulas: Berk Vaher

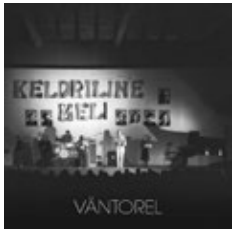
Mil määral on progerokk täna veel progressiivne? Või milline progerokk võiks täna olla progressiivne ehk edasipüüdlik ja edasiviiv? Ehk selline, mis ei hooli stiilipiiridest ega kultuurilisest kaanonitest, rokistampidest ega surmtõsisest „kunstipärasusestki”. Kõike seda polegi ümberringi nii vähe, ka Eestis mitte (Wrupk Urei või Phlox näiteks). Aga lisaks peaks tänane proge püüdlema siiski 21. sajandi muusikana kõlamise poole – mis sest, et algselt oli see enamjaolt pigem *fantasy*-muinasaja heliriba. Omas ajas võis toogi radikaalne olla.

Ansambli Progress proge pole aga kindlasti progressiivne tänapäevases mõttes ega küüni ka ammuste selle stiili viljelejate kõlaliste eksperimentideni. „Pillipuhujad” on profilit mängitud ja salvestatud, aga paraku üsna üheülbaline plaat, mis meenutab peamiselt 80ndate lõpu hevi-Grapsi ja hetketi (tänu saksofonile ja keerukaile taktimõõtudele) siiski ka varasemat *afro-funk*’i-Grapsi.

Kõige sümpaatsemalt mõjub „Pillipuhujate” keskspaigas olev „Keskmaa”, mis on küllalt lühike ja kompaktne. Ennekõike kõlab album siiski üheainsa (liiga) pika lauluna, milles heidikut ja kaotajate traagika ning lootusrikkam kaugustesse kappamine on üsna sarnase õõnsavõitu paatosega esitatud. Etlemine, mitte elukogemus. Kapakegi kaugustesse, noored mehed – ületage piire, kaotage lahinguid, leidke muusika, mis on ainulaadne, mitte pelgalt hoolikas koolitöö žanritundmises.

Väntorel – Väntorel
(Frotee, 2014)

Kuulas: Ants Siim

Väntorel lendab kolmandat korda, hoolimata enam kui nelja kümnendi taha jäävast üheaastasest tegevusperioodist! Esimalt üllatati kuulajaid aastatel 1970–71 psühhedeelse saundiga *live*-bändina, seejärel ilmusid aastal 1997 kassetil nende 1971. aastal toimunud ning kahel ainsaks jäänud salvestussioonil linti mängitud palad ja nüüd, juba „vana heana”, nägi päevavalgust Frotee välja antud värske LP/CD „Väntorel”.

Olude sunnil Keldrilisest Helist Väntorelikis transformeerunud bänd seisab eesti rokkmuusika ajajoonel üksi – varasematest või hilisematest perioodidest midagi sarnast ei meenu. Koosluse teebki huvitavaks see, et teda on keeruline kuhugi täpselt paigutada. Pole nagu päris biitlid, aga ka nagu päris Jimi Hendrix või Led Zeppelin mitte (muide, Väntorel moodustus malevas just Zeppelini teist albumit kuulates). Märgetavaid kõlalisi sarnasusi võib leida psühhedeelse roki pioneeride Country Joe and the Fishi 1967. aasta albumil „Electric Music for the Mind and Body” leiduvate lugude happeliste gruuvidega, millesse on segatud folkrokilikku vokaali *à la* The Mamas & the Papas.

Eraldi vääriarv märkimist õhulisest looduslüürikast („Loodus”) apokalüptilisuseni („Maailm ilma rohukõrreta”) ulatuvad laulusõnad, klišeetid on teadlikult välditud – suhte probleemid on Väntorelil kas peitu pandud või üldse kõrvale jäetud. Loo „Sa tulid tuppa” puhul deklameeritakse isegi Juhan Liivi.

Hoolimata sellest, et Väntorel oma tegevuse jooksul ainult 15 laulu salvestas (neist 14 omaloomingulist on jõudnud plaadile, ainult traditsioonilisel tuntud indiaaniviisil põhinev „Kotkalend” on albumilt välja jäänud), kõlab kogumik mitmekülgsest, nagu oleks tehtud valik suurema hulga palade seast. Olemas on kaasahaaravad hitid („Julgus” ja „Ma olen nahktiibadega väntorel”), mõnus bassilugu („Väsimus”), kauni kummitama jääva meloodiaga „Loodus”, biitmuusikat esindav optimistlik „Inimesed vaatavad merele” ja hendrixilik *wah-wah*’ga võrstsitatud „Otu ja Mari”.

Kahju on tõdeda, et Väntorel tegutses ainult ühe aasta – päris oma helikeel jäi neil välja kujundamata, aga eksperimentimisvaimu oli küllaga. Ehk kulunuks bändile ära rohkem julgust ümbritsevatelt tiibu kärpivatest oludest hoolimata omal rajal jätkamiseks.

UUS EESTI BIIT

Foto: Maanus Kullamaa

BISWEED

Juba 13-aastaselt esimesed biidid meisterdanud ja hiljem välismaiste leibelite alt loomingut väljastanud Maksim Adel ehk Bisweed teab, et *dubstep* pole kindlasti veel majast lahkunud, vaid eksisteerib taas peamiselt keldrikorrusel, kust see alguse sai. Praegu valmistub ta uut plaati nokitsedes jõudsalt antud skeene taimelava kastma.

Räägi lühidalt, kes on Bisweed?

Bisweed on produtsent ja DJ, kuid eelkõige tegutseb ta muusikavaldkonnas just seetõttu, et tahab ise luua.

Millise loo peale ütlesid, et vot nüüd tahan ise muusikat teha?

See oli mul selge juba lapsepõlves, aga mingi kindel lugu mind selleks ei ajendanud. Avastasin noorelt The Prodigy ning oli tunne, et Fruity Loopsiga saaks teha sama asja. Samm-sammult hakkasin arenema ning iga järgmise ajaperioodi mõdumisel tekkis pigem selline mõte, et vot nüüd tahan teha muusikat uuel tasemel!

Sinu esimesed lood on tehtud 13-aastaselt. Kas sõbrad viltu ei vaadanud, et „koerustükkide” asemel arvutis muusika kallal nokitseda tahtsid?

Koerustükkidest ma ilma ei jäänud! Mul oli suurepärase lapsepõlv ja sellest on palju häid mälestusi. Päevasel ajal lärmasime rajoonitänavatel, õhtupoolikutel mängisid kõik minu sõbrad Counter-Strike’i, samal ajal kui mina virtuaalinstrumentide maailma avastas. Ja siis jälle jalutasime koos. Aga ei ütleks küll, et nad viltu vaatasid, sõbrad ju. Nemat uurisid pigem huviga, kuidas mul edeneb.

Sinu lemmikžanriks on olnud *dubstep*. Kuidas hindad selle hetkeolukorda? Elab?

Aktuaalne, huvitav ja mõnes mõttes ka provokatiivne küsimus. Surnud? Ma ütleks, et surnud on pigem trend, mis vahepeal laiemale ringile huvi pakkus, žanri truud austajad on jäänud. *Dubstep* on taas omal kohal *underground*-skeenes. Rahval on nõudlus, DJdel on värske kraam, produtsentidel uued mõtted ja promootoritel uued nimed, keda oma peole tuua. Kuigi inimestel on selle kohta erinevaid arvamusi, kas stiil elab või mitte. Mõni arvab, et žanr suri aastatel 2007–2010, mil hakkas kujunema niinimetatud *brostep* (see ameerika lähemal variant). Mõni teine kaotas huvi just hiljuti, kui Oliver Jones ehk Skream, üks pioneeridest, teatas avalikult, et tema „töövili” ei paku piisavalt inspiratsiooni ja ta hakkab hoopis *house*’i mängima. Seejärel „reetis” stiili ka teine teerajaja Benga, kes isiklikel põhjustel DJ-karjääri lõpetas. Loefah mängib nüüd sügavat teknot ja ajab oma plaadifirmat Swamp 81. Igal muusikul on oma tee ja minu arust on väga normaalne, kui artisti loomingus toimub areng, mis sellest, et ta oma stiili piiridest välja kolib. Kõik teised tähtsad figuurid tegelevad aga ikka sama asjaga. Näiteks läbi aegade kvaliteeti välja andnud Mala ja tema Deep Medi Musik on toonud kuulajateni värskeid ideid läbi terve *dubstep*’i ajaloo. Õige saundiga on jäänud kindlasti ka Tempa, kuid minu arvates on nende muusika enamasti ühetaoline ja igav. Sellised plaadifirmad nagu Tectonic, Hyperdub ja Hotflush, kes

omal ajal väga palju kraami välja andsid, nüüd selles suunas ei liigu. Nende asemele tuli hulk uusi leibeleid, nagu System, Innamind ja varem tekkinud Black Box / Box Clever. Seni kuni skeenel toimub liikumine, ei saa ma küll öelda, et žanr surnud on.

Sotsiaalmeediast on läbi jooksnud, et tegeled praegu uue albumi salvestamisega, millel teeb kaasa ka lauljatar Margaret. Kuidas koostöö sujub ja kas töötad esimest korda koos lauljaga?

Mul on hea meel, et selle vastu nii palju huvi tuntakse. Päris esimene kord ei ole. Meie koostöö on väga huvitav protsess. Ma tahaks väga-väga sellest rääkida, aga teeks seda pigem millalgi hiljem. Meil on veel palju tööd ees ja ma ei julge praegu rohkem öelda. Selle materjaliga on tallinlastel võimalik tutvuda juba juulis, kui esineme Double Struggle’il.

Kuidas hindad eestlaste teadlikkust kohaliku vene muusika skeene osas? Äkki sul on mõni vihje, kust selle kohta rohkem infot saaks?

Ma ise skeenesid ei jaota. Tean, et vene poiste hiphop on päris populaarne ka eesti publiku seas. Nende ürituste kohta saab alati infot Facebookist.

Milline instrument/programm on sinu jaoks asendamatu? Sequencer. Selle abil saab ju mis tahes helisid kokku panna.

Kui sul oleks võimalus teha koostööd ükskõik millise muusikuga maailmast, siis kes see oleks?

Lamb of God.

Kuidas hindad hetkeseisu eesti elektroonilise muusika maastikul?

Mul on tunne, et praegu on mingi vaikus. Varem oleks justkui kuidagi rohkem huvitavaid asju toimunud. Või äkki on minu maitse muutunud. Igal juhul avastasin vanasti regulaarselt uusi nimesid, kes meil huvitavat muusikat tegid. Nüüd aga ei mäletagi enam, millal oli viimane kord, kui tundsin uhkust, et keegi uustulnuk head kraami loob.

Nimeta mõned hetke lemmikartistid?

Mulle meeldib, mida teevad Kahn ja LAS. iPodis olen aga kuulanud viimasel ajal enim De-Phazzi, April Stevensit ja The Beatlesit.

Lõpetuseks, mis on su selleaastased festivaliplaanid?

Esineme Margaret Live’iga Positivusel ja Leedus Galapagail. Praegu selgub, kas ka mõnel Eesti festivalil ja äkki kuskil välismaal veel. Ühtlasi mängime minu hea sõbra Sliniga Outlook Festivalil Horvaatias.

Küsis Madis Nestor

Pane kõrv peale:
soundcloud.com/bisweed

Annika Haas

1960ndatel hakati militaartehase Dvigatel töötajale Tallinna äärealal Suur-Sõjamäel tasuta ja piiramatu kasutusajaga maatükikesi jagama – las inimesed müttavad, kasvatagu oma kapsast ja porgandit. Nii hakkas siinse lennuvälja ümbruses Soodevahe mülkapinnase kiuste vohama datšakultuur, millele tagasi vaatav pilk laskub kui nostalgilisse uduloori, kus pilpaküla kohal hõljuvad sulnid karmoškahelid ja sibulapeenarde vahel valguvad laste paljad päkad. Ent nostalgitsemine pole „Lennukivaatlejate” idee ega eesmärk.

Alustasin „Lennukivaatlejate” seeria pildistamist juba 2010. aastal. Nii portree- kui dokumentaalfotodest koosnev sari on ühe hääbuva ajastu kultuuri kandjate ning uue ühiskondliku korra konflikti kajastus, näidates, kuidas üks inimgrupp püüab vastsete kehtivate reeglite kiuste elada justkui kadunud ajas. Ideeliselt on eesmärk juhtida tähelepanu poliitilis-

test muutustest tulenevatele vastuoludele ühe kommuuni sees ehk mis juhtub siis, kui aeg saab millegi jaoks otsa. Visuaalse rõõmsameelsuse ja värvikülluse taha jääb suvilapidajate kibestumus, aga ka vaikne leppimine paratamatusega. Siinne asurkond on jäänud vanaks ja põduraks, noored on potipõllunduse suhtes ükskõiksed ning uue ajastuga datšarajooni kolinud kodutute seltskonda aiapidajate ilumeel ei huvita. See on toonud kaasa idüllilise laastumise. Tänapäevane aiamaakultuuri hoidja askeldab küll oma aias edasi, kuid lööb juba üha enam käega.

Buldooser tegutseb Suur-Sõjamäel hoogsalt juba 2012. aastast ja õigustab valdavalt prügimäestunud Soodevahes oma kohalolekut. Ent siin tegutsenud inimeste lood ja saatused on siiski uurimist väärt ning selleks et need ei jääks täielikult betooni alla kinni, olengi pidanud vajalikuks lennukivaatlejate kui omaette kultuurinähtuse dokumenteerimist.

LENNUKI- VAATLEJAD

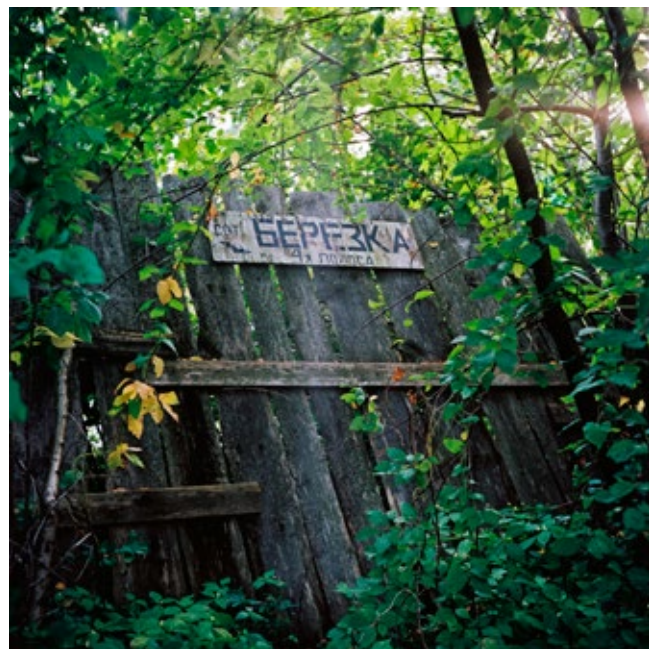
1. Jevgeni, 25.10.2011

2. Stanislav, 16.10.2011

3. Galina, 02.11.2012

4. Kaseke, 12.08.2011

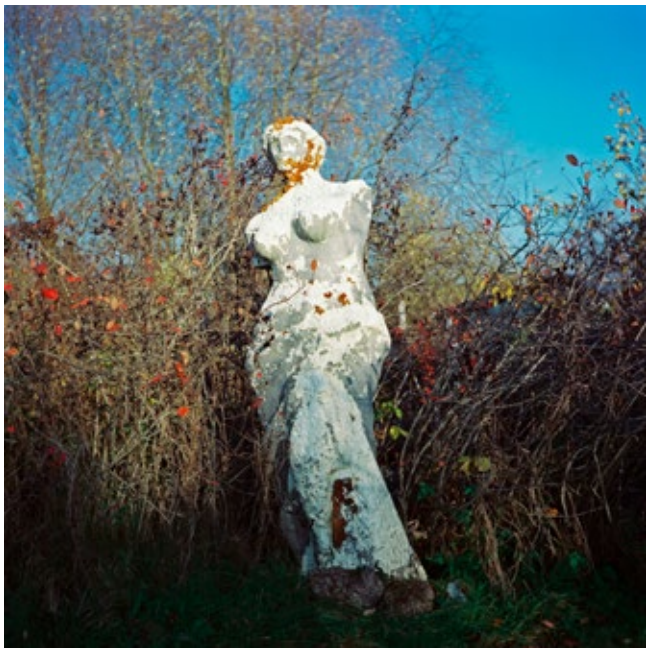
5. Viktor, 14.08.2011

6. Pealkirjata, 24.09.2011

7. Pealkirjata, 07.10.2011

8. Milo Venus, 26.10.2011

9. Valentina & Nadezda, 31.07.2011

10. Konstantin, 25.09.2011

11. Ivan, 31.07.2010

12. Svetlana, 29.06.2011

13. Pealkirjata, 03.11.2012

14. Aleksander, 01.12.2010

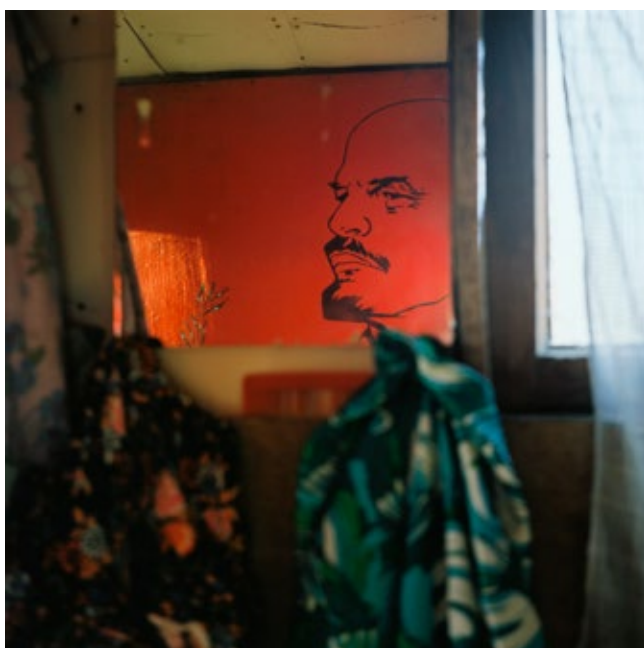
15. Arkadi, 01.12.2011

16. Sveta, 25.05.2011

17. Pealkirjata, 02.10.2010

18. Pealkirjata, 04.04.2012

19. Jelena, 19.09.2010

SELLEST, KUIDAS KÕNETADA LÕPMATUST

Intervjuu **Raul Meelega**. Küsis Andres Kurg

**Griselda Pollock on öelnud: „Vaatepunkt töö loomisel mää-
rab teatud maani ära ka vaataja positsiooni töö vaata-
misel. See vaatepunkt ei ole abstraktne või ainult per-
sonaalne, vaid on ajalooliselt konstrueeritud. Kunstiaja-
loolase ülesanne on see taasluua, sest selle äratundmine
väljaspool antud ajaloolist hetke pole garanteeritud.” See
oleks minu raam või sissejuhatus meie vestlusele,
sest kuigi võib tunduda, et 1960–1970ndad on suh-
teliselt hiljutine minevik, siis näib, et vahepealsed
poliitilised, tehnoloogilised ja sotsiaalsed murrangud on aja meist palju enam distantseerinud, kui
võiks arvata. Oled maininud ise mitmel pool tea-
duslik-tehnilise revolutsiooni mõju oma loomingule.
Ehk sa alustuseks räägid natuke sellest.**

Ma õppisin Tallinna Polütehnilises Instituudis. Noore mehena ühes kõrgema matemaatika loengus (märtsis, päike paistis) istudes hakkasin järsku tajuma professori joonistatud matemaatilise funktsiooni graafilist joont – see oluks nagu inimese võrdluspilt sünni ja surmaga, ja ka minu seksuaalsusega. See võrdlus üllatas mind ja ma oleksin justkui saanud mingil moel nägijaks, kuid ei mõistnud seda ning lükkasin sellest arusaamise ja mõtlemise edasi vabamale momendile. Sellest ajast hakkasin koguma kätte juhtunud huvitavamate joonistustega tehnilisi raamatuid, mida sai lõpuks kokku üpris palju. Tajusin, et mõned selliste teoste kujundajad olid väga head ja võimekad kunstnikud. Näiteks üks venekeelne masinaehitaja käsiraamat on minu meelest täielik kunstiteos, mida ma vaatan naudinguga ja huviga praegugi.

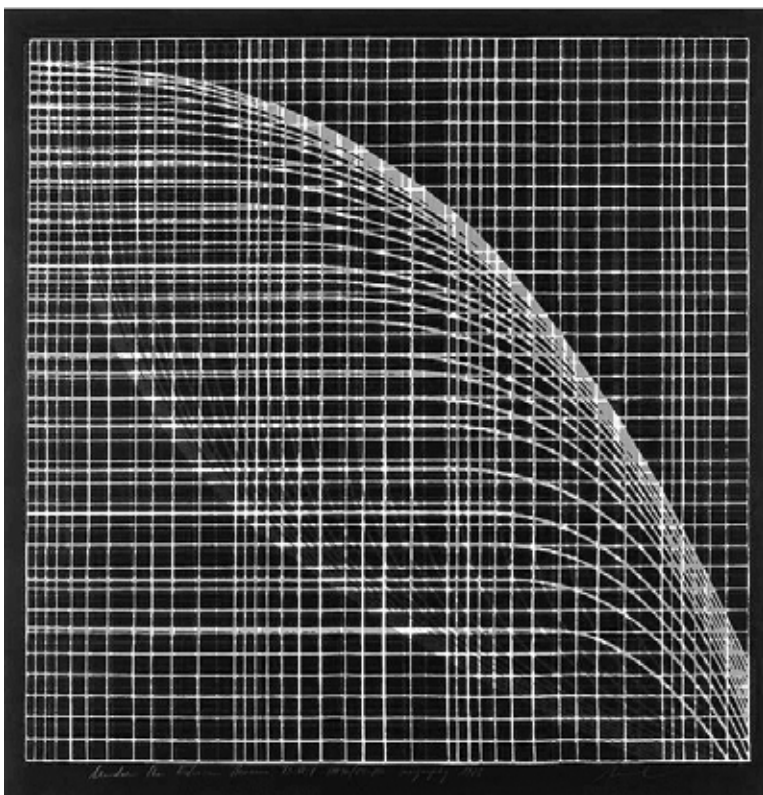
Oli veel üks asi. 60ndatel toimus Nõukogude Liidus suur vaidlus abstraktse kunsti teemal. Novosibirskis oli sel ajal üle 10 000 vene tuumapotentsiaali teadlase ja ühelt juhtivalt uurijalt küsiti Pravdas või Izvestijas, miks tal on seinal abstraktne kunstiteos, mitte sotsialistlik realism. Too vastas: „Vaadake, sotsialistlik teos suudab kõita mu mõtteid võib-olla nädal või kaks, kui ma tööle tulen. Varsti ma seda enam ei näe. Aga see abstraktne kunstiteos esitab mulle küsimusi iga päev, iga kuu. Küsimused tulevad minult, kuid töö aktiveerib neid.” Kujutage ette, et selline asi trükiti nõukogude ajal ära. See oli seotud aga asjaoluga, et tippteadlastel, kes tegelesid tuumafüüsikaga, oli juba nii tugev autoriteet ja nõukogude võimuritel oli neid väga tarvis, mistõttu neil olid teatavad vabadused. Ja siis hakkas ka laiem mõistmine sellest teaduslik-tehnilisest progressist omandama inimlikumat ja kunstilisemat sisu.

See on huvitav, kuidas teaduslik-tehniline progress lubas senisest kunstikaanonist erinevat lähenemist ja muutis toonast kultuuri. Näiteks küberneetikas käibiv sõnavara jõudis igapäevaelu ja mõjutas tuntavalt kõiki kultuurivaldkondi. Sa ise oled aga kasutanud sagedamini mõistet noosfäär. Kust see pärineb?

Kui ma nüüd õigesti mäletan, jõudis see sõna minu teadvusesse 60ndate lõpupoole, võib-olla ka veidi varem, kui ma sõjaväes olin, vene kirjandusajakirjade kaudu. Minu arusaamises tähistab noosfäär universumi seda osa, millesse inimene puutub või mille toimimises ta on osaline.

**Mulle tundub, et selle mõistestiku mängu toomine lubab seostada sinu kunsti oluliste diskussioonidega, mis on aktuaalsed tänaseni või kerkinud tänapäeval esile uues kontekstis. Ma pean silmas äratundmist, kuidas inimene on keskkonda muutnud, et oleme punktis, kus ei ole tagasi-
teed või võimalust neid muutusi olematuks teha. Ühtlasi oled sa rõhutanud ideesfääri ja materiaalse sfääri omavahelist seotust. Mulle tun-**

dub, et olulised märksõnad, millega te tollal tegelesite, ei ole oma päevakohasust absoluutselt kaotanud, pigem vastupidi. Hüppaksingi siit kohe seeria „Taeva all” juurde. Sa oled rääkinud selle aluseks olnud tehnilistest graafikutest. Valgustad ehk natuke seda ideestikku, mis selle seeria taga peitus, ja mis mõtted seda ümbritsesid.

„Taeva all DM90/CS-180. 1973”

Raivo Kelomehele antud Sirbi intervjuus¹ sai vist enam-vähem kõik öeldud. Ma rõhutaksin veel seda, et minu ansambrites võib tajuda väga paljude tähtedega taevast, kuigi need on erinevad sellest, mis on täheteadlaste taevakaartidel. Ometi mõjuvad need inimestele tähistaevana. Kunstnikuna saavutan oma eesmärgi, aga annan endale aru, et minu taevaalaotus pole nii mahukas, kui on universumi oma. Ma sisaldun selles.

Kui suur on sari „Taeva all” tegelikult?

Oleksin võinud trükkida ligi 6000 eraldi lehte, mis põhinevad vist 196 põhivalemil, aga on ka nihutused ja pöörami-

sed, mis lisanduvad kõik sinna juurde. Iga liigutus, ka väikese kaare kraadi või paari millimeetri võrra vasakule-paremale, üles-alla nihutamine, muudab tööde rütmi vahel tundmatu-
seni, kuigi põhiskeem jääb samaks. See andis väga palju võimalusi, millest jõud tegelikult üle ei käinud. Tehtud 3000 lehte on ikkagi väga palju. Sellest midagi välja valida tundus alguses nii võimatu, kuna tollal valitses Eestis ühe raami sisse mahtuva kunstiteose nõue. Ja minu raamist väljumist ei mõistnud ega kiitnud heaks ka kõige lähedased sõbrad. Näiteks Tõnis Vint ütles mulle, et milleks 1000 pilti, vali sealt 1–2 ja aitab küll. Üldine arusaamine oli tolleaegses eesti kunstis täiesti vastandlik sellele, mis minul välja tuli ja mida ma pidin kaitsma ja mõtestama hakkama.

**See mastaap on tõepoolest tohutu ja ma arvan, et seeriat analüüsides tasub seda silmas pida. Siit kooruvad aga uued küsimused, sest minu jaoks on teatud vastuolu teose ulatuslikkuse ja tolle aja-
hetke vahel. Kus võis seda tollal üldse näidata? Kuidas sa seda ideaalis ette kujutasid? Tänapäeval me oleme harjunud, et minimalistlikke töid eksponeeritakse suurte seeriatena vanades tööstushoonetes. Milline oli 1970ndatel sinu meelest koht, kus seda oleks võinud teha?**

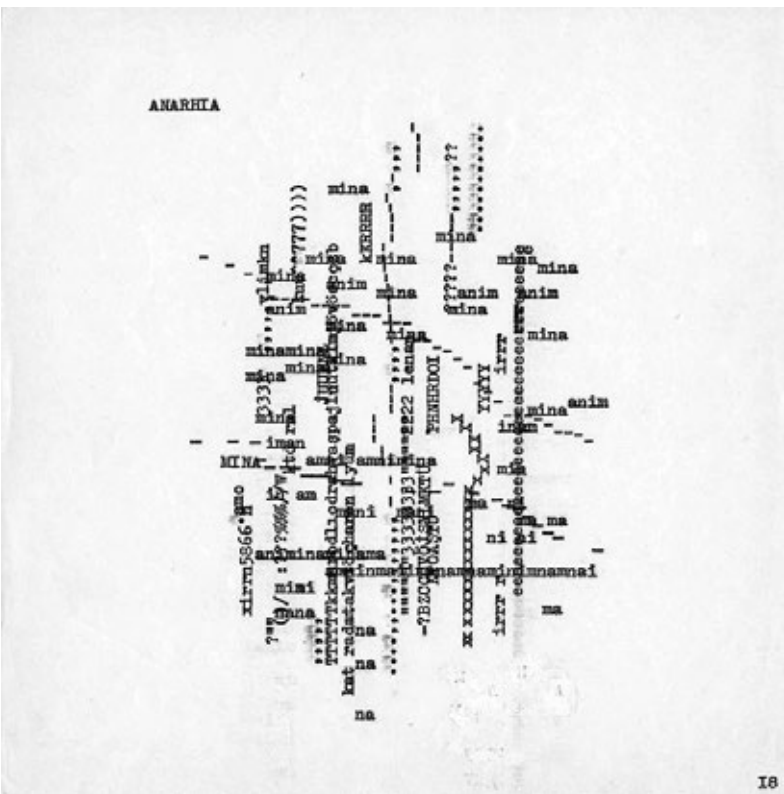
Vastus on üllatavalt lihtne. See koht oli minu enda sees, minu peas, minu südames. Mul ei olnud rohkem vaja. Ma teadsin, et Eestis ma neid töid kuidagi välja panna ei saa, see oli esimeste kogemuste põhjal kohe selge. Ja ka välismaale ei olnud võimalik neid oluliselt rohkem viia. Alguses postiga üht-teist saatsin, aga see oli ikkagi väga väike osa. Ja ka välisnäitused nõudsid just üksikuid pilte, lähetasin sinna 1–2 lehte. Seal töötasid need samuti ühe teose, mitte suure ansamblina. Praegune näitusel väljas olev kooslus on samuti mu oma peas kokku pandud, mitte enne järele proovitud. Ateljees on mul võimalik vaadata maksimaalselt nelja tööd korraga ja neidki üle laua servade.

Ma pinniksin ikkagi edasi. Kuidas sa kujutasid ette tolle sarja publikut?

Ma ei tea, kas see on päris tõde, aga ma arvasin, et läheb, kaua läheb, aga kunagi on mul suured näitused kas kusagil New Yorgis või Tallinnas. Ja ma valmistusin selleks kogu aeg. Ma ei teadnud muidugi täiesti kindlalt, kas need tulevad või mitte, aga oma praeguse kogemuse põhjal arvan, et olengi suurte protsesside kunstnik ja ei pääse sellest. See on minu kohustus ja pakub mulle naudingut. Mul on tegelikult väga vähe üksikpilte, mis ei kasva sarjadeks või seeriaks. On ka neid, mille puhul teed ühe töö, aga sinna kõrvale lisandub kohe kolmas-neljas ja kokku tuleb ikkagi mingi ansambel või sari, mis hakkab oma seaduste järgi arenema, sest see tee, kuhu sa satud, hakkab sind mingil kombel suunama. Ja võiks ütelda, et kunst juhib kunstnikku.

**Üks huvitav küsimus 1960ndate Lääne minimalis-
miga seoses on toonase avangardkunstniku positsioon, õigemini enda autoripositsioonist loobumine. Sellel näitusel on mängitud samuti pingega, mis tekib teatud protsesside isevoolu kulgemise ning sellise raami seadmise tulemusel, kus kunstniku sekkumine on üsna minimaalne. Kust läheb sinu jaoks piir autorluse ja sellest loobumise vahel või kas sa toetad ideoloogiat, et igaüks on kunstnik?**

Ma arvan, et see sekkumine ei ole minimaalne, see on küll varjatud, aga tegelikult väga tugev. Valikud, mida sa teed, ja otsused peavad olema üsna jõulised. Ja seda mitmes mõttes. Siin on veel üks asi, mis on hoopis hämmastavam tagantjärele. Kui ma oleksin läinud

„Anarhia”, 1968-1969

Artishoki veerg

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on. Alljärgnevalt teeme juttu mõningatest õppeainetest, mida ei ole võimalik leida ühegi Eesti ülikooli ametlikest õppekavadest, kuid mis seal vaikimisi kahtlemata olemas on, nagu tõestab elu.

MÕNINGATEST VARJATUD ÕPPEAINETEST EESTI ÜLIKOOLIDES

Indrek Grigor

kaasa ideoloogiaga, millest sa rääkisid, siis ma ei oleks nii järjekindlalt oma töid signeerinud. Sellest tekib teatud vastuolu. Kui näiteks Eha Komissarov tahab rõhutada Lääne moodsama teooria suunda, siis ta imestab, milleks mulle need signatuurid? Nii et see on ühtlasi mulle endale mõtlemise, aga ka seisukoha võtmise koht olnud.

Ma ei arva, et üks lähenemine oleks õige ja teine vale, vaid ma lihtsalt tahtsin panna paika selle positsiooni. Ma olen sellele mõelnud ja tööde signeerimisega selle paika pannud.

Tahtsin veel küsida n-ö vahepealsete tööde kohta, mille sõnum ja funktsioon on omavahel justkui vastuolus. Näiteks su plakat „Hei-hoi”. Sellest ei saa tegelikult aru, et mida see „hei-hoi” tähistab?

See on kõige lihtsamalt öeldes geograafiliselt või ruumiliselt hajutatud kutsung kontaktile. Vastastikku „hei-hoi” hüüdmine. Minus elas see eeskätt helina ja alles siis lõin ma selle massinasse. Tugev rahvusvaheline vastukaja, mis sellele tuli, oli minu jaoks meeldiv üllatus. Seda tehes ma isegi ei unelenud sellisest kõlapinnast, vaid lihtsalt luuletasin.

Teine oluline sari, mis juhatab näituse sisse, on tegelikult raamatu „Klubi” käsikiri 60ndate lõpust. See on aluseks paljudele hilisematele graafilistele lehtedele ja võtmetähendusega sinu tööde ühe suuna puhul. Mida pealkiri „Klubi” tähistas?

Mul oli juba käsikiri kokku pandud ja oli vaja esimest, sissejuhatavat pilti, mis oleks sümbol ja koondaks tähelepanu keskele, mitte ei hajutaks seda üle servade laiali. Ja siis ma kujutasin ette lauda, mille ümber istutakse ja kus siis oma kaardid või ideed vastastikku välja laotakse. Hakkasin tajuma, et kogu mu raamatu olemuseks on nagu seltskond või klubi, kus iga teos on mingi tegelane või isiksus, kes tulevad kõik kokku sõbralikule koosviibimisele. Eestis polnud tollal nimetust „klubi” ega sellega seotud liikumist antud mõttes olemas. Oli küll Tselluloosi Tantsuklubi või Sossi Klubi, kuid see mõiste oli nõukogulik ja hoopis teine. Minu „Klubi” tõi sellesse nimetusse täiesti teise taseme.

See on ka teos, mis paneb aluse hilisemale seerialisele lähenemisele ja mille käigus sa leiutad oma tehnikad. Räägi sellest tegelikult olude sunnil sündinud tehnikast lähemalt.

Selle ma tõesti leiutasin ise. Ma ei olnud kohanud ühtegi konkreetse luule teost enne, kui mul oli endal valmis umbes 50 pilti. Kui ma nägin esimest Neue Werbungi kaant, millel oli numbritega loodud inimnäo kujutis, siis see mulle üldiselt ei meeldinud ega meeldi siiani. See kujutab inimese füsiognoomiat üldistatud kujul, kuid üldistuse aste on väike ja selles puudub minu jaoks poeesia, mille ma tahaksin sinna kas siis üldistustaseme suure muutmise või mõne muu poeetilisema kujundi leidmisega panna. Aga see on minu meelest liiga kulunud, liiga saamatu võte. Konkreetsetes luules esineb seda küll palju, mõned on väga virtuoosliku piirini läinud selles, mina aga püüdlen lihtsama kujundi ja lisaks veel selle punkti suunas, kus luule ja kunst omavahel kokku saavad. Suur osa maailma tegijatest kalduvad oluliselt kunsti, teised luule poole, uuem suund on nüüd helikunst, mis on meil veidi vähem tuntud. Seetõttu on mul suurest rahvusvahelisest plejaadist vaid mõned lemmikud, kes mind tõesti vaimustavad, ülejäänute puhul märkan ma professionaalse tegijana puudusi, mida ma ise olen püüdnud vältida. Mind köidab see, kuidas nende kolme – kunsti, luule ja heli – keskele jõuda. Ja ega maailmas palju selliseid inimesi olegi, kelle saaks sinna kõhklemata panna. See on minu, nüüd juba teadlikum, suhe selle asjaga, kui ma olen veidi uurinud, mis maailmas toimub.

Raul Meele ja Andres Kure vestlus on salvestatud 14. mail näitusel „Raul Meel. Dialogid lõpmatusesga”. Näitus jääb avatuks 12. oktoobrini.

¹ Kelomees, Raivo 2014. Hinge ja vaimu tasakaalustaja. – Sirp, 09.0

Ülevaate tinglikuks ajendiks on Tartu Ülikooli maaliosakonna üliõpilaste ainekavas märkimisväärselt arvu tunde hõlmav **sissejuhatus õpitud abitusse**. Selle aine kaks põhisuunda on otsustusvõimetus ja saamatus. Viimast nii isiklike oskuste rakendamise kui ka enesele abi otsimise vallas.

Tõestusena selle aine olemasolust ei käibi mitte ainult minu galeristitöö käigus kunstnikega omandatud kogemus, vaid ka TÜ vilistlase staatus. Õpitud abitus on üks neist kahest varjatud aine, mille ma ka ise rohkem või vähem edukalt läbinud olen. Nii on minu suutmatus eesti keele grammatikas toimetaja hinnangul ennekõike õpitud abitus. Paraku ei ole mingit alust selles kahelda. Väite tõestuseks kaalusin paluda Müürilehel käesolev essee ilma keeleteoimetuseta trükki lasta, ent loobusin sellest mõttest lugejate huvides.

Loomulikult õpetatakse õpitud abitust ka mitmel pool mujal, tõstsin TÜ esile lihtsalt kui kunstivälja vaatepunktist silmapaistva keskuse. Õpitud abituse professor asub aga Tallinnas.

Teine varjatud õppeaine, mis TÜs üldainete hulka kuulub – ent on eriti prominentsel kohal just semiootika osakonnas –, on **sissejuhatus võõrsõnade leksikoni vasakpoolsesse tulpa**. Kui minu arvustused ei tundu selle aine olemuse tabamiseks piisavalt illustreeritavad, siis lugege näiteks kolleeg Kadri Roodi artikleid. Ning meeldetuletuseks selle kohta, et ka semiootikat ei õpetata vaid Tartus, on Anders Härmi „Semionaudi päevaraamat”.

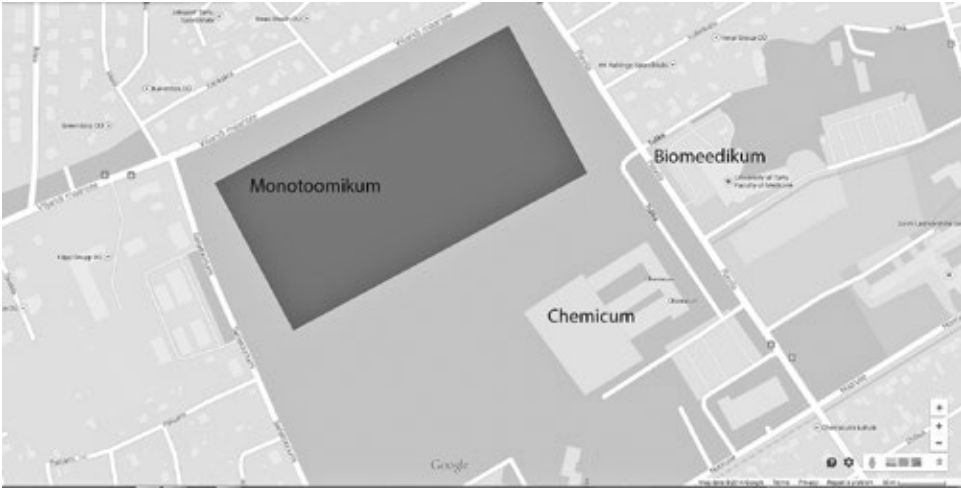
Kummalisi sissejuhatusi leiab ilmselt kõigi erialade ainekavadest, ent enamik neist ei ole kujutava kunsti vaatepunktist olulised. Semiootika mõju kunstile on teiste, otseselt kunsti mittepuutuvate humanitaerialadega võrreldes see-eest ebaproportsionaalselt suur. Ning kuigi see mõju on olnud usutavasti üldiselt positiivne, kardan ma, et võib kuluda veel terve põlvkonna või paari jagu aega, enne kui kunstikirjutuses hakatakse rääkima ‘fooni’ asemel ‘taustast’ ja ‘ekspositsioonidest’ saavad taas näitused. See väide toetub toimetustele kommentaaridele minu artiklite veergudel. Võrdluseks võite kuulata „Kunstiministeeriumi”, mis läheb eetrisse ilma eelneva keelelise toimetusega, kuivõrd õigekeelevead pole suulises kõnes nii ilmsed.

Kunstiteaduste instituudi üks olulisemaid õppeaineid üldse on **sissejuhatus angliitsismidesse**. Võõrsõnade leksikoni vasakpoolne tulp ja angliitsismid on selles mõttes sarnased, et erialaline termin, mõiste ja tavakeelne sõna on neis segamini läinud. Lisakihistuse tekitavad veel kultuuriloolist ja/või slängilist iseloomu tsitaadid ja sententsid. Kõik kokku moodustab mitte eriti koherentse erialalise keele, mille kasutamise muudab probleemseks asjaolu, et erinevalt reaalteadustest on humanitaaria otsesemalt või kaudsemalt kõigi inimeste huviorbiidis. Või miks muidu kurdetakse, et kunstikriitikat ilmub päevalehtedes vähe? Kunst, nagu poliitikagi,

peaks inimestele korda minema ja ajakirjandus peaks inimesi kunstist teavitama. Seevastu tehakse oluline osa reaalteaduslikest avastustest (sõjaväe)laboratooriumide varjus ning seal on erialaline argoo mitte ainult lubatav, vaid küllap ka funktsionaalne.

Müürilehe kui normeeritud peavoolumeedia suhtes ambivalentsemal positsioonil seisva väljaande veergudel võib mõndagi sallida, kuid lugeda(!) Eesti Rahvusringhäälingu väljaandes muu jutu sees sõnapaari „her thing”, mis ei ole kursiivis ega mingil muul viisil rõhutatud, on häiriv isegi minusugusele keelehäävikule. Sellele, et tegemist on nimelt keelelise probleemiga, viitab asjaolu, et tele-eetris olevale, kõigi väliste tunnuste järgi eestikeelsele kunstisaatele lisatakse subtiitrid.

Ja jällegi – et keegi ei arvaks, et Artishok viskab kivi end ise süütuks pidades –, kui olete lugenud varem käesoleva rub-

riigi algataja Maarin Mürgi veerge, siis vaevalt leiate nende hulgast ühegi sellise, kus ei oleks mõnd otsest angliitsismi. Võib-olla mitte sisuliseks, aga kindlasti sümboolseks kõrghetkeks on nende hulgas essee peakirjaga „Booked”.

Täpsus ja ühtsus on olulised tegurid, nii näiteks on väga keeruleine kujutada tänapäevast elu ette ilma üldkehtiva kellaajata. Keelelise kaose koordineerimiseks rajatakse Biomedikumi ja Chemicumi kõrvale **Monotoomikum**. Taatlemise ja kalibreerimise ehk üldisele tehnilisele täpsusele suunatud operatsioonide kõrval tegeleb Monotoomikum ka defineerimisega. Seega on ta* üks keskseid institutsioone, mis määrab kindlaks normid, mille alusel kvalifitseerub miski kaas- aegseks kunstiks, kuid juhatab samas ka kõiki, nii kunstilisi kui ka kunstiajaloolisi traditsioone. Hoone valmides kolivad sinna nii Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus kui ka Konrad Mägi Ateljee.

^{*}„ta” on siinkohal teadlik sisuline iroonia.

ROHKEM HUMALAT, ROHKEM MAITSET.

"Humal ja Oder" on Saku uus õllesari, millesse on pandud mõned peotäied hoolega valitud humalaid tavapärasest rohkem. Aadetele truuks jäädes pruulise alustuseks valmis kaks humalasõbralikku laagrit - Tšehhi pilsneri ja Viini laagri tüüpi heledad õlled. Sügiseks pruulime mõned päris ale'd lisaks ja üks süis näis, mis edasi saab. Küll midagi ikka saab.

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOLIGA. ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

Eesti Kunstiakadeemia
magistritööde lõpunäitus

TASE

30.05.-13.06.2014

Info ja sündmused artun.ee/tase

Rotermanni soolalaos (Ahtri 2)

EESTI
KUNSTIAKADEEMIA

HASARTMÄNGUMAKSU
NÕUKOGU

EESTI KULTUURKAPITAL

BALTOSCANDAL
RAHVUSVAHELINE TEATRIFESTIVAL

RAKVERE, EESTI
2.-5.07.2014

ALMA SÖDERBERG & HENDRIK WILLEKENS /SWE-BEL/
ANA BORRALHO & JOÃO GALANTE /POR/
ANNE JUREN /FRA-AUS/ & ANNIE DORSEN /USA/
BENJAMIN VERDONCK /BEL/
BOUCHRA QUIZGUEN /MOR/
FIKSDAL & LANGGÅRD & BECKER /NOR/
HALORY GOERGER & ANTOINE DEFOORT /FRA/
KADRI NOORMETS & KADI MARIA /EST/
MAIKE LOND /EST/
METTE EDVARDSEN /NOR-BEL/
NAOKO TANAKA /JPN-GER/
NO99 & TIIT OJASOO & ENE-LIIS SEMPER /EST/
RAKVERE TEATER & ANDRES NOORMETS /EST-FIN/
WHITE ON WHITE /SWE-GER/

BALTOSCANDAL.EE

„ARMASTUS JA RAHA” – MITTE PÄRIS NAGU HOLOKAUST

Aro Velmet

Kuidas saab inimesest kapitalist? Ja kuidas kapitalism meid inimlikkusest võõrandab? Vastuseid annab ja vastamata jätab Sander Puki lavastus Tallinna Linnateatris.

TEATER

„Armastuses ja rahas” on stseen, kus trupi viis liiget arutavad rahapuuduses inimestele laenu andmise moraalsuse üle. Pankade loogika on see, et inimesed võtavad laenu niikuinii – kui mitte pankadelt, siis mõnelt kahtlaselt SMS-teenuselt või pandimajast. Parem siis juba laenata pangast, kuigi kordades kõrgema intressiga. Tõsi, paljud ei suuda laenu lõpuks tagasi maksta, aga siis võtab pank korteri ära ja kokkuvõttes kasu-mimarginaalid ikkagi tõusevad.

Dennis Kelly tegelased, kes neid laenupakette müüvad, arutlevad järgmiselt: „Sa võid hakata mõtlema millegi peale, mida sa kuskil dokkfilmis nägid, saksa keeles kirjutatud kaardile, mis oli osa mingist kartoteekide süsteemist [...], aga sa võid mõelda selle inimese peale, kes kandis sellele kaardile neid kohutavaid numbreid, ja sellele, et ta pidi võtma neid kui numbreid ja ainult numbreid [...], ja kuigi sa tead, et sa mõtled praegu rumalalt ja et see tõesti ei ole üldse üks ja seesama, siis ometi sa tead, et mingis mõttes see võib olla.”

Siin ongi „Armastuse ja raha” põhitees: kapitalism – see pole päriselt nagu holokaust, aga mingis mõttes võib olla. See on ühtaegu näidendi kõige tugevamalt lavastatud aspekt ja selle suurim nõrkus – väide, mis on radikaalne ja samas niivõrd truistlik, et muutub peaaegu sisutihjaks.

Idee, et kapitalism töötab dehumaniseerivalt, pole sugugi uus. Sotsioloog Zygmunt Bauman leiab, et kapitalismi sise-misel loogikal puudub kokkupuude väärtuste või moraaliga, loeb ainult see, milliste numbrite suurendamisel-vähendamisel tuleb Exceli tabelis kasumilahtrisse võimalikult suur arv. Numbrid võivad tähistada maavarasid, tehnikavidinaid või inimesi, Excelis saavad neist kõigist „sisendid”. Lõpptulemus võib olla mis tahes, iPhone või Auschwitz – kapitalistlikul ideoloogial puudub moraalne mehhanism viimase vältimiseks.

Bauman juhib tähelepanu asjaolule, et bürokraatlik mõtlemine ei tule inimestele kergelt. Seda eriti siis, kui tegeled valdkonnas, kus numbrite taga ongi tegelikult inimesed, mitte näiteks maavarad. Ometi on ka sotsiaaltöötajast, laenuhaldurist ja ministeeriumi ametnikust vaja kuidagiviisi bürokraadid teha. Selleks on mitu vahendit. Võimu autoriteet – sinu ülemus peab sulle ütleva, et jah, firma tuleviku nimel tuleb raskeid otsuseid langetada. Töö rutiiniks muutmine – sa ei võta mitte neljalapseliselt perelt nende kodu ära, vaid täidad oma tööülesandeid, mille hulka kuulub juhuslikult ka kliendi laenumaksete jätkusuutlikkuse hindamine. Dehumaniseerimine – töötust pereisast saab madala krediitdivõimekusega laenupuhkuse taotleja nr 3581. Lõpuks on vaja kogu see bürokraatliku masinavärgi abil alla surutud libiido kuskil väljutada ning selleks sobib tarbimisühiskonna asjade kultus suurepäraselt.

Kelly näidendi ja Sander Puki lavastuse tugevus seisnebki just selles, et nad näitavad kontrastselt ja selgelt, kuidas inimesest kapitalist saab. Lavastust rütmistavad hetked, mil trupi liikmed ühtviisi laudadel nõmedaid klaviatuure taovad nagu mõnes Kraftwerki videos. David (Alo Kõrve), üks peategelastest, flirdib oma prantsuse kolleegiga põhiliselt e-posti teel, kasutades väljendeid, nagu „me loodame, et teie õppisite meie käest sama palju kui meie teie käest” ja „agressiivne müügi-strateegia”. Anu Lamp ja Argo Aadli mängivad suurepäraselt tegelasi, kes on asjade fetišismi perfektsuseni lihvinud, olgu iha objektiks tütre naaberhaua kivi või keskastme juhi tühine võim. Lavastuse depressiivselt tume argipäev vaheldub värviküllaste videoklippidega, milles tegelaste unistused mängitakse välja reklaamitööstuse kogu esteetilisest ampluaad kasutades: tuulemasin, perfektused naeratused ja enesekindl liikumine kaamera suunas. Alltekst on niivõrd selgelt esitatud, et seda alltekstiks nimetada on peaaegu piinlik.

Selline plakatlikkus pole iseenesest ju halb. Meenutagem kas või NO teatri „Naftat”, mille analüütiline sügavus oli esimeses plaanis „Armastuse ja rahaga” võrreldav – mis sa jooksed raha järel, varsti sõidame niikuinii kõik jalgratastega! Samas oli „Nafta” aga emotsionaalselt haarav ja kunstiliselt õnnestunud, osutades lõppkokkuvõttes ebamugavust tekitavale tõsiasjale, et kogu publik viitsis seda õpetlikku loengut vaadata ainult

seetõttu, et seda esitati muusikateatri ja halva televisiooni parimate vahenditega. Nõmedad telesaated ei müü lihtsalt selle pärast, et nende taga seisab tohutu turundus – need müüvad ka seetõttu, et meile jubedalt meeldib neid vaadata.

„Armastuse ja raha” probleem on, et selles puudub eba-meeldiv tuum, tekstiline või lavastuslik nihe, mis paneks meid omaenese suhtumist kapitalismi ümber mõtestama. See, et kapitalism võõrandab meid inimlikkusest, ei ole uudis – Karl Marx ütles selle välja juba rohkem kui 150 aastat tagasi. Ma ei pea vaatama selle teadmiseks lavastust, kus müügiametnik David aitab oma ostumaniakist naisel Jessil (Evelin Võigemast) enesetappu teha, sest see aitaks tal võlgadest vabaneda ja uue Audi osta. Piisab, kui ma mõtlen oma tutvusringkonna peale, kus on saadud kokku ja mindud lahku põhjusel, et kellegi isa jahil puhkuse ajal kruisimas käia. Mul pole vaja vaadata Veiko Tubina visioone virukeskuslikest unenägudest, ma näen isegi neid neetud klantsrõivaid unes! Raske on tekitada teatris groteski ja plakatlikkuse abil õiglast raevu, kui lavastusse on valitud just need tegelikkuuse elemendid, mis on ise lõputult plakatlikud ja grotesksed.

Siis see tees, et kapitalism võib mingis mõttes olla nagu holokaust. Siin on tõesti teatav radikaalsus, mida igapäevase

lel pole bürokraatia, tarbimise ja ihade suunamisega suurt midagi pistmist. Kui vaadata Ameerika kapitalismi sündi Kariibi mere ja USA lõunaosariikide orjaistandustes, Suurbritannia ja Prantsusmaa ettevõtete laienemist Aafrikasse ja Kagu-Aasiasse 20. sajandi algul kolonialismi najal või rahvusvaheliste ettevõtete „koostööd” riigiametnikega tänapäeva Ladina-Ameerikas (Hiinast rääkimata), siis näeme, et orjandus, kolonialism, sõjategevus ja vana kooli korruptsioon liigutavad kapitali sama hästi kui bürokraatia ja *rule of law*. Ning, vastupidi, seaduse võim ja turumajanduslik konkurents võivad aidata ka ametiühingute liikumisi ja töötada kapitali huvi-de vastu, nagu juhtus sõjajärgses Euroopas ja hiliskoloniaal-ses Aafrikas.

Ka üksikisiku tasandil on selge, et eesmärgita efektiivsuse võim on nõrgem kui Žižek või Adorno tahaksid uskuda. Inimesed õpivad kiiresti, kuidas tuleb töötukassa ametnikule valetada, et kõrgemat toetust saada, ja ka eraettevõtte inimressursside juht võib mängida reegleid ümber nii, et last ootav ema paar kuud varem puhkusele jääda saaks. Just seetõttu, et kapitalism on võimas, aga mitte kõikvõimas, on sellest arusaamine keeruline ja mitmeti mõistetav. Kas *fair trade* on kapitalismi inimnäoline vorm või südametunnistuspiinade

Sander Puki lavastus „Armastus ja raha” Dennis Kelly samanimelise näidendi põhjal Tallinna Linnateatris. Foto: Siim Vahur

reklaamitulva all nii hästi ei taju. Ainult et Kelly radikaalne nägemus, et tarbimisühiskonna sõltuvust tekitav jõud hävitab ka siira ja kõrgemat tähendust otsiva Jessi, lamestab kapitalismi-holokausti paralleeli tõelise keerukuse. Sest kuigi kapitalistliku modernsuse mehhanismid tõepoolest tegid ka holokausti võimalikuks, on nende kahe nähtuse vahel ometi tavatingimustes ookeanisuurune velaehe. Mitte igast lillelapsest ei saa depressiivset šoppamissõltlast. Mitte iga müügi-mees ei mürgita oma naist.

Paljud kapitalismikriitikud, sealhulgas nii mõnigi „Armastuse ja raha” kavalehel tsiteeritud, teevad vea, pidades reaalselt eksisteerivat kapitalismi sama tugevaks kui selle mütoloogilist versiooni – nemad lihtsalt näevad seda negatiivselt, mitte positiivselt. Ent kapitalism, nagu varem sotsialism, ei saanud maailma põhiliseks majandusmudeliks pelgalt ideoloogilise sihikindluse ja „sisemise loogika” jõul. Vabade turgude ehitamiseks on kulunud palju „eelmodernseid” vahendeid, mil-

vaigistamiseks loodud järjekordne asendustööde? Kas Y-generatsioon on *reality TV* mõjul nii ajupestud, et nad ei viitsi maailma muutmisega tegeleda, või on asi lihtsalt selles, et vältimatute õppelaenude ja Soomes tööl käimise kõrvalt on idealismiks lihtsalt vähem aega?

Kui selle üle juurelda, harutada lahti erinevad võimusuhted ja mõelda läbi psühholoogilised nüansid, on tõepoolest võimalik, et jõuame maailmani, kus Jess muutub šopahoolikuks ja sureb oma armastatu käe läbi. Samas on ühtlasi võimalik, et ta jätkab pärast abiellumist uskumist, et maailmas on midagi rohkemat. Võib-olla isegi astub Occupy-liikumisse, võib-olla osaleb kunagi revolutsioonis. Võib-olla aga elab ta nõmeda bürokraatia ja igava töö kiuste koos Davidiga õnnelikult ja väljendab ennast näiteks teatri kaudu. On isegi võimalik, et jõuame välja punkti, kus kõik need võimalused eksisteerivad korraga.

Kahju, et „Armastus ja raha” näitab meile ainult üht maailma.

BERLIINI TEATRITE VÄLIMÄÄRAJA

Toimetas Keiu Virro

Berliin on linn, kuhu eestlased ikka ja jälle minna tahaksid. Või ütleme siis nii, et igale eestlasele oma Berliin! Muu hulgas tehakse seal teatrit nii mis mähiseb ja vastavaid hooneid on väga palju. Selle põhjust pole tarvis kuigi kaugelt ajaloost otsida: kui linn veel kaheks jaotatud oli, ehitati mõlemale poole Berliini müüri oma teatrimajad. Nii saigi sinna kõike topelt või ehk rohkemgi. Pärast müüri langemist on teatreid aga ühe linna jaoks ehk pisut palju saanud. Ooperimaju on näiteks tervelt kolm. Kes Berliini kohale ei plaani minna, on ehk pannud saksa teatri mõjutusi tähele NO99 puhul – esteetika tundub üsna tuttavlik ilmselt igauhele, kes kunagi Volksbühnesse sattunud on. Kui aga tahaks just sel suvel Berliini minna ja vaadata, kuidas see teatritegemine seal käib, siis siin on meilt väike teejuht. Välimäärajat aitasid koostada Elena Iris Fichtner, Anne-Liis Maripuu ja Mari Nurk.

SOPHIENSAELE

Mine sinna juhul kui: Oled HAUs juba käinud ning etendus-kunstide ja tantsu teema sobib sulle paremini kui draama-maailm, aga leiad, et tahaksid teatris ikka veel oluliselt suuremaid riske võtta ja näiteks osalusteater võiks täiesti sinu tassike teed olla. Mitte et me lubaks, et seal igas etenduses kindlasti milleski osaleda saab.

Loomingut juhib: Franziska Werner

Mida võiks veel teada: Juunis on neil kavas seitse erinevat teatriprojekti. Pigem pakuvad nad ruume residentuuriks, kus ägedad etenduskunstnikud saavad ägedaid etenduskunstnike asju teha. Nimed, keda seal kohtad, on mõnikord samad kui HAUs. Oma näitlejaid ja lavastajaid pole ka neil.

Address: Sophienstraße 18

MAXIM GORKI THEATER

Mine sinna (eriti) juhul kui: Kuulud mõnda vähemusse. Oled näiteks gei, türklane, venelane või ükskõik millisest rahvusest, kes on Saksamaal vähemuses. Ja kui sõna „postmigrantiline“ paneb sul kõrvad liikuma ning radikaalsus ei hirmuta.

Loomingut juhib: Türgis sündinud Shermin Langhoff

Mida võiks veel teada: Praegu on teatril esimene hooaeg uue juhiga. Näitlejad kuuluvad samuti vähemuste hulka – grupid, kes elavad Berliinis, aga üldiselt teatrilavale ei satu.

Kui saksa keelt ei räägi: Siis ära muretse, seal on rohkelt ingliskeelseid subtiitreid. Jälgi märkeid mängukavas.

Veel name-dropping'ut: Seal lavastavad veel sellised nimed nagu Nurkan Erpulat, Sebastian Nübling (Eestis teame teda „Three Kingdomsi“ ja „Ilona. Rosetta. Sue.“ järgi), Yael Ronen.

Vaata näiteks: „Kirsiaed“ (Tšehhovi komöödiale on vindi peale keeranud Nurkan Erpulat), „Common Ground“ (Yael Roneni ja trupi ühistöö Jugoslaavia kriisist 90ndatel).

Address: Am Festungsgraben 2

BERLINER ENSEMBLE

Mine sinna juhul kui: Oled keskmisest konservatiivsem vanem teatrikülastaja. Või turist. Või mõlemat. Või kui igavus on sinu jaoks hoopis võimalus. Või kui sulle tundub vasakpoolne poliitika sümpaatne.

Loomingut juhib: Alates 1999. aastast on teatri kunstiliseks juhiks Claus Peymann.

Mida võiks veel teada: Ajalooline paik! Bertolt Brecht!

Kui teed valikuid lavastaja alusel: Robert Wilson. Kipume küll kahtlustama, et tema paremad ajad on möödas, aga mis sest – legend on legend.

Seos Eestiga: Kui Berliini jääb minemata, ei maksa siiski liialt muretseda – Wilsonit saab peagi ka siinmail näha. Tulemas on koostööprojekt Arvo Pärtiga. Hoia silma peal Noblessneri valukojal vahemikus 12.–15. mai 2015!

Kui lähed näitlejate peale välja: Klaus Maria Brandauer, Joachim Meyerhoff, Martin Wuttke

Address: Theater am Schiffbauerdamm, Bertolt-Brecht-Platz 1

ENGLISH THEATRE BERLIN

Mine sinna juhul kui: Oled ammu aru saanud, et inglise keel on *lingua franca* ja tahaksid nüüd Saksamaal just selles keeles väga klassikalisi teatrilavastusi näha.

Loomingut juhib: Günther Grosser

Address: Fidicinstraße 40

SCHAUBÜHNE AM LEHNINER PLATZ

Mine sinna juhul kui: Hindad poliitilist teatrit – sellisel juhul on sul muidugi valikut päris palju, aga siin saad kord kuus ka ettekandeid kuulata.

Loomingut juhib: Alates 1999. aastast Thomas Ostermeier
Kui saksa keelt ei räägi: Siis vaata kullipilguga mänguka-
va – seal on punases kirjas märgitud, millisel etendusel on
inglisekeelsed subtiitrid.

Mida võiks veel teada: Vaata kohapeal plakateid fotosee-
riaga näitlejatest väljasõidul. Päris äge.

Kui teed valikuid lavastaja alusel: Thomas Ostermeier,
Falk Richter, Katie Mitchell, Alvis Hermanis, Yael Ronen

Vaata näiteks: „Hedda Gabler” (2006. aastal kutsuti see
Ostermeieri lavastus ka Theatertreffenile); kaasajastatud Sha-
kespeare'i lavastused „Romeo ja Julia”, „Mõõt mõõdu vastu”,
„Palju kära ei millestki”, „Hamlet” Lars Eideriga peasos.

Aadress: Kurfürstendamm 153

DEUTSCHES THEATER BERLIN

Mine sinna juhul kui: Leiad endale otsa vaadates, et esime-
ne noorus on möödas, teatris ei tahaks millegagi üle valatud
saada ja üldse oleks tore lihtsalt klassikalisemaid kunstivor-
me nautida. No nii nagu teater olema peaks. Kui otsid põ-
nevust, siis mine sinna hoopis ajal, mil toimub mõni festival.
Hooaja jooksul järgitakse üht kindlat teemat, viimati kesken-
duti lavastustes, ettekannetes ja diskussioonides mõistepaa-
rile „demokraatia ja sõda”.

Loomingut juhib: Ulrich Khuon (alates 2009. aastast)

Milline on maja: Teater asutati aastal 1850. Sinna mahub
kolm lava, millest ühele on ka meie omamaine „Three Kin-
gdoms” mahtunud.

Kui saksa keelt ei räägi: Ära muretse, mõnel lavastusel on
ka subtiitrid. Uuri, kas need on olemas ka sinu valiku puhul.

Kui teed valikuid lavastaja alusel: Stephan Kimmig, And-
reas Kriegenburg, Jette Steckel

Kui rohkem huvitavad tekstide autorid: Schiller, Sophok-
les, Tšehhov, Gorki

Vaata näiteks: „Diebe”

Aadress: Schumannstraße 13a

VOLKSBÜHNE AM ROSA- LUXEMBURG-PLATZ BERLIN

Mine sinna juhul kui: Oled noor ja põlgad keskmist teatrit
(seda muidugi juhul, kui oled välja mõelnud, mis see keskmie
ne teater olla võiks). Sa ei hooli suuremat klassikalistest teat-
ritekstidest klassikalisel kujul, kuid oled nõus vaatama nen-
de ägedaid töötlust näiteks Polleschilt või Castorfilt. Millega-
gi vastu vahtimist üldiselt saada ei taha. Või olgu, kui ikkagi
soovid, et elu oleks seiklus, siis vaata, kas kavas on äkki mõni
Vegard Vinge ja Ida Mülleri lavastus (muide, kuuldavasti on
neilt midagi uut oodata juba selle kalendriaasta lõpuks). Sa-
mas nimigi ütleb, et see on teater kõigile. Mine, kui kuulud
kõigi hulka.

Loomingut juhib: Frank Castorf. Kui muidu vahetuvad teat-
rite loomingulised juhid Saksamaal iga viie aasta tagant, siis
Castorf on reegel, mis kinnitab erandit, ja sellest teatrist ei
ole ta oluliselt kaugemale jõudnud juba 1992. aastast.

Kui saksa keelt ei räägi: Siis kahju küll. Subtiitritega ei ole
kiita, aga mõned lavastused on inglise keeles ja Herbert Frit-
schi „Murmel Murmelis” kuuledki ainult „murmel-murmeli”
variatsioonide. Hoopis tekstita on Fritschi lavastatud ooper
„Pealkirjata nr 1” („Ohne Titel Nr. 1”).

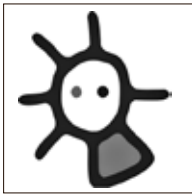
Kui teed valikuid lavastaja alusel: Muidugi Frank Castorf
ise. Herbert Fritsch, René Pollesch, Gob Squad, Vegard Vin-
ge ja Ida Müller (vahva lavastaja-kunstniku paar, kelle puhul
ei tea väga täpselt, mis juhtuda võib ja kas näiteks üheksa-
tunnine etendus ei lõppe hoopis seetõttu, et tehnikutele on
makstud vaid kaheksa eest). Muide, Castorf on andnud või-
maluse paljudele noortele lavastajatele, näiteks rootslasele
Markus Öhrnile, ja selle eest hindame teda väga.

Vaata näiteks: „Murmel Murmel”, „Die (s)panische Fliege”

Aadress: Linienstraße 227

TEATRISÄUTS

Eesti Vabariigi 100. sünnipäevaks toovad 24 Eesti teatrit välja vähemalt 12 lavastust, mis jutustavad Eesti Vabariigi sajandi loo. Teatriprogrammi avaüritusel loositi välja teatrite loomingulised paarid. Kuus neist on praeguseks juba säutsunud, siit leiate järgmise kolme muljed.

@Nuku

Sülle kukkunud önn... Meil on lavasid puudu. Otsisime vaba lava. Leidsimegi! Leidsime rohkemgi.

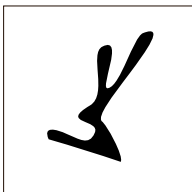
#EVI00 #NUKUVabastLavast

@Vaba Lava

Teadustootmiskoondis „Elektrotehnika” tervitab NUKUt üleliidulises teatrite tegevuse efektiivsuse tõstmise komplekssperimendis! Ühise eesmärgi nimel saavutada kaadri ratsionaalne hõive ning etenduste kõrge ideelis-kunstiline tase!

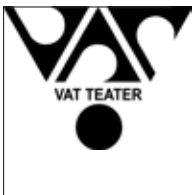
#EVI00 #VabaLavaNUKUt

@Cabaret Rhizome

Sellest saab meie esimene koostöö teise teatriga. Ei tea üldse, mida oodata, ja see teebki olukorra põnevaks.

#EVI00 #CabaretRhizomeVATTeatrist

@VAT Teater

VAT loodab, et Fortuuna määratud koostöö Risoomiga tuleb mõtestatud, üksmeelne, pildirikas, kõlav, särav, taktis, toonis, stiilne ja teed näitav. Just.

#EVI00 #VATTeaterCabaretRhizome'ist

@Endla

Sõpradega naaber-kuurortlinnast on meil varemgi koostöö hästi sujunud. Miks mitte selgi korral.

#EVI00 #EndlaKuressaareLinnateatrist

@Kuressaare Linnateater

Nagu aadliperekonnas ikka, langetati otsus mujal kui südames. Pärnu teatriga ammustest aegadest lausa otseses suhtes, on meie praegune direktor Endlas viis aastat näitlejaleiba söönud.

#EVI00 #KuressaareLinnateaterEndlast

HEBBEL AM UFER (HAU)

Mine sinna juhul kui: Oled noor ja uljas, hindad pigem eten-
duskunste või kaasaegset tantsu ja armastad eksperimen-
teerimist. Teater sobib ka juhul, kui kannatad raskekujulise
festivalikire all – seal toimub peaaegu iga kuu mõni festival
– või kui naudid vahvat karikakramängu, mille puhul on iga
etenduse vaatamine väljakutse – „kui veab, siis see meeldib
mulle”. Veel mõne aja eest oli neil kavas lavastus droonidega!

Loomingut juhib: Annemie Vanackere

Seos Eestiga: Selle aasta detsembris saab festivalil Talveöö
Unenägu näha kuuldavasti osa Rimini Protokolli seeriast „Re-
mote X”, mille puhul lavastus valmib igas linnas uuesti koha-
likke olusid arvestades.

Mida võiks veel teada: Oma lavastajaid ja näitlejaid neil po-
le. Kui oled Eestis She She Popilt midagi nägema juhtunud,
näiteks Baltoscandalil, siis ehk tuleb tuttav ette.

Kui tuua Eestist paralleele: Kanuti Gildi SAAL. Kanutis on
Augusti TantsuFestival, neil on Tanz im August ja see on kõi-
ge olulisem tantsufestival Saksamaal.

Aadress: Stresemannstraße 29

BERLINER FESTSPIELE

Mine sinna juhul kui: Armastad festivale rohkem kui elu,
tahaksid hirmsasti näha, milline on Berliini suurim lava, ja/või
oled noor hipster ja hängiksid hea meelega ühes kohas ter-
ve päeva – vaatad etenduse ära, võtad rõõmsalt õlle ja lähed
järgmisele.

Mis festivalid siis ikkagi: Theatertreffen (mais) ja Foreign
Affairs (juunis-juulis), lisaks sellele muusikafestivalid Maerz-
Musik ja Musikfest Berlin. Theatertreffenil (võime nimetada
seda saksa versiooniks meie Draama festivalist) on võimalik
näha viimase aasta kümnet kõige märkimisväärsemat lavas-
tust Šveitsist, Austriast ja Saksamaalt. Need valib välja seits-
meliikmeline žürii. Foreign Affairs leiab tänavu aset kolman-
dat korda. Festivali kunstiliseks juhiks on teist aastat Mat-
thias von Hartz. Tegemist on rahvusvahelise üritusega. See-
kord on fookuses kaasaegse tantsija ja koreograafi Boris
Charmatzi tantsulavastused.

Aadress: Schaperstraße 24

KULDNE PALMIOKS
NOMINANT
CANNES'1 FILMIFESTIVAL 2014

Marion Cotillard
Fabrizio Rongione

**kaks
päeva,
üks
öö**

Režissöörid
Jean-Pierre ja Luc Dardenne

KINO
»SÖPRUS«

**ALATES
05.06
2014**

WWW.KINOSOPRUS.EE / f SOPRUS

Loov Euroopa EUROPA CINEMAS MTÜ MUST KÄSI

INTERVJUU: TRISTAN PRIIMÄGI

Küsis Emilie Toomela

„Kriitik ei osale missivõistlustel, tema jaoks ei tohi olla oluline, kui palju ta häáli saab. Tal ei tohi olla hirmu vimmade ees. Enda suhtes peab ausaks jääma.”

Mulle on jäänud mulje, et eesti filmi hellitatakse ajakirjanduses kõige rohkem.

Kogukondlik eufooria stiilis „juhuu, tee-me ära!” on alati pärssiva mõjuga. Tuleks end olukorrast distantseerida ja vaadata asjadele otsa, nagu need tegelikult on. Üks aspekt filmide ebaõnnestumisel on käsitööoskuste puudumine, näiteks mõne asja filmitehnilistel põhjustel tegemata jätmine, aga probleem on ikkagi selles, kas neil inimestel on midagi öelda? Kas on midagi, mis neid häirib, iseendaga konfliktis olukorda asetab või intrigeerib, endast välja ajab? Kui ma seda ei näe, tekib tõesti küsimus, et võib-olla ei olegi neil heaolühiskonnas midagi öelda. On levinud seisukoht, et „lugu” on primaarne, aga lugu ilma personaalse või kunstilise lisamõõtmeta jääb enamasti ikkagi pelgalt meelelahutuse tasandile.

Millised on sinu arvates eesti filmikriitika peamised nõrgad kohad?

Filmikriitika võiks sellise riigi kohta küll parem olla. Läbi mõtlemata juttu on palju, taustaga ei tegelda ja asju ei tehta endale selgeks, ei viidata millelegi, mis jääb 90ndatest kaugemasse aega, ja ollakse väga pinnapealsed. Ühtlasi ei seota konkreetset filmiteksti tihtipeale laiema sotsiaalse kontekstiga – kuhu film paigutub, mis selle mõte on ja miks see tehtud on? Kriitika peaks kasvama koos filmitoodanguga, kuid seda praegu praktiliselt ei õpetata.

Kas uusi kirjutajaid otsides vaatad pigem juba ennast tõestanute poole või huvitud ka noortest?

Kui tunne on õige, olen ma nõus noores kriitikus viis korda pettuma, enne kui kuuenda katsega rahule jään. Ja loodetavasti olen suuteline neid innustama. Muusikast võin tuua samalaadse näite Judas Priesti näol. Kui tegin meestega kunagi intervjuu, ütlesid nad väga hästi, et oli tõeline vedamine, et bändil oli 70ndatel plaadifirma, kes neist lahti ei lasknud. Nad tegid alguses mitu kesist plaati, aga leibel ütles, et pole midagi, proovige veel. Hiljem sai nende karjäär hoo sisse.

Mis võiks olla filmikriitika strateegiline eesmärk?

Filmikriitika üheks eesmärgiks peaks olema ka filmipoliitika arvustamine. Üks asi on rääkida filmidest, teine filmindusest. Mõlemad on võrdse tähtsusega. Lugejatele tuleb avada tausta ja muuta toimuvad protsessid läbipaistvamaks. Filmikriitika ülesanne on maitse kujundamise kõrval propageerida kinokäimist üleüldiselt – see, milliseid valikuid keegi teeb, on igähe enda asi. Põhimõtteliselt on sihiks püüd suunata inimesi audiovisuaalse kultuuriga dialoogi astuma, sellest midagi arvama, ükskõik kas head või halba, sellega suhestuma, et film ei oleks mingi vaeslaps teiste kunstide reas ega ainult meelelahutusobjekt. Meelelahutus ei saa olla inimese arengulises plaanis lõppeesmärk. Linastele on nii palju jõudu teha, öelda, filmikunstil on võime nihestada su maailm täielikult, nii et sa ei vaatagi elu enam mingis aspektis samamoodi kui varem.

Kriitika on küll subjektiivne, aga võib olla ka objektiivne valdkond: nagu igal teisel alal, saad sa tuua välja tehnilisi aspekte ja hinnata, kuidas nendega on toime tulnud. Struktuuri puhul on teada, mida see endast kujutab, ja selle teostust, sellest hõlbimist ja selles püsimist saab kritiseerida. Positiivselt saab välja tuua ka selle, kuidas igasugune struktuur on üldse nurka visatud. Ühtlasi on enamasti võimalik mõista, kas seda on tehtud tahtlikult või mitte.

Foto: Renee Altrov

Milline on hea kriitika?

Jutt peaks olema intrigeeriv, huvitav ja ärgitama kaasa mõtlema. Intellektuaalitsemine näitab samas kirjutaja nõrkust. Võtkem mõned näited: Juri Lotman, Umberto Eco või Thomas Sebeok on suutnud tõeliselt keerulised asjad väga lihtsaks teha. See on oskus! Oskus üldistada, rääkida asjast nii, nagu see on. Kui ma lasen enda tekste üle lugeda, siis on kõige hullem see, kui kirjutisest ei saada aru – siis on midagi vales-ti. See ei tähenda, et mõtet peaks lihtsamaks hakkama toimetama, vaid sõnastus on pusas. Kogu tekst peab olema täismahus kergesti loetav.

Oskad sa jagada mõnda soovitusi noortele filmikriitike-tele?

Kriitik ei osale missivõistlustel, tema jaoks ei tohi olla oluline, kui palju ta häáli saab. Tal ei tohi olla hirmu vimmade ees. Enda suhtes peab ausaks jääma. Ja üks asi, mida on väga raske kultiveerida ja mida leidub miskipärast vähe, on julgus minna vastuollu avaliku arvamusega.

Kui sa juba tead, et pead filmist kirjutama, siis tee kindlasti märkmeid. Ja seda juba vaatamise ajal. Iga hea filmiarvustaja on kindlasti ära õppinud, kuidas kirjutada pimedas. Pärast on võimalik valida, milliseid ideid kasutada ja milliseks su arvustuse kondikava kujuneb. Kõike ei olegi vaja sisse toppida. Autor peab teadma rohkem kui lugeja. Tal tuleks oma uurimismaterjaliga põhjalikult tööd teha ja seejärel end selgelt ja intrigeerivalt väljendada. Oluline on, et autoripositsioon paistaks selgelt välja. Kui film on hea, siis peab olema arusaadav, miks see arvustaja jaoks nii või vastupidi on.

Arvustuse kirjutamisest saadakse vahel ka valesti aru. Kui kasutada malemetafoori, siis kriitik võiks seletada ära nuppude positsioonid, aga mitte nende käigud. Ta võib sõnastada lähtepunkti, aga ühtki süžeeäiku ei tohiks enam kirjeldada, see võiks minu arvates jääda vaatajale analüüsimiseks. Infot ei tohi liiga palju ette anda. Olen negatiivselt üllatunud näiteks viimase aja trailerites. „Elujanu” („Dallas Buyers Club”) vaatasin ära nelja minutiga. Kõik räägiti ära kuni lõpuni välja ja mõtlesin, et mul justkui polegi vaja enam kinno minna.

Kas süžeeäikude analüüsimise väljajätmisel ei teki oht, et tekst jääb liiga pealiskaudseks?

No näed, tuleb välja, et ei olegi nii lihtne arvustust kirjutada! Küsimus on siin selles, kas arvustust kirjutatakse inimesele, kes on juba filmi näinud, või mitte. Minu meelest on liialt esimest ja vähem teist.

„Nümfomaan” ei räägi seksist. No vot, ütlesin selle välja. Pigem võiks arvata, et tegemist on järjekordse pornot töotava ja meelierutavate grupiseksikaadrite ning näitlejate orgasminägudega viimistletud avaliku tüssamisega, mille varjus tuuakse kinolinale hoopis kostüümidraamaliku stiili ja struktuuriga film. Kas tahaksid näha Charlotte Gainsbourgi päriselt seksimas? Siin on sulle hoopis natuke Rousseau'd ja de Sade'i.

Nagu von Trieri varasemad filmid „Dogville” (2003) ja „Laineid murdes” (1996), on ka „Nümfomaan” (2013) liigendatud oma pealkirjastatud peatükkide ja tiitellehtedega nagu kirjandusteos. Balansseerides valgustuse ja romantismi äärealal, meenutab see revolutsioonieelseid 18. sajandi romaane. Kahtlemata sarnaneb von Trieri *ancien régime* kahtlustatavalt palju meie lähiminevikuga – selle seitsmekümnendatele omase uduse fookuse ja sügelema ajava polüestri hulka on puistatud hea maitse piirides ka *new wave*'i soenguid. Süžee ülesehitus on aga sellegipoolest äratuntavalt vanamoeline. Selle asemel et pakkuda vaatajale selgeid keskseid pingeid, kliimakseid ja lõpplahendusi, näidatakse meile moraalselt kodeeritud kohtumiste jadasid, mille vahele on lükitud kvaasifilosoofilisi diskussioone.

Kõige lähemaid paralleele võib tuua siinkohal markii de Sade'iga, eriti seetõttu, et von Trier on ise ilmselgelt sadismi isa suur fänn. „Melanhoolia” (2011) keskne karakter on saanud nime de Sade'i „Justine'i” (1791) järgi ja „Nümfomaani” võib lugeda selle raamatu kaasaegseks versiooniks. Kui jätta igasugused masohhistlikud kinnisidumised kõrvale, on mõlema teose puhul tegemist pihtimustega, mille käigus naised jutustavad oma seksuaalsetest kogemustest kõrvalseisjale, kes struktureerib need lood vastukaaluks (a)moraalseteks narratiivideks. De Sade kujutab raamatus kaht tüüpi naist, keda iseloomustab nende hoiak vooruslikkuse suhtes: kõlbeline, ent ohvrimeelne Justine ja tema märksa pragmaatilisem õde Juliette. Viimast saab üllas nunn, esimest tabab aga talle eriomasel viisil – teatavasti väga brutaalselt – välgunool ja ta hukkub. „Nümfomaanist” tuttava Joe puhul võib täheldada ent nii Justine'ile kui Juliette'ile omast. Ta püüdleb ühtaegu nii moraalse lunastuse kui hedonistlike naudingute poole, olles oma loos nii ohver kui kurjategija.

Nii „Justine” kui ka „Nümfomaan” suhestuvad mõlemad valgustusaja tekstide laiema kontekstiga. Joe põgeneb Mary Wollstonecrafti „Mary: A Fictio-ni” (1788) samanimelise kangelanna moel emotsionaalselt külma ema juurest, et otsida lähedust erinevate meeste ja naistega. Nagu Samuel Richardsoni „Pamela” (1740), mida de Sade oma raamatus parodeerib, abielu ka Joe oma ülemusega ja etendab, kuigi lühikest aega, kodanlikku pereidüllit. Need teosed püüavad markeerida naiste klassikalist rolli ühiskonnas, kasutades tegelaste positsioneerimiseks nende seksuaalsust (või siis selle näilist puudulikkust). Richardsoni ja de Sade'i õrnema soo esindajad olid suuresti meeste ihaluste õnnatud objektid, kuid Wollstonecrafti tegelastel on enam agentsust, hoolimata nende romantiliste ootuste mõnetisest hägustavast mõjust.

Vihjates feministlikele teemapüstitustele, tuleb „Nümfomaanis” von Trierilt „valgustatud” liberaalse maskuliinsusele talle juba eriomaseks saanud löök allapoole võõd. Joe dialoogipartner Seligman, kes väidab end armastavat raamatuid rohkem kui seksi, toob talle kooki ja teed ning julgustab teda oma seksuaalsusest rõõmu tundma, hoolimata patriarhaalsetest ootustest. Filmi lõpus paljastab mees end aga järjekordseks ekspluateerijana, kes on valmis kasutama ära libiidot, mida ta on äsja ise sanktsioneerinud. Oleksin siin muidu hoiatavalt „spoiler alert!” hüüdnud, kuid see annaks märku, et süžeeikägu mõte on tabamata jäänud. Von Trieri loodud narratiivi keskmes tundub olevat just antud stseeni paratamatus. Filmi viimased kaadrid peegeldavad hästi „Dogville'i” omi ja Seligman näib olevat järjekordne versioon Tomist (Paul

LOODUS JA PETLIKUD KÕRVALEPÕIKED LARS VON TRIERI VALGUSTUSES

Marysia Jonsson (tõlkis Emilie Toomela)

Kas von Trier tõesti ei räägi seksist? Vastuse leiame, uurides 18. sajandi epistolaarraomanide mõju taani režissööri loomingule.

Bettany), idealistist, kelle moraalsed ettekirjutused hakkasid lõpuks töötama tema enda vastu. Kui de Sade käsitleb selliseid mehi oma tõelist naudinguhimulist loomust peitvatena, siis von Trier tunnustab varjatud ihasid kui sotsiaalse surve tagajärjel sündinud enesekohaseid väärkujutelmi.

Võib arvata, et skandaalse režissööri huvi 18. sajandi eetika vastu pärineb, vähemalt osaliselt, tema enda ambivalentsest suhtumisest õrnema sugupoole narratiivsesse positsiooni. Mehe varasemates filmides olid nad prostituudid, tallaalused ja sooliste arhetüüpide varjud. Järgnes „kuldse südame trioloogia”, mille keskmes olid küll naised, ent peamiselt lihtsuse,

Naiste taandamine jahiloomadeks on, enesestmõistetavalt, poliitiliselt häiriv. Ent sellel on ka teine tahk. Von Trier on tundnud läbi terve oma loometee suurt huvi inimese ja looduse vahelise sideme vastu. Seligman on mõnes mõttes nagu maskuliinsuse jäänuk valgustusajast, mil mehes nähti mõistust ja naise keha. Seistes silmitsi lugudega seksuaalsetest seiklustest, loob ta rikkalikke seoseid lendõngepüügiga, Fibonacci jadade ja suure kirikulõhega 1054. aastal. Nagu ajale jalgu jäänud Linné, lappab ta läbi Joe elu, justkui tegemist oleks entsüklopeediaga. Seligman otsib tõepärasust, Joe soovastu kohtleb mehi kui süžee mehhanisme (määrates näiteks Jerõme'ile

nii oma esimese armastuse, küpse armastaja kui ka viimse kohtumõistja rolli). Joe isa on samuti Linné tüüpi tegelane, kes esitleb end dendroloogina, õpetades tüdrit puid eristama. Ta teeb seda läbi sentimentaalsete müütide ja tema pargist kujuneb filmi emotsionaalne kese, mis vastandub ülejäänud umbsete ruumide ja rongikupeede klaustrofoobiale. Joe ei soovigi saavutada mingit pädevust looduse vallas, vaid püüdleb sellega ühinemise poole. Ta on „torm ja tung” Seligmani mõistuslikkusele ning osutab tema valgustusele vastuhakku. Ta kogeb kehaväliseid orgasme, mida saada-vad religioosses nägemuses, ning liugleb nende varal üle väljade või jalutab uhkelt ringi metsikul maastikul nagu mõni figuur Friedrichi maalilt. Seks on siinkohal pelgalt aseaine üleloomulikele, transtsendentsetele kogemustele.

Kirjeldatud keskne pingepiirideta transtsendentsuse ja tugevalt formaliseeritud klassifitseerimissüsteemi vahel on jätnud taani filmilavastaja loome-

lisele pagasile oma jälje. Esimene püüab luua kõrgendatud loodusteadvust, teine üritab aga selle üle valitseda, loobudes autentsuse saavutamise nimel kõigest kunstlikust. Linateose „Laineid murdes” lõpus kuuleb üle täiesti tühja ookeani kirikukellade helinat. Iseenesest oleks sellest kaadrist võinud kujuneda väga kõhedusttekitav moment, kuid von Trier lõhub selle pilvede kohale manatud, arvutigraafika abil loodud kirikukellade kujutisega. Von Trieri veetlus peitubki mahavaikitu nähtavale toomises. Tema filmi lõpustseenid ei kao maitsekalt udusse, pilku ei pöörata viimse sekundini ära. „Melanhoolias” tabab planeet maakera ja seda on võimalik filmis ka näha. „Nümfomaanis” käsitletakse seksi temaatikat samamoodi. Vaataja jääb lõpuni loomulikkuse ja kunstlikkuse teemal juurdlema. See, mida lubati filmida pornograafiliselt täies alastuses, on tegelikult kehadublante, arvutiefekte ja mehhaniseeritud jäsmeid täis pikitud. Nõnda purustab von Trier jällegi ühe žanri illusiooni ja järjekordne autentsuse piiriala kuulutatakse kehtetuks. „Nümfomaan” tõesti ei räägi seksist.

Kaader filmist „Nümfomaan”

siiruse ja süütuse sümbolitena. Nii Bess filmist „Laineid murdes” kui Selma linaloost „Tantsija pimeduses” (2000) on ohvritallad, kes järgnevad meeste juhtimisele. Nad pühendavad end jäägitult teistele, Bess abikaasale ja Selma oma pojale. „Dogville” soovastu esindab kannapööret lavastaja karjääris: orjastatud Grace leiab relva ja hakkab oma rõhujatele vastu. „Nümfomaani” Joe kuulub samasse kategooriasse. Tõrjudes Seligmani patroniseerivaid sekkumisi oma jutustusse, ei kasuta ta mitte ainult püstolit, vaid temast saab tõeline võla sissenõudja ka eelmiste sookaaslaste eest. Von Trieri noorema põlvkonna naistegelased võivad tunduda haprad ja naiivsed, kuid neil puudub varasemale generatsioonile omane ennast-salgav südamlikkus. Seeläbi saab siinkohal paralleel de Sade'i ja Richardsoniga järjest selgemaks: vooruslikkus, mille pärast algusest peale võideldi, ei ole von Trieri kaasaegsest headuse kontseptsioonist sugugi kadunud. Kokkuvõttes leiab ta, nagu ka de Sade, et headus (või kõlbelisus) on puhtal kujul eluvõõras – nii „Dogville'i” Grace kui ka Justine suudavad rohkem lahti harutada kui parandada.

MÜÜRILEHE NOORTE FILMIKRII- TIKUTE KONKURSI VÕIDUTÖÖD

Konkursi peaauhinnaks on 400 euro suurune stipendium Eesti Filmi Instituudilt ja tasuta pääs aasta lõpuni kõigile kino Sõpruse filmidele. Teise ja kolmanda koha pälvinud kirjutajad saavad nautida kino Artise ja Katusekino kinkipileteid. Siinkohal avaldame koos õnnitlusega konkursi esikolmikusse kuuluvad arvustused. Meenutuseks lugejaile, oodatud olid 2013. ja 2014. aasta filmide ning seriaalide arvustused.

„IDA” ESTEETIKA EHK PAWLIKOWSKI VERSION AJALOO ILUST

Maria Helen Känd

„Ida” (2013, Poola, Taani). Režissöör Paweł Pawlikowski, stsenaaristid Paweł Pawlikowski ja Rebecca Lenkiewicz, osades Agata Kulesza, Agata Trzebuchowska, Dawid Ogrodnik jt. 80 min.

Poola päritolu Paweł Pawlikowski neljas mängufilm „Ida” paisab tõestavat, et režissööri meelepäraseim karakter on enast otsiv ning eetiliste dilemmade keskel seisev kangelanna. Sõjajärgses kommunistlikus Poolas on vaatluse all kaks juudi naist: orvuna kloostriks kasvanud Anna (Agata Trzebuchowska) ja tema temperamentne, kuid tugeva iseloomuga kohtunikust tädi Wanda (Agata Kulesza), kes vastandub oma alkoholilembuse ning kirglikkusega kammitsetud õetütrelle. Pawlikowskile pole aga erinevalt näiteks Trierist omane tegelasi kunstilise eesmärgi nimel ohverdada ja neid irooniliselt tõgada. Ta avab karakterite olemust läbi kerge ja inimliku huumori, jättes ruumi ka siiralt kujutatud tõsistele momentidele, mille veenvuse tagavad mõlema näitleja vapustavad sooritused. Nõnda nagu lavastaja varasemates linasteostes „Last Resort” (2000) ja „My Summer of Love” (2004), liigub ka „Ida” nar-

ratiiv peategelase küpsedes lineaarselt tema mentaalse tasakaalukuse suunas.

Anna ja tema tädi esimene kohtumine ja nende üürrike koosveedetud aeg ei ole sugugi dramaatilised, ent hiljem koorub välja perekondlik ja ajalooline valu. Vastastikune mõju seob nende iseloomudest tingitud täiesti erisugused üksindustundel omavahel kokku. Viimaks saavad nii Anna kui Wanda kummalgi omasel viisil lunastatud. Just hoolikalt läbi mõeldud

mise-en-scène ja staa-

tiline kaamera loo-

vad emotsionaalselt paeluvalle käsikirjale aluse, mil-

lelt need teemad puhtalt ja ilma liigse visuaalse kä-

rata vaatajani tuuakse. Alles filmi lõpus, kui Anna on

otsused langetanud ja sammub enesekindlalt valitud tee-

rajal, muutub operaatoritöö esmakordselt lavastaja varasematele filmidele omaselt liikuvaks. Pawlikowski „Ida” austab esteetiliselt nõudliku vaataja maitset, pakub aga seejuures mitte lihtsalt kinematograafiliselt peent kompositsiooni ja detaili-

KÕIGE SOOJEMA VÄRVI LUMMUSES

Ralf Sauter

„La vie d'Adèle – Chapitres 1 et 2” (2013, Prantsusmaa koostööfilm). Režissöör Abdellatif Kechiche, stsenaaristid Abdellatif Kechiche, Ghalia Lacroix ja Julie Maroh, osades Léa Seydoux, Adèle Exarchopoulos, Salim Kechiouche jt. 179 min.

Keda valdab tunne, et ta ei soovi vaadata kolmetunnist prantsuse lesbidraamat, peaks kiiremas korras meelt muutma, et mitte jääda ilma ühe 2013. aasta ilusaima linaloo nägemise rõõmust. Loen parajasti enda lõbustamiseks populaarse triloogia „Viiskümmend halli varjundit” teist raamatut ning olen päris usin Hollywoodi romantiliste komöödiatega vaataja, seega tean suurepäraselt, kuidas labaste filmide ja romaanidega üritatakse maha müüa ideed suhkrukestest armastusest, mis kestab igavesti ja on kõikevõitev. Vaataja ei pea olema üdini naiivne, et tunda rõõmu, kui tema südant kiiritatakse kergete võltsidüllidega, ja ega selles ju midagi halba olegi, eriti kui see paneb rohkem väärtustama õrnalt särisevaid filme, nagu Cannes'i filmifestivalil Kuldse Palmioksa võitnud „Adèle'i elu”, kus armastus on

purunemisohtlik ja loomulik ning iga suudlus või puudutus kahe armastaja vahel nagu pehme pintsli tõmme mööda hinge pinda.

Abdellatif Kechiche'i pika mängufilmi puhul on tekitanud palju kõmu seksistseenid (põhiliselt muidugi Ühendriikides), millest aeganõudvaima filmimiseks kulus tervenisti kümme päeva. Jah, on tõesti seksistseenid, aga need

on ausad ja tarvilik osa süžeeist ning peategelase tarmukast öitsengust

(umbes nagu ülemöödunud aastal „The Sessionsi” pu-

hul). Selle järgi, kuidas ja kust tüdrukud teineteist puudutavad, saab nende kohta nii mõndagi teada, mis on omaette tõestus pikkade erootiliste episoodide tarvilikkusest. Eddie Murphy naljatles oma koomikuaastail ikka, kuidas armatsemist tegeli-

TEGEMIST ON „TÕESTISÜNDINUD” LOOGA

Triinu Eesmaa

„ Fargo” (2014–..., USA). Loojad Noah Hawley, Joel Coen ja Ethan Coen, osades Billy Bob Thornton, Allison Tolman, Colin Hanks jt.

Kui kuskil tõestatakse korraga jumala olemasolu ja pannakse toime kõige võikamaid roimasid, siis toimub see muidugi lumises Minnesota väikelinnas aastal 2006. Kui Joel ja Ethan Coen lubasid oma 1996. aasta filmi „ Fargo” sissejuhatuses ühe tõestisündinud loo jutustada, tõmbasid nad publiku tõega haneks. See ninanips saadab vaatajat ka filmile kontseptuaalselt tuginevas ja sarnases maailmas asetleidvas samanimelises seriaalis, mille esimesel hooajal agaram telesarjade jälgija sel kevadel tõenäoliselt juba silma peal hoiab.

„Fargot” on palju kiidetud ja seda hea põhjusega. Bemidjis ja Duluthis tegutsevad karakterid on pöörased, kahepalgelised, üllad, kavalad, rumalad. Vastandid on sarjas küll tugevalt esindatud, kuid ometi ei jää tegelased üheplaaniisiks. Psühhopaadist meistermanipulaator Lorne Malvo (Billy Bob Thornton) paneb kaasa tundma ja puistab varrukast parabooli, jäädes sealjuures külmaks nagu Minnes-

ota talv. Lester Nygaard (Martin Freeman), tagasihoidlik luuser, kes pole ületanud eales kellegi ootusi, omandab järsku ootamatu kavaluse ja naudib saavutatud võimu kaose olukorras. Nii on „ Fargo” täis aktsenti, värvi, varje ja üllatusi. Seriaal on nauditav austusavaldus filmile. Laenates viimasest paremaid stseene, ehitab sari üles täiesti uue loo, mis on sellele kohaselt kompleksne ja püsivalt pingestatud, kuid kannab edasi fil-

mi tumedaid toone ja kummalist õhustikku.

Kes „Fargost” veel midagi ei tea ega talu vägivalda, peaks teadvustama, et mainitud ootamatused nõuavad enamjaolt verd. Esimestes jagudes kohati jahmatavalt mõjuv vägivald omandab aga järk-järgult koomilise meki. Vahel ei saagi aru, kas on kohutavalt jube või jubedalt naljakas. Vendadele Coenitele omane must huumor esineb siin

keskset minimalismi, vaid puudutab ka filosoofiliselt suuri teemasid, nagu religioon, holokaust ja perekondade lõhenemine. Režissööridele näib usuproblemaatika olevat oluline aspekt inimese käitumise eetika uurimisel. Seda, kuidas Jumal võib pimestada, seejärel valgustada ning lõpuks siiski kiusatusse jätta, uuris Pawlikowski juba „My Summer of Love’is”. Anna, kes on andmas peatselt nunna vannet, näeb tädi tundma õppides, et kõigil on oma jumalad ning pühakojad. Tädi Wanda ja Anna vastanduv elukulg tõstatab mitmeid küsimusi. Kas usk jääb püsima ka siis, kui ollakse üles kasvanud ilma perekonna ja ajaloolise traumata ning oma juudi päritolu teadmata? Mida tähendab olla kollektiivse ajaloolise mälupildita isiksus? Kas Jumala halastamatuse võtavad leplikult vastu ainult isiklikust tragöödiast puutumatud?

Kuid kogu narratiivse intriigi tugevus ei jäta varju visuaalset struktuuri, mis kõnetab vaatajat mustvalge modernistliku linatõe esteetikaga. „Ida” tegevuski toimub 1960ndatel. Jahmatav stiilus ja täpsus hoiavad filmi moraalselt laia haaret mõjuvalt koos, jättes vaataja kohati isegi võõrandatult kinematograafia ilu jälgima. Olles pikalt Inglismaal elanud ning enda esimestes kinotöödes sealset sotsiaalset konteksti avanud, pöördub Pawlikowski viimase filmiga oma juurte juurde. Nii nagu Martti Heldel („Risttuules”) õnnestus teha ühe eesti perekonna sõjaaegsetest kannatustest film, vältides kitsilikule pisarakiskujale omaseid võtteid, on Pawlikowski jutustanud samuti afektivaba peenetundelisusega enda rahva loo.

kult ei eksisteeri ja on hoopis keppimine. „Adèle’i elu” Emma ja Adèle siiski armatsevad ja mitte ainult magamistoas. Kuna Adèle Exarchopoulouse ja Léa Seydoux’ kehastatud karakterid on filmis suurepäraselt sünkroonis, on neil luksus teha seda läbi vastastikuse sädemepildumise kõikjal – klubides, tänaval ja pargis. Taustamuusikast hoidumine ja filmimiseks kasutatud väikese Canon C300 kaameraga näitlejate lähedal püsimine muudab linatõe väga vahetuks, intiimseks ja tooreks.

Samas tähendab küllaltki tavapärase tehnika kasutamine seda, et režiitöö mõistes pole muidu nägusal filmil eriti isikupära. Suurema osa tööst teevad niikuinii ära näitlejad, nii et Kechiche (kellel õnnestus pärast filmi valmimist osatäitjatega korralikult tülli minna) võinuks endapoolse panusena veidi pompoossemad lahendusi proovida. Soderberghi „Behind the Candelabra” kõrval on soojalt sisisev „Adèle’i elu” teine selle aasta tõeliselt meeldejääv gei-film, voolujooneline suurteos seksuaalsusest ja armastusest. Võib-olla tunduvadki Hollywoodi läilad muinasjutufilmid just selle pärast võltsid, et need justkui keelduvad tunnistamast, et kõik vananevad ja arenevad ning minetavad noorusliku ilu. Enamasti ei märkagi, kui hapraks see võib muuta aegamööda meid ja olukordi, milles oleme. Aga ma ei pane pahaks, et Gerard Butleri ja teiste mängitud kujudel selliseid muresid pole.

parimal kujul. Tundub, et kui on lõbus, pole tõe üldse kõige olulisem. See on pelgalt silt. Kui jutustus on reaalne, saab imestada ja üllatuda („kuidas see võimalik on?”), aga kui ei ole, on lugu lihtsalt lugu. Kui „Fargo” sündmused oleksid päriselt juhtunud, poleks enam tegemist komöödiaga – vähemalt mitte nauditavaga, sest neid oleks täiesti kohatu sellises stiilis esitada.

„Fargo” maailmas on oluline see, kuidas enda keedetud supist puhta nahaga välja ronida. Sarja stsenaarist, tumedatele komöödiatele spetsialiseerunud Noah Hawley, on näidanud „Fargo” puhul üles kiiduväärt leidlikkust. Tegelasujud pööravad pealtnäha lahendamatud olukorrad kõige jaburamatel viisidel edukalt enda kasuks. Kui mitte miski ei lähe plaanipäraselt, siis päästab vaid kavalus või surm. Selline on tõe, mida „Fargo” vaatajale esitab. Kui nüüd alguse juurde tagasi pöörduda, võib järeldada, et seda ei peaks siiski uskuma. Võimalik, et „Fargo” ütleb meile hoopis seda, et televisioon ei saa meile väärtusi ette sööta.

„Fargo” lahutab kindlasti nende meelt, kes ei karda surma, kuid võib häirida neid, kes ei taba musta huumorit või peavad seda labaseks. Kuna huumor on sarjas aga peenekoeline ja surnud ei ole naerualused, siis ei ole põhjust „Fargot” banaalseks pidada. Lahendust ootavad painavalt küsimused, kuhu kõik need värvikad tegelased vaataja lõpuks viivad, kes väljub elusana ja mis on päris? Kuid nagu lugude puhul ikka, on kõige tähtsam see, kuidas seda jutustatakse.

KUUKAVA 1/6–30/6

1/6 P **Fading Gigolo**
John Turturro
2013 / 90min

2/6 E **Silver Linings Playbook**
David O. Russell
2012 / 122min

3/6 T **12 Years a Slave**
Steve McQueen
2013 / 135min

4/6 K **Yves Saint Laurent**
Jalil Lespert
2013 / 106min

5/6 N **Wolf of Wall Street**
Martin Scorsese
2013 / 180min

6/6 R **Don Jon**
Joseph Gordon-Levitt
2013 / 90min

7/6 L **Now You See Me**
Louis Leterrier
2013 / 110min

8/6 P **One Flew Over the Cuckoo's Nest**
Miloš Forman
1975 / 133min

9/6 E **Samsara**
Ron Fricke
2011 / 102min

10/6 T **Thelma & Louise**
Ridley Scott
1991 / 130min

11/6 K **Enough Said**
Nicole Holofcener
2013 / 92min

12/6 N **AVAMÄNG: BRASILIA VS HORVAATIA**
Jalgpalli MM 2014 suurel ekraanil!

13/6 R **Risttuules**
Martti Helde
2014 / 90min

14/6 L **Bottle Rocket**
Wes Anderson
1996 / 91min

15/6 P **12 Angry Men**
Sidney Lumet
1957 / 96min

16/6 E **Resolution**
Justin Benson, Aaron Scott Moorhead
2012 / 93min

17/6 T **Virgin Suicides**
Sophia Coppola
1999 / 97min

18/6 K **Kids**
Larry Clark
1991 / 95min

19/6 N **Badlands**
Terrence Malick
1973 / 94min

20/6 R **El Mariachi**
El Mariachi
1992 / 81min

21/6 L **Chef**
Jon Favreau
2014 / 115min

22/6 P **Горько!**
Žora Kržovnikov
2013 / 100min

23/6 E **B ALAGRUPIMÄNG @19.00**
A ALAGRUPIMÄNG @23.00
Jalgpalli MM 2014 suurel ekraanil!

24/6 T **Trance**
Danny Boyle
2013 / 101min

25/6 K **In Order of Disappearance**
Hans Petter Moland
2013 / 116min

26/6 N **Moulin Rouge**
Baz Luhrmann
2001 / 127min

27/6 R **Girl on the Bridge**
Patrice Leconte
1999 / 90min

28/6 L **La Grande Bellezza**
Paolo Sorrentino
2013 / 142min

29/6 P **When Harry Met Sally**
Rob Reiner
1989 / 96min

30/6 E **Fast & Furious 6**
Justin Lin
2013 / 130min

KATUSEKINO.EE

KATUSE KINO

KATUSEKOHVIK & BAAR, PÄIKESETERRASSID

Avatud E-R 12-02, L-P 17-02.
Tule lõunale või dringile!

PILETID EELMÜÜGIST: Piletilevist või katusekino.ee Osta pilet eelmüügist uutele vihmakindlatele soojendusega terrassidele. **KOHAPEAL:** Pool saalist tuleb müüki alati enne seanssi Katusekinos.

Seansside algus 1/6-19/6 orienteeruvalt 23.00 ja 20/6-30/6 kell 23.30. Seansid toimuvad iga ilmaga.

Katusekino sõbrad

Partner

Meediapartnerid

EESTI EKSPRESS ●●● Eesti Päevaleht STAR FM

TEOS, MIS RAPUTAB HÜLJATUD KÜLADE VÕSSA KASVANUD TÄHENDUSI

Intervjuu meediakunstniku **Taavi Suisaluga**. Küsis Anna-Liisa Unt

„Olematud külad” on projekt, mis kaardistab toimuvaid muutusi rahvastiku paiknemises, aktiveerib ruumipunkte, kust aktiivne inimasustus on kadunud, nihestab romantilist kujutelmata maarahvast ja külaelust, pakub välja uusi võimalikke maaeluga seonduvaid narrative, lingib maasümboolikat kaasaegsesse (tehnoloogilisse) kultuuri ning loob kohaspetsiifilisi installatsioone.

Müürileht juhtus kuulma, et töös on projekt, mis seab fookusesse Eesti hääbunud külade kummitusliku hüljatuse. Peasjalikult meediakunsti vallas tegutsev kunstnik Taavi Suisalu on võtnud ülesandeks mahajäetud kohtade kaardistamise, et nende üleminekustaatus korra alla kriipsutada, kaasaates installatsiooniprojekti erinevaid kunstnikke, kes siin või seal unustatuse taustale tehnoloogilisi teoseid looksid. Kuna varemtes on elumärgid meeldivalt terav kriitika linnastunud tarbimisühiskonnale ja populistlikele regionaalpoliitilistele otsustele, oli selge, et algatusest on tarvis rohkem teada saada.

Alustagem algusest ja kaugemalt – projekti idee põhineb rahvaloendusel?

Jah, see oli päästik või mingisugune alge. Elasin tol hetkel Šveitsis ja nägin ajalehes uudist, ma ei mäletagi enam millises, et Eestis on 102 mahajäetud küla. Hea dramaturgiaga pealkiri! See panigi mind huvi tundma, et mida see päriselt tähendab. Mis see küla täpselt on ja kas neid kohti saaks kuidagi aktiveerida – just selle mõttega, et kuna nendes paikades enam inimtegevust ei toimu, siis oleks see hea taust sekkumisele. Eestisse tagasi jõudes alustasin nende kohtade kaardistamisega – markeerisin olematud külad ja hakkasin eelmisel suvel neid järjest läbi käima. Õigemini mingit osa neist. Kui ma kuhugi sõitsin ja mõni tee peale jäi, siis läksin lähemalt vaatama.

See eeldab, et külade nimistu oli kusagil juba olemas.

Ma kirjutasin selle ajaleheartikli autorile ja küsisin, et kust need arvud pärinevad. Ta suunas mind statistikaameti kodulehele, kus on tegelikult kättesaadav kogu teave selle kohta, kui palju on elanikke igas haldusüksuses, mitte ainult mahajäetud kohtades.

Kaardil on sul need külad praegu erinevat värvi.

Jah, eristatud on külad, kus ei ela ühtegi inimest, ja kohad, kus on üks elanik.

Sa oled nimetanud need ühe inimesega külad privaatküladeks, see on eriti hea leid.

Hakkasin ise hiljem mõtlema, et see mõiste ongi võib-olla täiesti loomulik. Sest, vaata, kui sina mõtled näiteks külast, siis mis see sinu jaoks on?

See on ikka mitu...

Jah, see on mitu majapidamist. Ma mõtlesin ka alguses, et minu meelest on see ikkagi asula, aga nüüd, mil ma olen ringi sõitnud, tundub küla olevat tihti lihtsalt talukoht. Alguses

tekkis kohe ka küsimus, et kuidas saab 102 suurt küla olla maha jäetud.

Kas see ei ole mõistena kusagil määratletud?

Tundub, et see ei ole inimeste järgi kuidagi paika seatud. Juuriidilise termini vaatasin ma järele küll, käibes see muidugi varieerub, aga tegelikult polnud see mõiste minu jaoks nii oluline.

Nende väikeste ja privaatkülade nimed võivad ju olla talukohtade nimedest teisenenud?

Haldusreformi on olnud üksjagu ja on talunimesid, mis on nüüd küladel, asulaid on muudetud suuremaks ja väiksemaks ning erinevatel põhjustel on neid nimesid üht- või teistpidi muudetud. Ma olen otsinud majandusgeograafidelt faktilisi andmeid inimeste liikumise kohta, aga lõppkokkuvõttes ei ole ka see minu jaoks primaarne, sest kuraatoriprojekt, millega ma tegelen, on küll sellest rahvaloendusest ilmnenuid uudisest tingitud, aga see ei tegele ainult küladega. Kuidagi on nii läinud, et kõik, kes projektist on kuulnud, huvituvad eelkõige sellest külade mahajäetusest, see jääb alati fooniks. Minu jaoks on need külad aga alge ja tegelikult tegelen nendega pigem laiemas plaanis või ütleme et abstraktsemas käsitluses.

Ja siis sa hakkasid neid täppe kaardi peal järjest läbi sõitma?

No mitte metoodiliselt. Võrumaal, kus lõpuks projektist näitus tuleb, käisin ma järjest kõik läbi.

Praeguseks oled kõik need sada läbi sõitnud?

Ei, ei ole.

Aga kaardi peal on kõik?

Kaardi peal on kõik 102 või õigemini rohkem, sest need privaatkülad on ka juures.

Kas sa teed nende sõitude jaoks eeltööd ka, et mis teavet võiks täpselt koguda või mis tähelepanekuid teha, et välja selgitada, mida sa ühe või teise paigaga lõpuks peale võiksid hakata?

Ma otseselt lugusid ei kogu, pigem püüan lihtsalt tähele panna, mis seal on, et selgust saada, mida see hüljatuse mõiste neis kohtades tähendab. Peamine, mida ma vaatan – kuna olen ka ise sellel kuraatorinäitusel üks osalevatest kunstnikest –, on see, kas kohas tekib tunne, et ma võiksin seal midagi teha. Mind huvitab pigem idee mahajäetud küladest kui teatavatest tühjadest tähistajatest, mis eksisteerivad kaardil ja kultuurimälus, kuid mille viidatav on lakanud olemast. Ja minu jaoks on see tühjus teatav võimalus või paljusust, millega saab midagi ette võtta.

Kas need tühjused on maastikul alati äratuntavad? Kui sa järgid neid täppe kaardil, siis kas kõik kohad on lihtsasti ülesleitavad?

See on väga erinev. Mõnes paigas ei ole mitte midagi, mitte ühtegi viidet asustuse kohta, teisel on jällegi turismitalu. Mahajäetud küla võib olla statistiliselt suvekodu, kuna loendusel lähevad arvesse mitte sissekirjutused, vaid alalised elukohad, ja selle klassifikatsiooni järgi ongi näiteks suvekodu või turismitalu elanike arv null. Umbes pooled asukohad

on sellised, mis on üsna värskest maha jäetud, ütleme viimase kümne aasta jooksul.

Need kohad, mis sind huvitavad, on täiesti tühjad?

Seda on raske öelda. Mõnel juhul on oluline koha nimi, teinekord on asi lihtsalt selles, et paik on Võru linnale lähedal, kuna näituse üks osa on ringkäik valitud külates. See välis- tab, et sihtkoht võiks olla 100 kilomeetri kaugusel. Näituse juurde kuulub kaart, mis soovib, kuidas selle teekonna võiks täpselt läbi teha. Ja teekonna moodustavad need külad, milles on eksponeeritud teoseid. Sellest võibki mõelda kui ha- jusnäitusest, mille osad väljapanekud on galeriis ning teised jällegi maastikul.

Kas see perifeerne eluviis, mille sa näituse kaastekstis samuti välja tood, on ka projekti suhtes pigem tausta- jõud ja kaaslugu või lülitatakse see mõiste oluliselt töö- desse sisse?

Mind huvitab just see, kas ja kuidas kaasaegsed kultuuri- praktikad perifeerias toimivad. Kuna ma ise tegelen tehnoloogi- lise kunstiga nagu kõik teised, kelle ma olen projekti kaasanud, siis üks eesmärk ongi testida, kas ja kuidas just tehnoloogiline kunst maastikul toimib. Iga osaleja valib enda- le koha nende olemasolevate võimaluste hulgast ja saab luua soovi korral toepelteose, millest osa on maastikul ja teine osa galeriis.

Kui palju neid osalejaid on ja kui erineva suunitlusega nende tegevus on?

Praeguse seisuga on seitse kunstnikku või kunstikooslust ehk umbes kümme inimest. On uusmeedia, tehnoloogilise kunsti või klassikalisemate meediumite taustaga inimesi. Põhi- mõtteliselt kutsusin ikka neid, kes kasutavad oma praktikas üldjuhul tehnoloogiat.

Kas need teosed, mis maastikule luuakse, jäävad vaatle- miseks ainult näituse toimumise perioodiks või edaspidi ka?

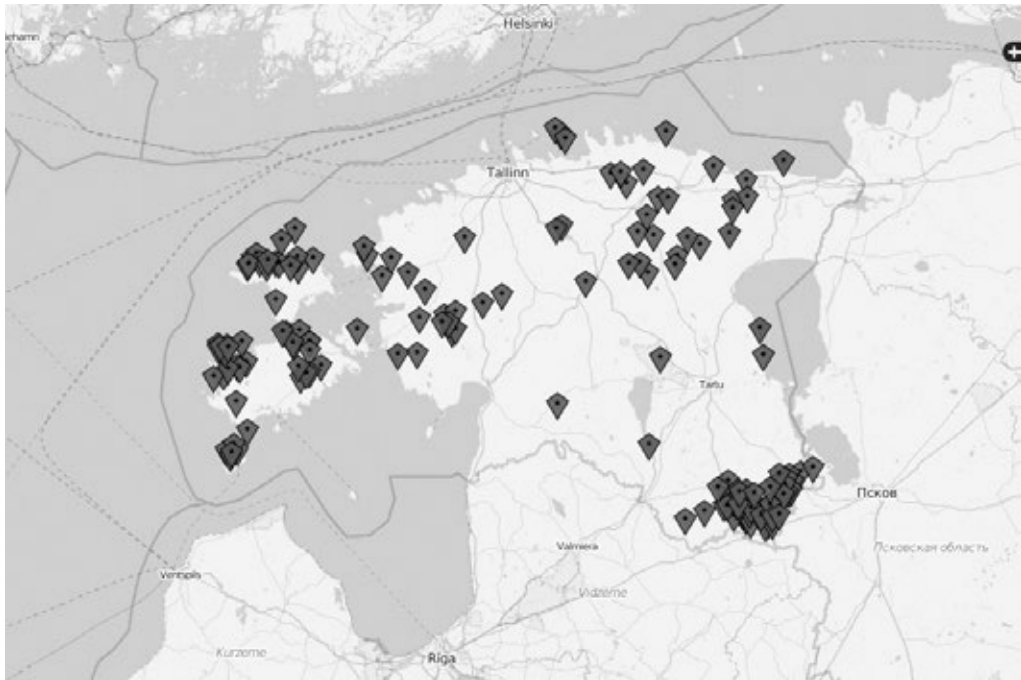
Selle aja sees jah, kuna need sekkumised on hästi erisugused, need võivad olla füüsilised, aga ka virtuaalsed või helipõhised – see oleneb sellest, mille iga osaleja lõpuks välja pakub.

Miks sa seda üldse teed? Mis su enda taust on, et sind selline teema huvitab?

Olen lõpetamas EKAs uusmeedia magistriõpet ja tõuge tek- kiski soovist proovida, kuidas mõjub ja toimib tehnoloogiline sekkumine võsas, katsetada *land art*’i traditsiooni tehnoloogi- lise variandi võimalikkust tõmbekeskustest eemal. Sellel on tulevikku suunatud ihalus ka, et kas me suudame genereeri- da paljusust, küsida, kas nendes kohtades on võimalikud ainult seda tüüpi kultuurilised praktikad, millega me oleme harjunud, või on tõenäoline ka miski muu. Põhjus, miks ma neid asju üksi ei tee, viitab samuti sellele paljususe tekitamise eesmärgile. Lisaks lummab mind see, et hüljatuse on muutus- te ala, vahepealne faas ühelt asjalt teisele – sellises olekus tundub võimalusi rohkem olevat. Liiga kindlas süsteemis te- kivad teistsugused mõtted. Kohaspetsiifilisuse idee on pro- jekti eesmärgis muidugi olemas, aga see ei pea olema väga üksühene. Võib-olla saab lihtsalt tuua kohapealsest pärimu- sest mingi kujundi tänasesse päeva, kaasaegsesse kultuuri ja samamoodi on ehk võimalik viia täna tehtud läinule viitavas- keskkonda.

Võru Linnagaleriis 28. juunist 26. juulini vältav väljapanek kulmineerub viimasel päeval ühistuuriga, mis läbib kõiki maas- tikul paiknevaid teoseid. Ühtlasi astuvad tühjades külates üles helikunstnikud siit ja sealt. Taavi Suisalu varasemate tööde kohta vaata lähemalt aadressilt taavisuisalu.com.

Hüljatud külad. Kaart: Taavi Suisalu

Ilusas maailmas saavad vahepeal ka parklastest pargid, mitte ainult vastupidi

Pealkirjas sõnastatud ühest küljest väga poeetilisest ja teisest küljest täiesti tõesest lausest on saanud omamoodi Uue Õue *slogan*. Sest mis see õu enne Õueks saamist oli? Porilombi ja potentsiaaliga parkla, kuhu sattusid vaid autoomanikud ja läbi heki Genklubisse ragistavad külastajad.

Uue Õue loomise või õigemini selle kahe kultuurikeskuse – Tartu Uue Teatri ja Genialistide Klubi – vahel asetseva ruumi (loov)kasutamise idee oli esialgu hoopis tagasihoidlikum kui terve suve vältel tegutseva kultuurihoovi rajamine. Eelmisel suvel esmakordselt tartlasi uitama viinud Linnafestival UIT otsis endale festivalipäeviks sotsiaalset keskpunkti. Üks asi viis teiseni ja endalegi ootamatult algas eelmise aasta 7. juunil Õues üks kolm kuud kestnud kultuurimaraton – Linnafestivali UIT esimene suurem linnaruumiprojekt.

Kuigi Uus Õu kasvab ja muutub pidevalt ühes Eestimaa suve ja inimestega, jääb loodetavasti püsima pisut utopistlik idee ja unistus ühest kesklinna hoovist kui ainulaadsest oaa-sist linnaruumis. Kohast, kus kohtuvad isiklik ja avalik ruum, kus ei ole kliente ega teenindajaid, korrapidajaid ega koristajaid, vaid ainult inimesed – sõbrad, naabrid, juhututtavad ja võõrad –, kes võtavad Õue kui oma isiklikku jagatud tagahoovi, kus on mõnus hommikukohvi rüübata või võrkkiires raamatut lugeda, sõbraga juttu ajada või piknikut pidada, päikest võtta või lilli kasta ja ennast lihtsalt maru mõnusal tunda.

Eelmisel suvel vastasin mitmeid kordi veidrastele küsimustele, nagu „Aga kes selle õuega ikkagi raha kokku ajab?“ või „Raudselt on see tegelikult mingi JOKK värk, onju?“ Millalgi suve keskel tõmbas üks vestluskaaslane hea paralleeli Uue Õue ja RMK igäüheõiguse vahel: Uus Õu on mõnes mõttes nagu urbanistlik vaste looduses leiduvatele metsamajadele ja lõkkeplatsidele. Tule, ole ja naudi, aga jälgi seejuures, et kõik pärast sind ilusaks, puhtaks ja korda jääks. Üsna lihtne ja iseenesest tore mõte. Ometi pidime aeg-ajalt tõdema, et nii nagu levivad pildid läbustatud loodusvaadetest, võis ka Õuest mõnel hommikul üsna nukra olukorra eest leida. Aga Uues Õues ei ole kliente ega koristajaid, on vaid mõned vabatahtlikud entusiastid ja hulk Õue nautivaid inimesi, kelle vahele tegelikult selget eristusjoont tõmmata ei saa, sest Uus Õu on kõige laiemas mõttes kõigi oma ja koduhoovis suurem osa inimesi ju prügi maha ei viska.

Karmen Otu, Uue Õue eestvedaja

UUE ÕUE UTOPISM

Jaak Tomberg

Michel Gondry' võrdlemisi vähetuntud film „Be Kind Rewind“ (2008) räägib loo ühest vaikselt alla käivast New Jersey videolaenutusest, mille hoonet ootab ees peatne lammutamine, kui selle hooldajad ei suuda renoveerimiseks kiiresti piisavalt raha leida. Poe vanaldane omanik siirdub nädalasele reisile, et mälestada koos sõpradega džässpianisti Fats Wallerit, kes olla väidetavalt samas majas sündinud, ning jätab äri oma ainsa noorema töötaja Mike'i hooldada. Samal ajal saboteerib Mike'i sõber Jerry lähedal asuvat elektrialajaama, magnetiseerub saadud elektrilöögist ning kustutab seejärel poes sõpra külastades tahtmatult kõik sealsetele videokas-

settidele lindistatud filmid. Juhtunu avastatakse kiiresti, ent nüüd seisavad noored silmitsi uue probleemiga: kuidas oma äri käigus hoida, kui filme pole? Pidurdamatu eluhoo ja positiivsusega asuvad nad oma teadmiste ja mälu järgi kustutatud filme VHS-kaameraga taaslavastama – näitlejateks on nad ise ning vahel nende sõbrad, kujunduselementideks aga kõik, mida neil ilma rahata naabruskonnast kätte õnnestub saada. Näiteks suure plaani saamiseks kuuerealisest autodest tulvil maanteest kinnitavad nad kaablipoolile mänguautod ja keerutavad seda ringi, filmides toimuvat paraja nurga alt – kõik põhineb kujutlusvõimel ja täienisti käepärastel,

kuid väga leidlikel eriefektidel.¹ Peagi avastavad nad, et teenivad järeletehtud filmidega rohkem kui varem originaalide laenutamisega, ja nii tekib lootus vana maja päästmiseks. Ent mis peamine – peaaegu eimillestki sünnib midagi külluslikku ja kirkast, mis suurendab määratult kohaliku kogukonna ühtsustunnet.

Mul on tunne, et samasuguse eluhoo ja kujutlusvõimega ning samavõrra keerulise materiaalse olukorra kiuste rajati läinud suvel väikese sõpruskonna eestvedamisel Tartu Uue Teatri ja Genialistide Klubi vahelisele parkimisplatsile Uus Õu, linnarahva kahtlemata kõige maagilisem mullune kooskäimispaik. Laudadeks olid (huvitav kokkusattumus!) kaablipoolid, Uue Teatri hoonet ääristasid oma istutatud lilled, õhtul valgustasid õue hiiglaslikud salongilambid, lastele oli oma mängunurk, läbi kogu suve korraldati Õues tihedalt isetegevusringe, luuleõhtuid jne – see kõik suudeti minu teada püsti panna peaaegu olematu linnapoolse toetusega, inimeste heatahtlikkuse ja vastutulelikkuse ning

Fotod: Patrik Tamm

tegijate vankumatu pealehakkamise toel. Ent mis peamine, see pealehakkamine suurendas omakorda ka kogukondlikku ühtsustunnet, sest kõigil oli võimalik ülesehitustöös kaasa lüüa ja tehtusse oma panus anda. Eimillestki sai siin miski mitte mingite juba varem olemasolevate finantside kõrgema administratiivse suunamise toel, vaid puhtalt kollektiivse entusiasmi protsessuaalse eneseväljendusena – ning ka siin põhines kõik rikkalikul kujutlusvõimel ja peaaegu olematute vahenditega saavutatud „väga leidlikel eriefektidel“. Kui miskit, siis just sellist protsessuaalset eneseväljendust kutsuksin ma tänapäeval utopismiks selle sõna kõige positiivsemas tähenduses. Ning ma ei taha sellega väita, et niisuguseid initsiatiive pole tarvis „kõrgemalt toetada“ – näiteks põhjendusega, et on tõestatud, et need saavad hakkama puhtalt omaenese entusiasmi jõul. Hoopis vastupidi, võib-olla peaksid just sellisel moel ennast juba tõestanud ettevõtmised eelkõige tõsisemat tähelepanu pälvima. Pigem tahan öelda, et kasu, mida kogukond Uue Õue sarnastest ettevõtmistest saab, on kaugelt kõrgem kui see, mida on võimalik rahas mõõta.

¹ Vt YouTube'ist videot „Be Kind Rewind Montage“.

ANARHITEKT

MARILIIS LILOVER

Mariliis Lilover on lõpetanud Eesti Kunstiakadeemia ja Columbia ülikooli New Yorgis (MSc AAD). Stockholmi, Brüsseli ja Rotterdami kaudu jõudis ta mitmeks aastaks Buenos Airesesse, kus loodud eksperimentaalne stuudio (iliilil) on kolinud tänaseks Lundi. Keskendub algoritmilisele disainile ja digitaalsele arhitektuurile, abstraktsest spekulatsioonist spetsiifilise praktikani.

Foto: erakogu

Mis on ulme?

Spekulatsioonide spekulatsioon. Absoluutselt hädavajalik ja halastamatu piiride laiendamine, purustamine, et pääseda tardumisest, kordumisest ja tänapäeva türanniast.

Mis on funktsionaalsus?

Spekulatsiooni edukas faas.

Mis on koht?

Fiktiivne punkt, mis sisaldab kõiki teisi punkte universumis. Aga ka mälestuste projektsioon, vektor minevikust. Mineviku tulemus, tulevikku minemas.

Mis on omal kohal?

Uued territooriumid.

Mida on vaja?

Töösse inkorporeeritud südametegevust. Pulsside paljusust, jõuliselt vibreerivat mõtet.

Mida on üle?

Neoplagiarismi, nii sümptomeid kui sündroomi. Kordamissõltuvust.

Valdur Mikita „Lingvistilist metsa” tuleks lugeda kui sünes-teetiku (kreeka keeles *syn* ehk ‘koos’ ja *aisthesis* ehk ‘tundmus’, ‘aimdus’) pihtimust. Juba üsna teose alguses annab Mikita mõista, et tema maailmataju on tavapärasest mõnevõrra erinev ja selle raamatu näol on tegemist tema neljanda katsega seda mitmuslikku kujutluspildi nihestumist seletada (lk 24). Sünesteesia ehk mitmiktaju on iseenesest lihtsasti mõistetav, kui proovida mõelda, kuidas lõhnab valgus või maitseb sõna. Eri meeled on omavahel segamini paisatud, tekitades täiesti uusi tunnetuslikke aistinguid, mis loovad Mikita meelest aluse iga inimese privaatkeelele (lk 30). Tavaliselt ei oska aga keegi sellele tähelepanu pöörata.

Tajudes Mikita luulet, on mind alati paelunud tema vägagi isikupärase väljendusstiili (mis põhineb nii mitmetahulistel semantilistel süsteemidel) vajadus pakkuda lugejale tõlgendamiseks abikätt. Heaks näiteks sobiks tema luuletus „Sadav mees”, mis kujutab kaabuga mehe poolikut varju, kust pudenavad diagonaalselt välja samasugused pisimehed. Ühelt poolt on tegemist graafilise luulega, mille tähenduse aluseks on eelkõige pilt, kuid teisalt lisab luuletaja sinna pealkirja, mistõttu tõlgendusvariandid, nagu pissiv, poegiv, poolduv mees, kukuvad ära. Rääkimata veel individualistlikumatest lahtimõtestamisvõimalustest. Seega, kui Mikita paneb „Lingvistilises metsas” põhirõhu inimese sisekõnele, lisades, et viimane on loomuliku kõne osana seotud rohkem keele kognitiivse kui kommunikatiivse küljega (lk 205), siis ilmestavad tema kirjutised juba oma pelga olemasoluga vajadust leida lugejaga kontakti. Kuigi Mikita jaoks on põhimine väärtustada kultuuri ja looduse metsikut ala, võidelda mütogeograafilise mitmekesisuse kao vastu, pürgib temagi tekst lõpuks kultuuri keskmesse ning lubab endale kompromisse, mis hakkavad üllast eesmärki otsast närima. Sest isegi kui ta räägib, et mõisteta ja salapärane peavad omavahel tasakaalus olema (lk 153), koondab ta instinktiivselt tähelepanu teadvuse hämaratele aladele, püüdes just seda osa lugejale maakeeli (neljandat korda) selgeks teha. Seletades aga maagilist, on oht osa nõiduslikkusest ära kaotada.

Ometi jääb kuni lõpuni mulje, et Mikita ei väärata enda valitud käänulisel teel kordagi. Rohked kiiduavaldused ja raamatu kordustrükid, rääkimata kultuurkapitali auhinnast, näivad seda tunnet kinnitavat. Mikita esseistikat lugedes

KUI SEDA METSA EES EI OLEKS

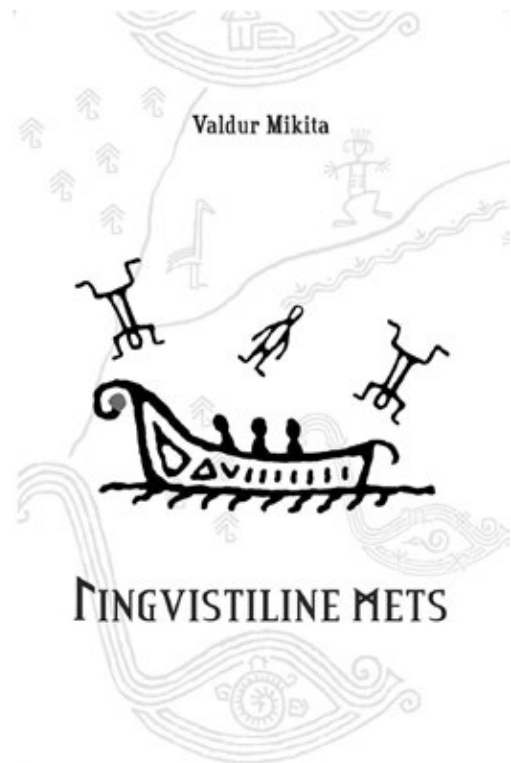
Tõnis Parksepp

„Lingvistiline mets” on vaadeldav iroonilise esseistika tunnuseid kandva teosena, mille keskme moodustab kujundlik mitmekesisus.

Valdur Mikita
„Lingvistiline mets”
Grenader, 2013

paistabki esmajoones silma tema oskus inspireerida. Nii Hasso Krull² kui ka Mihkel Kunnus³ nendivad, et „Lingvistilise metsa” eesmärk ei ole pakkuda lugejale teaduslikku või akadeemilist maailmapilti. Mikita esseistika toob keskmesse maagilise ja müütilise mõtlemise, mis küll tavaarusaamu kumastab, kuid annab seeläbi inimeseks olemisele ka laiemat toetuspinda. Mikita rehkendab, et „tõde teadmata suudab inimene kaunis hästi elada, ent kui temalt ära võtta müüt, siis ei ole elul enam mingit mõtet” (lk 100). Seetõttu ei maksa Mikita puhul kuigi palju argumendid, mis väidavad, et Euroopa keskpunkt ei pruugi sugugi olla Saaremaal Mõnnuste külas (lk 121), vaid hoopis Leedus, Valgevenes, Poolas või Saksamaal. Siinkohal ei olegi tähtis, mis see tõde tegelikult on, sootuks olulisemaks osutub see, miks Mikita niimoodi kirjutab. „Lingvistilise metsa” pea igal leheküljel üritab Mikita vää-

tustada perifeeriat hämarate ning metsikute äärealadeta, ei saa kese püsida – kõik üheülbastub või hääbub. Erinevus aga loomulikult rikastab. Kui mõelda siinkohal ehk mitte kõige kohatumale võrdlusele, Richard Janno unustatud romaanile „Metsmees”, võib märgata, kuidas igasugused ääre-keskme suhted sõltuvad eelkõige vaatepunktist. Janno teose peategelane mordvalane Peedra kaotab just Eestisse, hõimuvendade juurde tulles enda identiteedi. Ta muutub eestlaseks, nagu Mikita hoiatab eestlasi muutuvat ühetaoliseks

Andrei Ivanovi kõige uuemat romaani „Harbini ööliblikad” saab lugeda mitmeti. Seda võib käsitleda kui soliidset ja igati põhjalikku katset kirjutada ajalooromaan vene rahvusvahemusest Eestis. Neist, kes põgenesid siia enamlaste Venemaalt ning olid sunnitud kohanema võõral maal ja võõrastes oludes. Detailselt analüüsides võib imestada, kui mitmekesiselt ja reljeefselt on autor suutnud tabada 1920.–1940. aastate modernistliku kultuuri maiku selle pöörases, dünaamilises arengus. Hõbeajastu kultuurikuma peegeldab „Ööliblikate” tegelaste saatusi väga ilmekal ja sürreaalsel viisil: loominguilised enesekahtlused, ammendamatud poliitilised või filosoofilised vaidlused, vandenõuseltsid, kokaiini tarbimine, huvi spiritismi vastu, elu argitraagika koos rahapuuduse, vaesuse, haiguste ja eks ka hullumeelsusega. Kõik see moodustab väga tiheda poeetiliste detailide võrgu, millest võib leida soovi korral ka ohtralt erinevaid ajaloolisi sündmusi või nimesid.

Mõni tulevane uurija võiks kirjutada põneva käsitluse ka ühe või teise romaanitegelase ajalooliste prototüüpide kohta. Seda enam, et 20. sajandi esipoole eestivene kultuurielu teatakse meil halvasti ja paljud omapärased, otsekui mõne avantüürromaanile lehekülgedelt välja tulnud nimed on meile suuremal määral teadmata (ehk Igor Severjanin või Boris Vilde välja arvata). Teine võimalus on lihtsalt rõõmustada, et on ilmunud põhjalik ja küps teos, mis annab eesti ning baltisaksa ajalookäsitluse kõrvale ka vene vaatevinkli teatud ajale ja oludele. Tegevustiku seisukohast toimub ju romaanis päris palju: siin-seal toimetavad usinad eri hoiakutega tegelased, levitavad oma seisukohti, vaidlevad, joovad, kirjutavad luulet, sekka kibedaid emigrantide kirjakesi, asutavad seltse, tegelevad salakaubanduse, spiritismiga või sukelduvad pimesi tarka fašismiideoloogia rüppe.

Nendes tingimustes ei tunne Ivanov mingit vajadust rahvusliku paatose või nostalgia järele. Otse vastupidi, paljud portreed on lausa satiirilised, näiteks kujutatakse romaani alguses paadunud monarhistist sulesepa banaalset isamaameel-

PAGULUS, VALU JA ÖÖLIBLIKAD

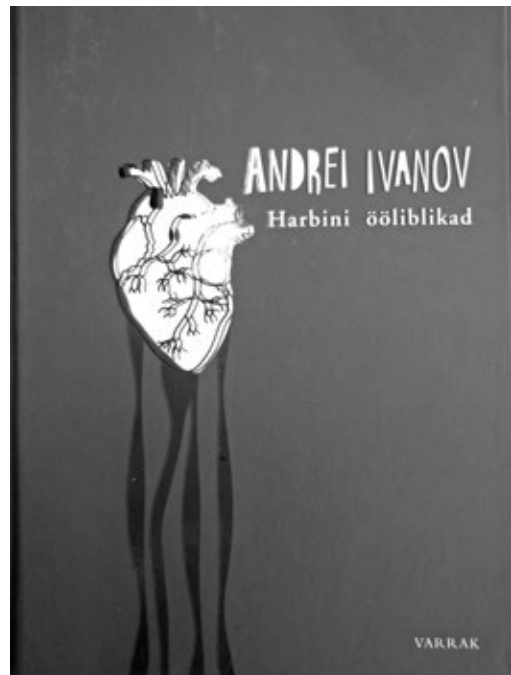
Boris Veizenen

„Hetkeseisuga võib „Harbini ööliblikaid” pidada Andrei Ivanovi kõige paremaks teoseks, olgugi et see on halastamatult masendav ja piinav lugemine, kus ühelt poolt ei toimu midagi ning teisalt jookseb silme eest läbi terve tegelaste elu.”

Andrei Ivanov
„Harbini ööliblikad”
Tõlkinud Veronika Einberg
Varrak, 2013

set näidendit. Skepsis ja võõristustunne on omased ka romaani peategelasele, kunstnik-fotograaf Boriss Rebrovile, kes osaleb küll Tallinna ja Tartu vene kultuurielus, suhtleb väga omapäraste tegelastega, kuid viibib kas oma isikliku pere-tragöödia või loominguilise romantilise eraldatuse tõttu alati ikkagi omapead. Sellegipoolest ei lasku Ivanov pelgalt kõndivate karikatuuride joonistamise tasemele. Tema tegelastel,

olgu nad mõnikord kujutatud eemal-tõukavalt, teinekord kibedusega pooleks naljakalt, on alati oma valu. See valu on kas isiklik saatust või pidev vältimatu arutlus elu mõttest, eesmärgist, suunast. Tao-line temaatika ei ole kindlasti Ivanovi loomingus uus, kuid kõ-

Lääne inimeseks. Kuid erinevalt Janno raamatust astub Mikita veel sammukese edasi, püüdes igasuguse identiteedilooma (nagu keelekasutus) sügavamaid või ürgsemaid taustu avada. Ja üheks tähtsaimaks inimese ürgseks kannustajaks, meie perifeerse teadvuse reservuaariks, on mets (lk 66).

„Lingvistiline mets” on oma tonaalsuselt eelkõige irooniline esseistika. Eestlasi kujutatakse seal kui „metsa poole rahvast” (lk 20), kelle filosoofia on sündinud n-ö jooksu pealt (lk 179). Need ja paljud teised kulunud väljendid saavad Mikita tekstis värske sisu. Enamasti ongi öeldu ning mõeldu pidevas nihkes nagu Mikita isiklik minakogemus. Just sünesteetilise mitmiktaju viib Mikita rännakud minapiiridest kaugemale. See tähendab, et ta vajab loodusega pidevalt kontakti, mispärast metsast saab justkui inimeseks olemise mõtestamise metonüümiline (kää) pikendus. Nagu Mikita osutab, on oluline ehitada uuesti sild looduse ja kultuuri vahele (lk 206), sest ainult nõndaviisi saab inimteadvuse sügavamatesse soppidesse pääseda. Olgu selleks puudest sugenev onomatopoeetiline laul või looduses liikumisest tekkiv teadvuse kiirendi, mis paneb inimese lendamise tunnet kogema – esmatähtis on suhe loodusega. Suhe, mis kandub lõpuks kujundlikult sinna maani, et mets ning teadvus muutuvad sünonüümideks. Põhimõtteliselt alati kui Mikita räägib metsast, kõneleb ta samal ajal metafoorselt inimteadvusest. Ja iga kord kui ta kirjeldab sünesteetilist maailmataju, hakkab mets tervikuna või üksikud puud tähistama midagi hoopis muud – näiteks neumasid (lk 216). Mikita jaoks ei ole mets lihtsalt koht, kus kasvavad puud, vaid sellest saab eluviis.

Mikitalik maailmapilt esitab aga lugejale üsnagi valitud detaile ja fakte. Esmatähtis on luua nende põhjal midagi toetavat eestlaseks olemisele. Olgu selleks Kalevast pärit merevaik, Odini haud Osmussaarel või aatomiku seiklused Paldiskis. Mikita suudab ikka ja jälle jätta mulje Eestist kui asjade (perifeersest) keskpunktist. See sünekdohhiline liikumine, üksikult üldisele ja vastupidi, tipneb aga lõpuks sellega, et mets muutub lausa hüperbooliks – pühaks kirjaks, milles on kõik sees (lk 35). See tähendab, et Mikita ei pane lugejat mõtlema ainult enese piiratusest, vaid seab sinna kõrvale kaalukausiks looduse piiratuse, mida rumal inimene oma oskamatuses kärpunud on.

Kui nüüd mõelda Mikitat kõige enam mõjutanud juudi mõt-

lejatele (lk 69), siis tähelepanelik lugeja on ehk märganud siingi kirjatöös ühe juudi koolmeistri selgeid allhoovusi. Kuid erinevalt kasvavast trendist ei hakka ma teda liiga kergekäeliselt mainima. Oluline on vaid see, et tema ideed on aidanud mul valgustada Mikita tekstivõsa põhilist keset – kujundlikku mitmekesisust. Ja see kujundlik mitmekesisus jõuab Mikita tekstis lõpuks sellise tasandini, mille võib kokku võtta katakreesina. Ühelt poolt on katakrees katkine troop, see sama rohkelt tsiteeritud „lõpmatusse avanev kuur, mille tagasein on ära kukkunud” (lk 7), mis oma sisemise vastandlikkusega lõhestab lugeja kujutluspilti millegi väga konkreetse (kuuri) ja abstraktsega (lõpmatusega). Teisalt tasuks aga Mikitat vaadelda mitte eraldiseisva nähtusena eesti kultuuriruumis, vaid kunnuslikult öeldes geeniusena, kes asetub Uku Masingu, Jaan Kaplinski ja Hasso Krulli arenguloolisse ritta.

Niimoodi ei tundu sugugi ootamatuna Krulli arvutuse lõpp, mis tõdeb, et eelnevalt tsiteeritud Mikita lause tõe ja müüdi vahekorra oleks justkui Krulli enda öeldud⁵. Ning nõnda hakkab see „Lingvistilise metsa” lõpmatusse avanev kuur paistma kõigi oma metsikustega mitte katkise, vaid mõjuvalt rikastavana. Kuidagi väga sarnasena paljususele, mida kannavad erinevad ainulisused. Mine tea. Kindel on igatahes see, et kui Villu kesalt karusena metsa poole kiikas, oli Valdur juba puu otsas hanitamas, meenutades meile kõigile, et ilma metsata poleks ka meid.

¹ Mikita, Valdur 2001. Rännak impampluule riiki. Tallinn, lk 123.

² Vt Krull, Hasso 2013. Lugu mehest, kes kukkus oma sokiauku. – Vikerkaar, nr 10–11.

³ Vt Kunnus, Mihkel 2014. Geniaalne, Watson! – Sirp, 13.03.

⁴ Vt Janno, Richard 1929. Metsmees. Tartu: Loodus.

⁵ Krull, Hasso. Lugu mehest, kes kukkus oma sokiauku.

nealuses romaanis on see väga viljakalt juurdunud, mahlakas ning sümboolse miljöoga. Keelatud meenutused oma kunagisest elust Peterburis, sõda, haigus, Tallinna ja Tartu tänavate ning asukate kummituslikud kirjeldused osutuvad romaani üheks parimaks osaks. Eesti jääb paljudele tegelastele võõraks, siinne kultuuripärimus ei ole nende jaoks elu lahutamatu osa, vaid pigem kõrvalkäeline, kellega peab saatuse sunnil leppima. Eesti temaatika jääb seega tagaplaanile, kuigi sellele alati viidatakse.

Kui rääkida eestlaste kujutamisest romaanis, siis seal leidub omataolisi eesrindlikke kõrvaltegelasi, kes on seotud uue, kuid võõra elu progressiga ning tegutsevad nendes valdkondades, mis jäävad vene pagulastele suletuteks (kas või keelebarjääri tõttu). Õigupoolest võib isegi öelda, et eestlased kui eduihiskond moodustavad teose tegelastele teatud kontrastse tausta. Siiski ei kujutata eestlasi enamasti üldse negatiivselt: nad oskavad vene keelt, mõni neist, nagu Rebrovi sõber ajakirjanik Ristimägi, üritab isegi tegelasi aidata ja proovib avaldada nende töid eesti ajakirjanduses. Veelgi enam, kui on oodata enamlaste tulekut, jagavad Rebrov, endine tsaariraeagne kindral ja nüüd lihtsalt autojuht, ning kaks eestlast üht ajaloolist saatust: nad põgenevad. Paradoksaalsel kombel just põgenemine, pagulus teeb nende eri rahvuste ning seisuste esindajate läbisaamise palju inimlikumaks, isegi südamlikumaks, kui see oli varem.

Emigrandid, keda Ivanovi teoses kohtame, on enamasti kapiseldunud, valinud passiivse eskapismi tee. On ka neid, kes pingutavad, et igal võimalusel end uutes oludes tõestada. Nad loovad uhkeid plaane ning panevad kirja ühiskondlikku elu puudutavaid kuulujutte (näiteks kirjanik ja toimetaja Stropiilin). Rebrovi näitel aga näeme, et tõeline kunst, loominguline protsess nõuab vaeva, see on alati pingeline sisemine toiming, mis moodustab kõikide elus kogetud löökide ja õiste saatusemõtiskluste kvintessentsi. See ei ole üldse seotud rohkete seltside ega koosolekutega. Kunst on universaalne. Nagu ka surm, mis saadab tegelasi igal leheküljel ning lisab romaanile

selle lihtsuses ja argisuses mingi uue metafüüsilise mõõtme.

Samas ei suuda Rebrov leppida oma olukorra kahetisusega: kunstiga kaasneb kuulsus, nüüd ta ei ole muud kui художник. Elukutse nimetus – eriti veel teises keeles – hakkab siin mängima eneseiroonilist rolli, otsekui oleks tegemist peategelase varju või ametliku teisikuga, mis süvendab veelgi tema maailmavaate karmust ja lootusetust.

Kõikide nende oma eksistentsi puudutavate küsimuste ning arutluste kõrval mõjub „Harbini ööliblikate” süžeeilin koguni ebavajaliku ja tühise lisana – peategelast lausa tõugatakse kas juhuse või tema passiivse ükskõiksuse tulemusena verinoort vene fašistide ühingut abistama. Õnneks ei mängi see seikluslik osa romaanis väga suurt rolli, olgugi et sellest tulebki teose sümboolne pealkiri – propagandistliku kirjanduse pakk, mis tuli lausa Harbinist. Ühtlasi jäävad Rebrovi maja kummitama ka mingid eksootilised liblikad võõrsilt – mida rohkem ta neid hävitab, seda rohkem neid juurde tekib. Lõpuks toimub poeetilise hullumeelsuse tulemusena nende liblikate metamorfoos terasest valmistatud mehaanilisteks lendavateks masinateks. Selle seigaga saab läbi ka kontrastse, valusa ja rikkaliku vene emigrandikultuuri aeg Eestis.

„Harbini ööliblikad” osutub oluliseks mitmel põhjusel. Hetkeseisuga võib seda pidada Andrei Ivanovi kõige paremaks teoseks, olgugi et see on halastamatult masendav ja piinav lugemine, kus ühelt poolt ei toimu midagi ning teisalt jookseb silme eest läbi terve tegelaste elu. „Harbini ööliblikad” on omamoodi *prequel* Ivanovi varasemale romaanile „Hanumani teekonda Lollandile”, kus kõneletakse samuti võõrast ja võõratunnetamisest: seal on Taani, siin Rootsi, erinevad ajad ja tegelased, aga samasugune liigse inimese valu ja mure. Vaenlane luuakse selleks, et mitte olla ükski. Ivanovi parimad tegelased julgevad tunnistada, et nad on omapäi. Niimoodi jõuavadki autori eksistentsialistlikud vaated „Harbini ööliblikates” oma haripunkti.

FESTIVAL TANTSU- AUGUSTI

15TH INTERNATIONAL
PERFORMING ARTS FESTIVAL, TALLINN

21.-31.08 2014

MIHKEL ERNITS / MILLIMETER
PERFORMANCE GROUP / TALLINN /
"MEHED" ESIETENDUS / PREMIERE

KADRI NOORMETS / TALLINN / &
DIEGO AGULLÓ / BERLIN /
"DARKS IN BLUES" ESIETENDUS / PREMIERE

JEFTA VAN DINTHER / AMSTERDAM-STOCKHOLM /
"GRIND"

FLO KASEARU, OKSANA TRALLA,
MARIANNE MÄNNI & RIINA MAIDRE / TALLINN /
"PÜHA ÖÖ"

ALESSANDRO SCIARRONI / SAN BENEDETTO DEL TRONTO /
"UNTITLED_I WILL BE THERE WHEN YOU DIE"

PHILIPPE QUESNE / VIVARIUM STUDIO / PARIIS /
"L'EFFET DE SERGE"

ANNE TERESA DE KEERSMAEKER / ROSAS / BRÜSSEL /
"FASE, FOUR MOVEMENTS TO
THE MUSIC OF STEVE REICH"

SARAH VANHEE / CAMPO / BRÜSSEL /
"LECTURE FOR EVERY ONE"

LISBETH GRUWEZ / VOETVOLK / BRÜSSEL /
"IT'S GOING TO GET WORSE AND
WORSE AND WORSE, MY FRIEND"

SOODUSPILETID JA PASSID MÜÜGIL
PILETILEVIS ALATES 9. JUUNIST!

www.tantsufestival.ee

KIRJANDUS ON KEELE OMAVOLI

kiwa

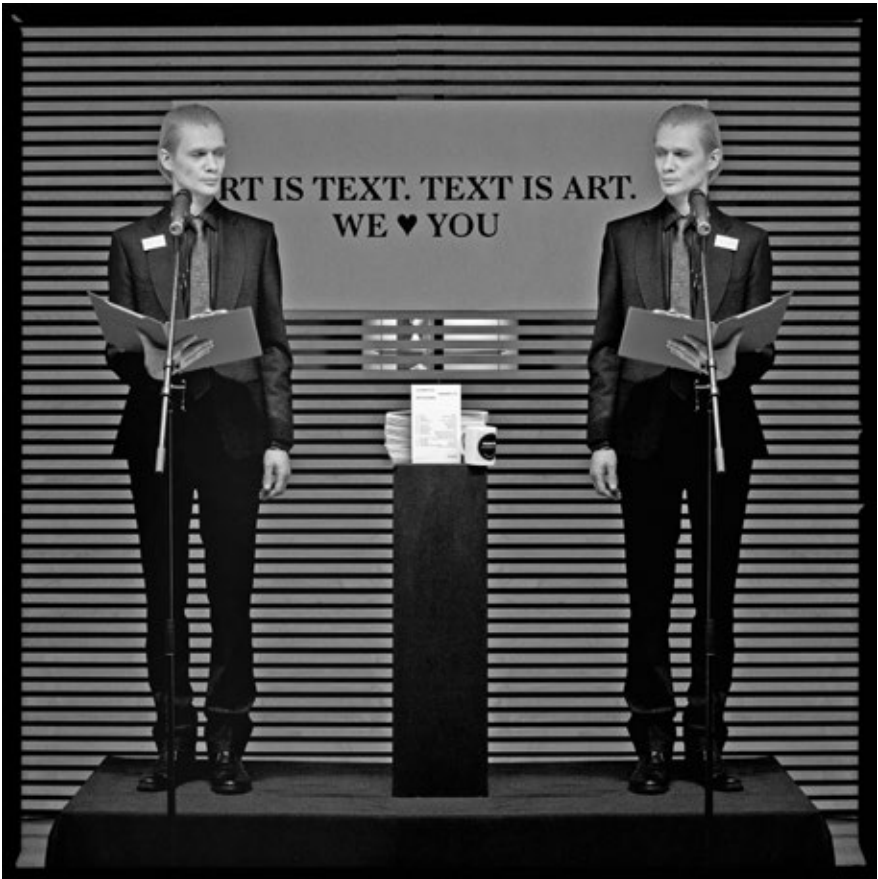
Sõna „paranoia” ei tähenda mitte irratsionaalset ängi, vaid Soovide Kaevu otsivat Stalkerit. Seletan: soome-ugri keeltes seostub sõnatüvi „para” tähendustega „täiuslik” või „täielik” (sealt ka eesti „paras” ja „parim”), nimisõna „noid” on aga saami keeli „nõid” ehk šamaan. Tegusõna „noidlema” märgib mitmes läänemeresoome keeles „varitsemist”. Varitsemine on oluline praktika paljudes šamanistlikes traditsioonides, näiteks tolteekidel jagunesid nõiad kahte suurde gruppi: varitsejad ja unenägijad. Seega võiks „paranoia” maakeelde ümber panna kui „ülima varitseja”. See kõlab kaunilt ja poeetiliselt – kes meist ei liiguks vähem või rohkem teadvustatult Soovide Kaevu või Aarete Saare, Šambala või Sampo, Püha Graali või Völueliksiiri poole.

Mida me aga selle veidi spekulatiivse tõlkega saavutasime? Kas midagi, mis oleks igapäeva seisukohalt kasulikum kui poeetiline mull? Vastan: jah. Me tegime olulise sümboolse žesti – muutsime tähendust, avardasime seda.

Me mõtestame maailma läbi sõnade, millel on fikseeritud tähendus, ning keel, mida me kasutame, modelleerib reaalsust meie ümber. Iseennast neurolingvistiliselt ümber hääkida on üks käepärasemaid võimalusi luua selline reaalsus, mida teistel ei ole. Aga kellel see on, kiirgab seda ka teistele. Keelevõime on tasuta lõuna. Legaalne ja kange võlupiip. Keel ei tohiks olla reserveeritud ainult kommunikatsiooni, kirjeldamise, normaalsuse säilitamise ja muude praktiliste funktsioonide jaoks. Kahtlemata on lisaks sellele esmasele tasandile ka hoolikalt piiratud mänguväljak, kus keelel on lubatud luuletada, laulda ja kukerpalli visata. Ning kust teda eriti välja ei taheta lubada, sest siis läheks asi poliitiliseks – kaoks sümboolne kord ja kõik inimesed hakkaksid normaalselt rääkimise asemel udujuttu ajama.

Keel on seotud imperatiivse poliitikaga. Me kõik teame Orwelli düstopilist uuskeelt, me teame ülaltpoolt meile suhu antud kolesõnu, nagu „taristu”, „maksuamet” ja „kalamaksaõli”. Me teame propaganda ajupesu ja tsensuuri. Indoneesias elades puutusin ma kokku diktaator Suharto totalitaarriigi pärandi *bahasa indonesia*’ga. See on läbi kolme ajavööndi lao-

vea” õigustamiseks toimetajaga pikki meilivestlusi, kuni nad tüdinesid ja panid toimetusse üles sildi, et minu artikleid ei tohi toimetada. Minu meelest on see elementaarne eetiline printsiip, et võõrast teost ei tohiks uisapäisa ümber teha. Kas kujutaksite ette näiteks Eha Komissarovit, kes käib Kumus mööda enda kureeritud maalinäitust ringi, pintsel ja palett käes, ning parandab kõikidel maalidel detaile või lõikab su-

lenoaga kujundeid välja ja kleebib teise kohta? Tekstis ei kõnele autori, vaid teksti enda hää. Iga kord kui te kustutate valesse kohta sattunud koma, sureb üks lepatriinu.

Ma eeldan, et **iga autori keelekasutus on tema steitment, tema ainulaadse ja isikupärase keelelise taju väljendus**. Iga olendi tekst on ainulaadne. Jah, nõuda sellist josephbeuysilikku universalismi päevalehtedelt või teatmeteostelt oleks liia. Jätkem see koht tublilede keelefašistidele, nagu me tolereerime korra aastas kirjuks võõbatud näoga metsas roomavat Mart Laari. Aga ärge laske neid ekspis kallale, mis on pidetu liblena end läbi niigi tihke asfaldi päikese poole surunud.

Üks *case study* siinkohal. Süüdistus keeleoskamatuses tabas ka näiteks ;paranoia avaldatud „Olematute Raamatute Antoloogiat”. Kergitasin kulmu, kuna kirjastuse keeleteimetaja on doktorikraadiga kirjandusteadlane, ent igaks juhaks tellisin enne kordustrükki sõltumatu ekspertiisi. Kirjavigade-na tuvastati a) rütmist rääkivas modernistlikus tekstis ilmselge järjekindlusega viljeldud võte „tühik enne koma”, b) teise teksti läbivalt väikesed algustähed, c) *ready-made*’ina esitatud võõraste raamatute pühenduslehekülgede skännide vihik, kus ühel prantsuskeelsel pühendusel polnud lõpus punkti. Selline ekspis normidesse surumine on kolonialism! Nukitsamehe sarvede mahaviilimine ja tema Antsuks ristimine. Kas sellist Nukit te tahtsitegi, kadakasaksad?

Kultuuriruumi analüüsides olen jõudnud järelduseni, et kaasaegse kunsti mõistmises on tänu avalikele diskussioonidele ning selgitustööle (sealhulgas näiteks ka Müürilehes avaldatavale Artishoki veerule) toimunud positiivsed nihked. Kaasaegne helikunst ja John Cage’iga algav post-muusika on kõikjal väikeste friikkondade skeene. Ent eksp-kirjanduse retseptisioon vajaks lisa-järelaitamistunde. Kui sedavõrd intelligentne inimene nagu Marek Tamm tõi eespool mainitud antoloogiat Postimehes lühiarvustades paralleeli Oulipoga, mõtlesin sellele, et kas tõesti ei teata Eestis peale paari XX sajandi kirjanduse ajaloo köidete marginaaliasse end sisse kirjutanud nähtuse kõike seda, mis ekspis pärast ja enne selle 60ndate rühmituse märgilist tegevust toimunud on. Või enne seda, kasvõi siin ligidal: maagiline keelekasutus rahvaluules, väelaulud, Kreutzwaldi Kalevipoeg – puhas eksp.

GARAGE48 „HARDWARE & ARTS” – ÜKS KUU HILJEM

Anu Piirisild

7. kuni 9. veebruarini tulid insenerid, tarkvaraarendajad, arhitektid ja disainerid Tartus 48 tunniks kokku, et luua erialade koostööst sündivast sünergiast uusi leiutisi. Garage48 alaüritus „Hardware & Arts” erines tavapärestest arendusnädalavahetustest selle poolest, et kõik osalejad pidid looma käegakatsutava prototüübi. Kui antakse võimalus 48 tunniga oma mõttes mõlkuv idee töötavaks prototüübiks vormistada, siis kui paljud meist võtaksid sellise väljakutse vastu? Kui paljud aga jätaaksid ebaõnnestumise või muus hirmus maailma paremaks ja lähedamaks muutva plaani siiski riulile motiveeritumat enesetunnet ootama? On paras julgustükk omaenda idee võhivõõraste inimeste ette tuua ja sealsamas mõttele kaasatuliijaid leida. Kõik edasine on juba leidlikkuse ja vastupidavuse pärusmaa.

Intensiivseid ideemaratone toimub Eestis ning mujalgi üha enam. Rakenduste ja veebilahenduste arendamisele on lisanud reaalset käegakatsutavate prototüüpide valmistamine. Baltimaade esimene *hackathon* toimus veebruaris Tartus pealkirja all „Hardware & Arts”. Selle käigus anti 134 inseneri, tarkvaraarendaja, arhitekti, disaineri ja turustaja koostöös elu 19 ideele. Leiutiste teostamiseks olid korraldajad – Garage48, Tartu Ülikool ja Eesti Kunstiakadeemia koostöös mitmete toetajatega – kogunud kõikvõimalikku vajaminevat riistvara ja disainimaterjali. 3D-printerid ning laserlõikumasinad töötasid puhkepausideta. Tööde lõppesitlus, mis pakkus pingelist vaatamängu, võinuks võistelda vabalt *stand-up*’ide või mõne muu haarava *show*’ga – *rock’n’roll*’i jätkus nii lavale kui publikusse.

Taalised arendusnädalavahetused on ju toredad, kuid mis siis edasi sai? Osalejate jaoks on sellised ideemaratoniid kohaks, kus leida uusi kontakte ning saada eri valdkondade spetsialistide koostöö kogemus, leida julgust ja motivatsiooni edasiseks eksperimenteerimiseks. Mõned piirduvadki nimetatuga ja lähevad koju hea emotsiooni ning õnnestumiskogemusega. Enamik jätkab siiski tootearendusega, kasutades kiirrendeid ning muid tugisüsteeme. Pärisime projekti „**Heelies**” autorilt Seren Eilmannilt ja „**mustino**” loojalt Patrik Klozilt, mis on järgnenud kuu jooksul algsest prototüübist edasi saanud.

Seren Eilmann: *Hackathon*’i võiduprojekti „Heelies” unistuseks on, et kõrgetel kontsadel kõndivad naised ei peaks ohverdama ilu nimel mugavust. Jalgade ja uute kingade järgi valmistatud tugitallad vähendavad kontsade kandmisest põhjustatud valu ja väsimust. Toote reaalne arendus tähendab tiimile tihedat tööd, töögrupp on mitmekülgne ja teineteist täiendav: pardal on lisaks minule kui projektijuhtimise ja kommunikatsiooni taustaga tehnoloogiaentusiastile nii tehniliste prototüüpide valmistamise kogemusega Eero Ränik, elektroonika ja graafika taustaga Toomas Laasik, suurepärane programmeerija Karl-Aleksander Kongas ning kõikide teiste tööd kaunilt edasi andev disainer Piret-Klea Velleste. Areng ei toimu üleöö – alustava ettevõtte ressursid on lihtsalt niivõrd piiratud –, kuid edasiseks on meil mitmeid plaane: tootearenduse seemnekapitali leidmine, esimese tervikprototüübi valmimine ja koostööpartnerite otsimine nii tootmiseks kui müügiks. Ambitsiooni meil jätkub ja usk tootesse on jätkuvalt suur – valu vajab ju lahendamist.

Vaata lisa aadressilt heelosophy.net.

Patrik Kloz: *mustino* lubab sul kallil inimesel käest kinni hoida, olenemata sellest, kus sa parasjagu oled. *mustino* on kaheeurose mündi suurune – sinul on üks ja su lähedasel teine. Kui vajutad *mustino*’t, edastatakse teisele signaal. Ja kui su sõber oma *mustino*’t seal kuskil kaugel puudutab, siis saad sina signaali. Kui mõlemad vajutavad oma *mustino*’t samaaegselt, siis justkui hoiaksite teineteisel käest kinni. Tulevikus võiks *mustino*’l olla ka „asjavõrgu” nupp, nii et see saaks olla võrgus teiste asjadega. Meie töögruppi kuuluvad lisaks minule kui äriarenduse tundjale ka Aasia turu spetsialist Blazan Novakovic ja elektroonika ning tarkvara asjatundja Kaviraj Murugesan. Äsja saime seemneraha ja töötame nüüd Tartu riistvarakiirendi *buildit.ee* juures. Tartu on sellise projekti jaoks ideaalne koht – nii romantiline. Juunis alustame Hooandja kampaaniaga.

Vaata ka veebilehte mustino.com.

;paranoia veerg

www.paranoia.ee

Mis on eksperimentaalkirjandus, kuidas seda mõista ja miks peaks see huvitama kedagi teist peale eksp-kirjanike endi? Müürileht alustab koostöös ;paranoia kirjastusega Eesti esimese eksperimentaalkirjandust käsitleva veeruga, et murendada ja kummutada valdkonda ümbritsevaid kivistunud arusaamu ning teadmatuses tulenevaid müüte. Eksp-kirjanduse keelest ning retseptisioonist Eestis räägib ;paranoia asutaja kiwa.

tuva ja rohkem kui kolmesada oma keelega etnilist gruppi ühendava hiigelriigi ametlik kunstkeel (Euroopas oli samasugune modernismiprojekt esperanto), mis disainiti nii, et selles oleks võimalik ainult tõde rääkida.

Ärgem pakkugem oma tuiksooni läbihammustamiseks sellele kategoorilisele imperatiivile! Meil kõigil on võime leiutada oma sõnu, vähimida neologisme, amalgaamida portmantõõse. See „parima luuramine”, maagiline paik Stalkerit Tsoonis on ju meie endi peas, sama lähedal kui taevariik või G-punkt. Meenutatagu kasvõi, millise ootamatu tähenduse muutumise ja inspiratsioonilaksu, neuronite liikumisega kaasuva tajumuutuse võib vallandada mõni juhuslik kirjaviga, kõneväärtus, *freudian* või *fordian slip*.

Eksp-kirjandust on võrdsustatud düsgraafiaga. Kunagi ajakirja *kunst.ee* kirjutades pidasin ma iga komakoha või „kirja-

PÕLVA INTSIKURMU
METSAPARGIS
1.-2. AUGUST

mtü munalinn esitleb

2014

MTS
KUR
MU

MUUSIKAFESTIVAL

WWW.KURMU.COM

**Eesti
Kaasaegse
Kunsti
Muuseum**

**Tulemas:
MUST MAJA
21.06.–27.07.**

**Tallinn
Põhja pst 35**

**Avatud
T–P
13.00–19.00**

www.ekkm.ee

**Lugemiku
raamatupood**

**Eesti
Kaasaegse
Kunsti
Muuseumi
hoovil**

**Tallinn
Põhja pst 35**

**Avatud
N–P
13.00–19.00**

www.lugemik.ee

UNUNENUD FLÖÖDIVIIS

Spordiarst Kaarel Maramaa armastas töölt koju tulles aeglaseid õhtupoolikuid. Talle meeldis einestada vaikse muusika saatel ühes naise ja tütardega, ajada nendega tunnikese juttu, kuulata ära, millega nad päeval tegelenud on, ja minna siis oma kabinetti kas mõnda vana laevamudelit restaureerima või jutukogu lugema. Kaarlile meeldisid eriti klassikalised vene jutumeistrid, nagu Aleksander Kuprin, Nikolai Leskov või Tšehhov.

Et Kaarlil oli mõistev ja armastav perekond, kes sai aru, et mees vajab pärast rasket päevatööd puhkust, siis lasti tal ikka mõned tunnid rahus ja vaikuses olla. Aga tuli ette ka päevi, mil ta naine Lea ja kaks juba täiskasvanud tüdruktart Kaarliga terve õhtu aina millestki rääkida tahtsid, teda kuskile tüütule üritusele püüdsid meelitada või koduste majapidamistöödega kiusasid. Neil puhkudel ei tulnud vaigest ajaveetmisest laevamudelite ja raamatute keskel muidugi miskit välja ja ohates andis mees nende soovidele järele. Psühholoogiat tudeerinud inimesena teadis ta, et naiste loomus on hoopis enam kõiksugu kuufaaside, planeetide seisude ning muude loodusnähtustega seotud kui meeste loomus, mistõttu ta püüdis kõikidesse oma kallite soovidesse mõistvalt ja arusaavalt suhtuda. Vahel harva kippus asi siiski üle pea kasvama ja siis tundis Mihkel end naiste tujudest ja soovidest äkki sedavõrd ümberpiiratuna, et õhku kippus lausa väheks jääma. Kuhugi polnud siis vaesel mehikesel põgeneda. Ja kuhu sa pagedki omaenese kodust ning armastatud inimeste keskest.

Ühel päeval, mil Maramaade kodus valitses juba teist nädalat pingeline õhk-kond, kui tütreid omavahel kraaklesid ja naine toast tuppa käies nutva häälega kurtis, et kõik riided on vanad ja tal pole enam midagi selga panna, meenus Kaarlile ometi üks pääsetee. Talle meenus flööt. See oli väga vana, peaaegu kolm sajandit tagasi kellegi alamsaksa pillimeistri Schönbergi valmistatud plokk-flööt. Vähemasti oli säärane nimi kraabitud vilepilli alumisele kumerusele. Aasta-arvuks oli märgitud rooma tähtedega 1725. Selle flöödi oli ostnud omal ajal Mihkli vanaisa Henn esimese vabariigi aja lõpul kusagilt Tartu antikvariaadist, makstes selle eest tolle aja mõistes erakordselt kõrget hinda – sada üheksakümmend krooni. Miks ta üldse selle pilli ostis, seda ei teadnud enam keegi. Võib-olla lihtsalt purjus peaga või mingi ootamatu tuju ajal. Selle vana flöödi imepärane saladus ilmnis aga palju aega hiljem. Nimelt kui Kaarli isa juba surivoodil lebas, rääkis ta oma pojale muude asjade seas viimaks ka sellest pillist. Väriseva käega talle sametnahkset karbikest ulatades oli ta lausunud:

„Kui majas kipub õhk liiga paksuks minema ja miski muu enam ei aita, siis võta see pill ja mängi. Usu, see toob taas pikaks ajaks rahu ja õnne majja. See imelik pill aitab mu isa, aitab mind, aitab sind ja küllap su lapsigi kui vaja. Aga hoi a seda flööti oma elu lõpuni peidus, ainult sina üksi pead teadma, kus see asub... Jah, nõnda on kõik hästi...”

Nii oli see pill vanaisalt isale, isalt aga omakorda Kaarlile edasi pärandatud.

Ja nüüd oli käes päev, mil Maramaale meenusid isa surivoodil lausunud sõnad. Nüüd tahtis ta sel pillil ühe loo mängida. Ta astus toolile ja küünitaskäe kõige ülemisele riulile raamatute taha, kus sametine karp talle pikema kobamise peale viimaks kätte puutus. Arst puhus karbist tolmu, avas ettevaatlikult kaane ja võttis siidvoodriga õõnsusest välja punasest tammest voolitud flöödi. Seejärel kiirustas ta ühes pilliga vannituppa, riivistas seestpoolt ukse, asetas flöödi hellalt sõrmede vahele ja hakkas puhuma.

Kaarel, kes ju tegelikult ei osanudki vilepilli mängida, pani väga imeks, kuis ta sõrmed hakkasid kui võluvael mööda pilliauke triblama ning lausa peadpöörivalt keerulisi ja lõbusaid meloodiaid kuuldavale tooma. Need kummalised,

kiired ja kaasahaaravad helid uinutasid peagi mehe argised meeled, nõnda et ta mingil hetkel silmad sulges, kuid ainult selleks, et seda elavamalt ärgata ellu suletud laugude taga avanevale maailmale... Nii nägi ta end korraga seismas hoopiski naabrite tagaõues, kesk aprillihommikust õunapuuaeda, ja kõrgel pea kohal mööda triivimas üht heledat pilve. Otsekohe mängis ta selle pilve enese juurde alla, astus säravvalgesse auru sisse ning puhus siis pilli abil pilvele sisse säärase hoo, mis ta uuesti üles taeva alla ja sealt suure kiiruga edasi kandis. Aina uusi ja aina imelisemaid lugusid mängis Mihkel seal valges pilvetoas rätsepa kombel

istudes, aimates enese all möödumas kevadisi maastikke, metsasid ja merd. Olles juba kes teab kui kaua nõndaviisi edasi rännanud, hakkas ta mängima üha aeglasemaid ja madalamate oktaavidega lugusid, kuni pilv viimaks taas alla maa peale laskus.

Pilvseinast välja astudes leidis Mihkel end nüüd mudakollase jõe kaldalt, kesk sooja ja uduvihmast orgu, ümberringi metsad täis huilgavaid linde ning ümisevaid loomi. See oli troopiline lõunamaa mets, ühed puud kerkimas teiste kohale, mõned puud erkkollastes, teised purpurpunastes õites. Jõekallastel pidasid vahti hõbehaigrud, püsid liikumatult seni, kuni mõni vana ja paks kala nende nokaulatusse ujus. Järgnes välkkiire kaelavibutus ja kala oligi noka vahel. Ühes kohas pistis veest pea välja hiidsaarmas, teisel jooksid piki kallast kollaste kroonidega päikesekured. Kõrgel õhus sooritasid mingid tundmatud kõvera nokaga linnud vigurlende ja puulatvades huilgasid sinised ahvid.

Kaarel vaatas seda kõike ammuli sui, asetas siis flöödi taas huulte peale ning mängis edasi. Otsekui käsu peale hakkasid mehe jalad nüüd sügavale metsa liikuma. Hüpates osavasti üle mahalangenud puude ja kõduhunnikute, liikus ta kiirelt edasi sennapoolse, kuhu flöödihelid teda juhtisid. Terve pika päeva eksles ta läbi hämara metsa, kus päikest võis läbi tihedate puulatvade vaid aimata. Kusagil kõrgel üleval laulsid aina linnud. Kaarel katkestas korra flöödipuhumise ja jäi kuulatama. Linde oli neis niisketes ja soojades metsades sedavõrd palju, et võimatu oli kellegi laulu eraldi kuulata. Ühtede kisa ja kriiskamine segiläbi teiste siristamisega segas naudingut, mida pakkus kolmandate laul, mistõttu oli juba hoopis võimatu eristada neljandate hüüdeid. Siis kõndis ta flööti mängides ikka aina edasi ja edasi, kuni jõudis õhtuks väikese legendiku servale.

Sel aasal kasvas kõrge, lopsakas rohi ja rohu seest sirutusid omakorda välja kummekond kummalist taime, mis tipnesid hiiglaslike violetsete õitega. Mees rühkis läbi rohu neile lähemale, taimede lõhn erutas teda. Nende kõrged ja koonusjad õied lõhnasid mürgise magususega ning korraga tundis Kaarel vastupandamatut vajadust pääseda ligi nende taimede seesmusele, õietolmule ja nektarile, mis end violetsete kroonide varjus peitsid. Ent kuidas ta ka püüdis, ei õnnestunud mehel mööda ühegi taime vart üles ronida. Ikka ja jälle libises ta limast pinda pidi alla tagasi. Siis tõstis Kaarel flöödi taas huulte peale ning ta sõrmed asusid mängima hiiglaslike taimede keskel mingit eriti kiiret ja ekstaatilist lugu. Ning mida kiiremini ta kesk pimenevat õhtut mängis, seda kergemaks muutus ta keha, seda õhulisemaks said ta meeled, kuni mees nägi enese ihu alaosa muundumas ühtäkki putukaks, enese käsi laotumas laiali tiibadeks, vilepilli ühes sõrmedega aga sirutumas ettepoole pikaks spiraaljaks londiks. Olles end nõnda hiiglaslikuks ööliblikaks mänginud, tõusis Kaarel õhku ning hakkas lendama õielt õiele, surudes helenduva londi õiekarikatesse ja imedes oma siskonna magusat nektarit täis. Kui pugu oli pilgeni joovastavat suira täis saanud, muutus ta korraga väga uniseks, kukkus rohu sisse maha ning vajus sügavasse unne.

Ööliblikas nägi end unes spordiarst Maramaana istumas kitsukeses ruumis, vilepill käes, kuulatamas midagi väga tähelepanelikult. Ruumi uksele koputati ägedasti ja tundus, et seda tehti juba pikemat aega. Kaarel tõusis püsti, lükkas ukse riivi eest ja astus heledalt valgustatud koridori.

„Mis mureks?!” küsis ta rõõmsalt.

Ta nägi korteri esikus seismas kolme naist, kes vaatasid talle tõesti murelikult, kuid samas ka vihaselt otsa.

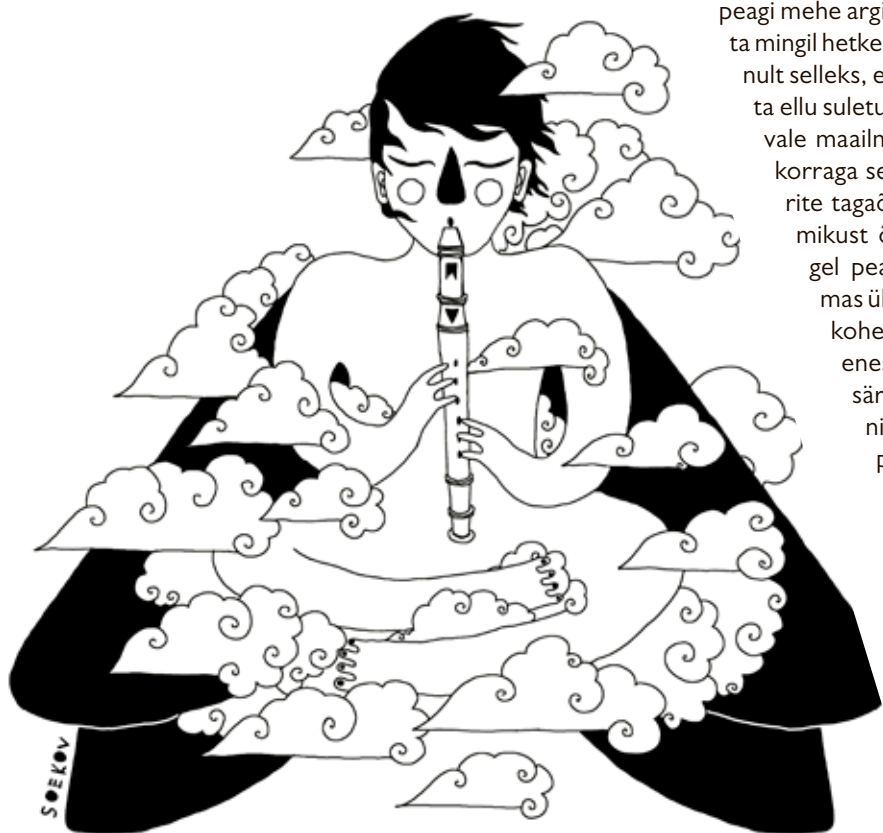
„Mis tsirkust sa siin meiega teed oma arust!” pahvatas neist noorim. „Keerad end kolmeks tunniks vannituppa luku taha ja piristad seal muudkui oma pilli. Me juba mõtlesime sulle arsti välja kutsuda!”

Kaarel ei saanud aru, milles ta süüdi on. Ta oli väga heas tujus. Ta tundis, et nektar, mille ta veel hetk tagasi kümnest öiesüdamest endasse oli imenud, hakkab alles nüüd oma õiget mõju avama, kuis see ta sooltes, maos ja meeltes käärima ning lainetama lööb ning tasapisi mingiks juubeldavaks helinaks ta rinnus muutub. Kummaliselt säraval pilgul vaatas ta naisperele otsa, lausumata sõnagi.

„Kaarel, mis sinuga ometi on?” muutus Lea nüüd juba päris murelikuks.

„Tulge, mu kallid, lähme kööki, mul on teile üks lugu pajatada. Keetke ka üks kannutäis teed – kanget Tseiloni teed!”

Ja ööliblikas, kes nägi unes, et on Kaarel Maramaa, asus taburetil istet võttes naistele segasel häälel, aeg-ajalt heameelest naerma pahvatades, üht vana lugu rääkima. Viimati oli seda lugu jutustanud oma hõimukaaslastele üks mees kord soojade sõnajalametsade rüpes, mitukümmend aastat tagasi, suure kollase jõe kaldal. Kaarelgi asus seda rääkima sellesamas kauges keeles, mida polnud enam kümneid tuhandeid aastaid ükski surelik kõnelenud. Eialgu ei saanud ema ja tütre aru, mis siis õigupoolest sündima hakkab, ja nende nägudelt peegeldus nõutus ning hämming. Kuulates aga mõnda aega keelt, mis uimastava nektarina mehe huulte vahelt välja voolas, valgus naiste hingedesse peagi magus lummus. Jäälinnu kombel vilistades ja madalal jaaguari urinal, haigru tiivavihinal üle mudakollase jõe liueldes ja ähkiva inimesena märke ronides, kauge kõuemürina, ümiseja ümina, madude sisina ja lehti närivate mardikate häälel kutsus mees nüüd kolme naist kuulama kõige vanemat, lõhnavamata ja erutavamata lugu, mida eales räägitud. Veel ei saanud nad sellest keelest aru, kuid juba nad nägid seda...

WWW. NOTAFE.EE

NOTAFE 2014 July 7-13 Viljandi, ESTONIA
concept: kadrinoormets photo: krõõt tarkmeel

KULTUURIMINISTEERIUM

VILJANDI

